This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på `http://books.google.com`

EX LIBRIS
C.J.A.O. JENSEN

DL
271
.V5
K93

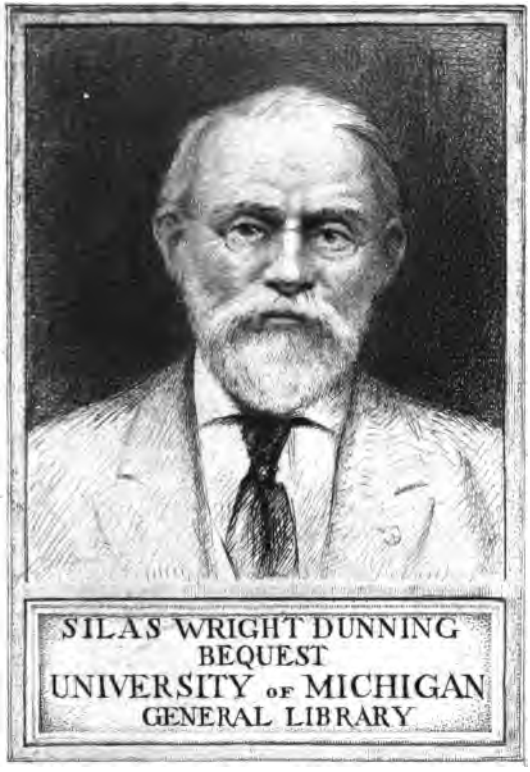

SILAS WRIGHT DUNNING
BEQUEST
UNIVERSITY OF MICHIGAN
GENERAL LIBRARY

FROM THE LIBRARY OF
CHRISTIAN JENSEN

Vindt Mølle

og

dens Ejere

ved

Evald Tang Kristensen.

Viborg.
F. V. Backhausens Bogtrykkeri.
1887.

Dette lille Skrift er ikke bestemt til at komme i Boghandelen, men kan faas ved Henvendelse til Forfatteren for 40 Øre.

DUNNING
HILL
12-14-39
39883

Ikke alene selve *Viborg*, men ogsaa dens *Omegn* er meget minderig, og det til hvilken Side man end vender sig. Viborg har været Jyllands Knudepunkt i Oldtid som i Middelalder, og de gamle Kulturveje har alle stilet mod dette Midtpunkt. For den, der har Lyst til at dvæle ved vore Fortidsminder, vil det al Tid være interessant at søge hen til de Steder, hvor Minderne opfriskes og lige som lyslevende træder frem for ham. Det er selvfølgelig ej alene Byen Viborg, man her maa agte paa, skjønt først og fremmest dog den, men ogsaa dens nærmeste Omegn, fordi mange Begivenheder fuldt saa vel har fundet deres rette Hjemsted uden for Byens Porte som inden for dem. Men det gaar her som saa ofte, at man snarest dvæler ved det, der ligesom danner Begivenhedens Toppunkt, fordi det er mest iøjnefaldende, men ikke synderlig ved dens Underlag, endskjønt det dog er Underlaget, som det til Slutning mest kommer an paa, og det er gjærne Hverdagshændelser og Smaating, der drager store Følger efter sig, ligesom visse næsten umærkelige Afvigelser fra det daglige Livs Tryk eller Flugt tit og som oftest har den mest indgribende Indflydelse paa Afgjørelsen af store Skjæbner, ja, ligger umiddelbart til Grund for store Vendepunkter i Folkets Liv. Noget andet er det med Tankesættet og Kulturlivet, der i alt Fald forhen ikke saadan har kunnet lade sig dreje ved enkelte indløbende Stød anden Steds fra.

I denne lille Beskrivelse af et meget begrænset Stykke af Viborg Bys nærmeste Omegn, paa Byens egen Mark, vil jeg ikke komme til at røre synderlig ved de store Begivenheder i ældre eller nyere Tid, men finder

10-5-42 mdb

blot Anledning til at strejfe lidt ind paa Kulturlivet og give nogle Smaatræk af Hverdagslivet, samtidig med at jeg giver en lille stedlig Beskrivelse af Egnen baade før og nu. Men saadant turde dog ogsaa have sin Betydning, og hvis mange saadanne Smaabeskrivelser kunde blive samlede, vilde det dog give et fyldigere samlet Overblik.

Ved Affattelsen har der kun staaet meget faa ældre Dokumenter til min Raadighed, og jeg har væsentlig maattet holde mig til, hvad Møllens Ejer har kunnet skaffe mig, og hvad han mundtlig har meddelt. Meget fyldigere kunde min Beskrivelse have blevet, hvis der var givet mig mere Tid, og jeg kunde have afset den fra andet nødvendigt Arbejde. Anledningen til Skriftets Fremkomst er den sjældne Højtidelighed, der i Maj d. A. vil finde Sted i Møllen, og da Ejendommen har været i Familiens Værge i 174 Aar, er det let forklarligt, at en slig Begivenhed har givet Stødet dertil.

Naar man fra *Viborg* færdes ud ad Kolding-Landevejen og har Almind Kirke og Almind Sogns Grund lige foran sig som yderste Baggrund, dernæst Lysgaard og Dollerup Bakker med Hald Skov og Sø som Mellemgrund, ligger i Forgrunden til højre først Viborg Plantage og til Venstre Sønder-Teglgaard, samt noget lavt ved søndre Ende af Glitrup Sø *Vindt Møllegaard*, smukt omgiven af Træer, Eng og Sø. Dette Sted ser rigtig venligt ud, og jo nærmere man kommer det, des mere tiltaler det Øjet. Bag ved Gaarden og dens Ejendom ligger jo Ved Sø, som ad denne Vej dog for det meste er skjult for Øjet, med Rindsholm og Skaber Mølle længere til venstre, ligeledes skjult; Non[1]) Mølle lige foran og Hald Egeskov til højre. Jordbunden her er

[1]) Navnet er vel oprindelig Nonne.

sandet og hører til den egentlige store jydske Hede, men det er dog dens yderste Grænse mod Nordøst, vi færdes ad, og det er i det Hele kun saa lidt af Omegnen, der minder os om Hedenaturen.

Vindt Mølle hører til den Kreds af Møller, der fra ældre Tid har lejret sig om Viborg og besørget Byens Maling. Paa Generalstabens Kort staves Navnet Vind, men det er selvfølgelig en gal Stavemaade. En anden Gisning anføres i Ursins Bog *Stiftsstaden Viborg:* „Vintmølle, der skal have sit Navn af, at man stundom maatte vente, da der ofte manglede Vand til at drive Hjulet". Denne Forklaring synes ved første Øjekast helt rimelig, saa meget mere, som det er en stor Sandhed, at der ofte har manglet Vand. Men Navnets Udtale hjemler ikke en saadan Forklaring. At vente udtales „vendt" med stødende Tonehold, men det paagjældende Navn udtales med løbende Tone, og at Almuens Udtale ved Stednavnes Forklaring har en ikke ringe Betydning, behøver jeg vel ikke at minde om, ej heller, at Præsters og andre Øvrighedspersoners vilkaarlige Stavemaade i ældre Tid har været Skyld i en hel Del Forvirring paa dette Omraade. Forklaringen af Vindt maa altsaa indtil videre staa hen, da jeg ikke ser mig i Stand til at fremkomme med nogen rimelig Gjætning.

Ursin fortæller, at Vindt Mølle formodentlig blev anlagt for Byens Regning ifølge Frederik den Førstes Bevilling fra Kjøbenhavns Slot 1529 Knud Konges Dag (ɔ: 10. Juli), hvori han tillader, at da Borgerne havde stor Plage med Maling, saa „at de ikke kunde fange malet Mel og Malt", maatte de paa Byens Grund bygge saa mange Møller som fornødent. Den opførtes da ved Nordvestkanten af Glitrup eller, som den nu kaldes, Vindtmølle Sø, men Christian den Tredje tillod ved Brev fra Viborg 1540 Scholasticæ Dag (ɔ: 10. Febr.), at den maatte flyttes til det sydøstlige Hjørne, hvor

den nu er. Ved hin Lejlighed gav han og Tilladelse, at Koldbæk maatte skjæres ind i Søen, for at der kunde blive des mere Vand for Møllehjulet. Vindt Mølle var den Gang bortlejet eller bortfæstet mod en aarlig Afgift af 16 Byskjæpper Mel, efter det nu brugelige Maal 12 Tdr.

Det af Ursin her fremførte skal vi nu gjøre til Gjenstand for nærmere Behandling, særlig ved at aftrykke Frederik den Andens og Christian den Tredjes Breve:

„Vii Frederiich, mett guds nade Danmarcks, Wendes og Gottes Konning, wdtuoldt konning tiill Norge, hertug i Slesuig, Holsten, Stormarn oc Ditmerschen, greffue wtij Oldenburg oc Delmenhorst: Giøre alle witterligt, thet wore vndersotte Burgemestre, raadt oc menighedt wtj wor stadt Wiborg haffue ladt berette fore oss, att the haffue stor platz i theres by mett malning, saa att the vnderstundwm ycke kwnde fange maalett mell, malt oc anden dell, hues the behoff haffue at lade maale tiill møller. Thij haffue wij nu aff wor sønderlige gunst oc nade wndt oc tiilladett oc mett thette worth obne breff wnde og tiillade, att for^ne^ wore vndersotte vtj Wiborg mwe oc schulle wpsøge paa theres byes egne grunde oc marcker møllestede, huor the thoc findes, oc ther wpbygge møller oc giøre damme ther till oc thennom siiden nyde oc beholle tiill theres byes nytte och gaffn. Giffuet paa wortt slott Køpnehaffn sancti Knud konges dag Aar etc. MDXXIX vnder wortt signett."

„Wij Christian, mett guds naade Danmarck Norg wend oc gott koning, hertug wdj sleszuig, holsten, stormarn oc dittmersken, greffue vdj oldenborg oc Delmenhorst: Giør alle witterligtt, at osz elske. borgemestre oc raademendt oc menige borger her ij wor kiøbstedtt wiiborrig haffue beret for osz, huorled. at the haffue en mølle her for byen, kallis wenthe mølle, oc at szamme mølle icke haffuer szitt fulde wandttlob, thij haffue wij

aff wor szønderlige gunst oc naade wntt oc tilladitt, och nu mett thette wortt obne breff wnde oc tillade, att for^ne^ borgemester, raadmendt oc menighedtt ij for^ne^ wiiborrig mue for^ne^ wenthe mølle wptage oc thend fløtte ther henn oc paa ett anditt stedtt paa byens egne grundtt for Glittrup szøe, oc szame szøe at wpdemme oc nyde till szame mølle thend beck kollebeck, szom dog halffparthen skall høre byen szielff till, og for^ne^ mølle mett dam, dammesbundtt oc wandelob ynd y for^ne^ kolbeck nyde, bruge oc beholde till theres bye till euig tiidtt. Thij forbiude wij alle, ehuem the helst er eller were kunde, szerdellis wor fogeder, embitzmenndt oc alle andre for^ne^ borgemester, raademendt oc menighedtt y for^ne^ wiiborrig paa for^ne^ mølle ephter szom forskrefft staar, at hyndre eller wdij nogen maade forfang att giøre wnder wortt hyllest oc naade. Giffuet wdij wor kjøbstedtt wiborrig scolastice virginis dag Aar etc: MDXL wnder wortt signett".

For Ursins Antagelse, at Møllen skal være anlagt efter 1529, er der nogen Usandsynlighed. Det ser nemlig mærkeligt ud at flytte en Mølle 10 Aar efter at den er bygget. Lad nu ogsaa saa være, at der 1540 er for lidt Vand, og at Vældene er blevne forringede i Tidernes Løb, men man har sikkert ikke anlagt Møllen i saa trang en Maletid, som det var 1529, uden at have nogen Sikkerhed for, at Arbejdet og Opførelsen ikke var forgjæves. Snarere har det sig vist saadan, at Vindt Mølle er meget ældre og i Begyndelsen har haft Vand nok, men at Tilløbene lidt efter lidt er blevne mindre. Dette synes ogsaa den Omstændighed at bekræfte, at der ved samme Bække, men lidt højere oppe har været baade Barkmølle og Stampemølle. Der har sikkert i gammel Tid været meget større Vandstrøm, og først blev da Barkmøllen øde, senere Stampemøllen, og til sidst maatte Kornmøllen, som den *nederste*, flyttes til et Sted, hvor der kunde haves mere Vand. Men

ogsaa her gik det tilbage med Vandmængden, saa yderlig tilbage, at Kornet til Husholdningen i selve Møllen maatte males anden Steds, hvilket vist er et temmelig enestaaende Vilkaar for en Mølle. Koldbæk blev nok flyttet i sit nedre Leje, saa at den kom til at løbe ud i Glitrup i Steden for i Ved Sø, men dette lader ikke til at have bedret synderlig paa Stillingen i Tidens Løb. Man kan trøstig gaa ud fra den Antagelse, at Søens Omfang og Vandmængde i det syttende Aarhundrede har været yderst ringe, og at Tilløbene allerede den Gang var omtrent i samme Stand som nu. Tilstandene omtr. ved Aar 1690 kan bedst ses af nedenstaaende Udskrift af „Den saakaldte Maalebog til den gamle Matrikul[1])." Af Sorte-Brødre Kirkesogn uden Viborig. Opmaalt af Conducteur Jens Christensen Mullerup.

Vint Mølle. Proprietarius: Borgmester Claus Christensens[2]) Arvinger. Besidder: Friderich Thommesen.

1. Udi forbemeldte Mølle er en Quern, hvorudi Stenen er 2 Alen bred og er underløbendes Vand af en Sø, som ligger ovenfor Møllen, hvoraf Vandet skulle have sit Løb, hvilket er moxen tilgroet af Dynd og Dræck, saa der intet males formedelst Mangel paa Vand, og kan ej blive renset uden stor Bekostning, og i lige Maade den Bæk, som Vandet skulde have sit Løb fra Møllen, er ogsaa igjengroet, hvilket ej uden stor Bekostning kan blive renset. Saa de i Møllen lader male deres Brødkorn i Nunne Mølle 1 Fjerding vejs derfra.

2. Markskjellet grænser med Øster Side til Ande Fiske Vej, med Nør Side til Slei til Viborig Hede, Vester Side til Nunbogaards Eng, Sønder Side til Ved Sø, Nordvest Side til øde Stamp Mølle.

3. Fædrift haver de til Fornødenhed i Viborg Hede og paa sin egen Ejendom.

---

[1]) Der findes intet Aarstal paa den mig leverede Afskrift. Ejeren mener, at den er fra 1660; men dette passer ikke.

[2]) Claus Christensen † 1671.

4. Deres Hjuletømmer kjøbes paa Viborg Torve.
5. Ligger en halv Mil fra nermeste Skouf.
6. Tørveskjer og Liungslet haver de til fornøden Ildebrand.
7. Fiskeri. Lidet der i Søen af nogle smaa Aaborre, Skalle og Gjedder.
8. Gjærdsel haver de lidet af, mens ingen Stauferhug, bruger Tørvediger.
9. Findes et lille Egepur Krat, ej tjenlig til andet end Ildebrand.

Stampmøllen.

Nok er der een øde Stamp Mølle strax ved Vint Møllen, som haver standen hen ved een 3 Aars Tide for Mangel for Vand, som berettes, at den staar paa Borgmester Mouritz Bruns[1]) Enkes Grund.

Vindt Mølle har i gammel Tid været en *Overfaldsmølle* og laa da paa den Plads, som nu kaldes *Damstedet*, nordvest for det nuværende Byggested og vest for Holmen, der ligger lige ind til Søen og forhen maa have været en virkelig Ø, men nu er landfast. Vandet, som drev Møllen, bestod af to sammenløbende Bække, begge udspringende i Styrmose oven for Sønder-Teglgaard, men den ene løbende vesten forbi Gaarden og den anden østen forbi samme. Ved disse to i S.-Teglgaard Mose udspringende Bække har der i gammel Tid ligget nogle smaa Stampe- og Barkmøller, men hvor mange, vides ikke. Man brugte den Gang meget at gaa i Skindklæder, og Barken til Skindenes Tilberedning maledes da her for Viborg Bys Vedkommende, saa man med Grund maa slutte, at Viborg selv har tilvirket sit betydelige Forbrug af Skind. Ogsaa Tilvirkning af Uldsager har sagtens ikke været ubetydelig, eftersom Faareavlen netop i denne Egn maa have været meget stor. Egebarken kunde let faaes fra de store i umiddelbar Nær-

[1]) Mouritz Brun † 1682.

hed værende Skovpartier. De to Bække flød i hinanden nordvest for Holmen og gjør det endnu, saa det er en Fejltagelse, naar Generalstabens Kort lader dem have Udløb hver paa sit Sted[1]). Men da det samlede Bækløb ikke kunde forsyne Møllen tilstrækkelig med Vand, blev den tredje Bæk, Koldbækken, som kommer fra Hald Skov, ledet i Søen i Følge Kong Kristian den Tredjes Bevilling.

Samtidig flyttedes da Møllen til sin nuværende Plads, og der lagdes en Dæmning langs med Søens sydlige Side for at samle paa Vandet. Det er paa den Dæmning, den nuværende Vej er lagt ind til Gaarden. At Viborg Borgere søgte Kongen om denne Tilladelse har sin Grund i, at Hald Gods var blevet inddraget under Kronen som hørende til Viborg Bispestol. Senere er vel Dæmningen bleven forfalden, og Vandet har skaffet sig Udløb anden Steds. Møllen har i alt Fald oftere været nedlagt og er atter kommen til at male en Smule, hvilket sagtens alene har beroet paa, om Værket har været forfaldent eller ej, og om Dæmningen har været i behørig Stand. For Øjeblikket er der saa meget Vand, at det kan drive en Kværn Fjerdeparten af Døgnet, og for 160 Aar siden var Møllen i selvsamme Tilstand som nu, idet den kunde male til Husets eget Brug eller til Ejerens og Fæsterens Brug.

Mens Viborg var i sin blomstrende Tilstand, havde Møllerne omkring Byen ondt ved at besørge den betydelige Malning, og Borgerne klager jo 1529 over, „at de ikke kan fange malet Mel og Malt", men Byen gik mere og mere tilbage, og da den ynkelige Ildebrand i 1726 havde ødelagt det meste af Byen, var de forhaandenværende Møller sikkert tilstrækkelige. Mølleren i Nørre-Mølle, Johannes Buxlund, maa da have fattet den Tanke, at han alene nok kunde besørge Malningen, siden han

[1]) Tegneren maa have taget en Afledningsgrøft for Bækløbet.

til Borgmester og Raad i Aaret 1733 indgav et Andragende om, at der maatte forundes ham Bevilling paa at være Enemøller for Byen. Dette tog de andre Møllere meget ilde op, og de indgav da ved deres Herskaber en Forestilling i modsat Retning.

Forestillingen fra Ejerinden af Vindt Mølle lyder saaledes:

„Velædle og Velviise Herrer Magistrat!

Hvad Vindt Mølle er anlangendes, der mig er tilhørendes, da haver den liden eller ingen Maaling, undtagen hvad som til min egen Husholding behøves, og som samme under Viborg Byes Taxt svarer, haaber jeg, den lige Rettighed haver som Nørre-Mølle og bruge sin Maaling, naar den har Tilløb af Vandet. Jeg forbliver

De Velædle og Velviise Herrer Magistrats
tjenstskl. Tjenerinde
Maren Arctander,
Sal. Petter Hasses.

Viborg den 7. Juni 1733."

Sagen gik saa vidt, at der blev nedsat et Commissorium til Paakjendelse, og dennes Dom indankedes for Højesteret, der 28. Juni 1746 dømte, at Sønder-, Aale-, Skaber- og Non Mølles Ejere og Brugere maa være berettigede herefter som tilforn at male for Indvaanerne i Viborg.

Møllen er, som forhen oplyst, fra først af opført af Viborg By og har altsaa været, hvad vi nu vil kalde kommunal Ejendom. Men i Tidsrummet mellem 1663 og 1688 maa Byen have solgt den til private. Ved Reskr. af 20. Juni 1663 fik den nemlig Tilladelse til at sælge Ejendommen til Afbetaling af den Gjæld, den var kommen i ved Krigen, og den siges at være solgt for 8 Rdlr., unægtelig ingen stor Hjælp for en hel By. Af et Dokument fra 1664 skal det kunne ses (ti jeg har ikke set dette Dokument), at Ejeren da hed *Johannes*,

og hvis dette Aarstal er rigtigt, kan vi let sætte Tidsbestemmelsen for Bortsalget. Men af efterfølgende Skjøde fremgaar det dog klart, synes mig, at Viborg By har solgt Møllen til Borgmester *Claus Christensens Enke*, og Arvingerne sælger saa efter hendes Død Ejendommen til *Jesper Pedersen Sjørslev*.

„Kjendes vi underskrevne Jens Reenberg, Rector scholæ i Viborg, Axel Skou, visthaftig paa Vindum Overgaard og Povel Mørk, Medtjenere i Ordet til vor Frue Kirke i Aalborg og Sjælesørger til Nørre- og Sønder-Tranders Menigheder, at vi af velberaad Hu haver solgt, skjødet og afhændet, saasom vi og ved denne vor Skjøde sælge, skjøde og afhænde fra os og vore Arvinger til velfornemme Mand Jesper Pedersen Sørslef og hans Arvinger en Mølle, beliggendes her ved Viborg udi Sortebrødre Sogn. navnlig Vindt Mølle, som Frederik Thomesen nu paabor, hvilken Mølle tilforn haver tilhørt Viborg By, men siden efter Borgmester og Raads Skjøde samt kongl. Majestæts allernaadigste Konfirmation er fra Byen afhændet til vores kjære sal. Moder Mette sal. Borgemester Claus Christensens. Og som bemeldte Mølle lovligen er lovbudet Byen og Byens Øvrighed til Løsen, saa have vi dermed solgt den til bemeldte Jesper Pedersen og hans Arvinger, og som han den haver efter vor Vilje og Nøje betalt med rede Penge, saa skal den hannem og hans Arvinger tilhøre med Huse, Bygning Mølleværk, Dam og Damsted, samt al den Ejendom, Frihed og Herlighed, som dertil ligger og haver ligget af Arilds Tid og bør at ligge med Rette, være sig Ager, Eng, Fædrift, Tørveskjær, Lyngslæt, Skovkrat, Fiskevand, Fællig inden Markeskjel og uden, med hvad det nævnes kan, saa at han maa gjøre sig let saa nyttigt, som han bedst véd, vil og kan i alle Maader, og om saa skete, at enten bemældte Mølle eller nogen dens Herlighed, som dertil bør at ligge med Rette, skulde formedelst vores Vanhjemmels Brøsts

Skyld blive hannem eller hans Arvinger afvunden ved nogen Proces eller Dom, da love vi alle og enhver for os og vores Arvinger, at vi skal ikke alene for hver Mands Tiltale fri, frelse, hjemle og tilstaa hannem dette Kjøb, mens og inden sex fulde Uger at erstatte hannem lige saa godt og velbelejligt Jordegods igjen. Og at ovenskrevne skal holdes Jesper Pedersen Sørslef og hans Arvinger af os enhver for sig og vores Arvinger uden Skade og Skadeslidelse i alle sine Ord og Punkter, have vi dette med egne Hænder og Signeter bekræftet.

Viborg, d. 28. Nov. 1691.

J. Reenberg. Axel Skou. Povel Mørk"

1695 den 12. Februar lod Jesper Pedersen Sørslef læse en Panteobligation paa 200 Sldl., udgiven af Olluf Erichsen, Indvaaner i Viborg, og denne pantsætter da Vindt Mølle, „hvilken jeg mig af hannem selv tilforhandlet haver, at han den med al sin tilhørende Huse, Kværn, Møllestene og Maleværk, Ager og Eng, Fiskevand og Fægang, Tørvegrøft og Lyngslæt, vaadt og tørt, med al sin rette Tilliggelse, som baade nu og af Arilds Tid tilligget haver, intet undtagen i nogen Maade, hvad Navn det kan have, Jesper Pedersen skal og maa have til fri Underpant, indtil forn. 200 Sldl. med sin Rente hannem skadesløs vorder betalt." Denne Obligation indfriedes 1701 d. 14. Febr.

1695 d. 18. Februar lod *Oluf Erichsen* læse et Kjøbebrev paa Vindt Mølle, udgiven af Jesper Pedersen Sørslef og dateret 7. Febr. 1695. 1701 d. 4. April lod Handelsmand Hans Pedersøn Bødker læse Obligation paa 200 Rdl., udgiven af Oluf Erichsen, og hvorfor Vindt Mølle bliver pantsat. Den blev indfriet og kasseret d. 28. Sept. 1712. Samme Dag og Aar blev indfriet en Panteforskrivning paa 96 Rdl., udgiven af Oluf Erichsen til Hans Pedersøn Bødker, men imod andet Pant. Da Panteprotokollen for 1712 ikke længere haves, kan det ikke siges bestemt, hvornaar *Pejter Hasse*, Bor-

ger i Viborg, er bleven Ejer af Møllen, men sandsynligvis er det sket nævnte Aar. Pejter (Petter) Hasse fæster 1713 Ejendommen hen til den nuværende Ejers Oldefader *Christen Jensøn*, og Fæstebrevet, der endnu er til, lyder saaledes:

„Kiendes jeg Underskrevne Peitter Hasse, Borger og Indvaanere udi Wiborg, at have sted og fæst til Christen Jenssøn barnefød i Bredsgaard Een min tilhørende gaard beliggendes paa Wiborg grund, uden st. Michels port og Kaldes Wenth mølle, hvilken bemelte min Gaard hand skal have og beboe hans lifs tiid, hvorimod hand betaler aarlig til Agifte hver Voldborg dag 40 Sletted. siger fyrgetive Sletted. og holde gaarden ved goed lige og hævd, saa ingen Reparation derpaa kand settes, Saa og auflingen at giøde og Drive forsvarlig i rette tiid, Kratten, som derved ligger, maa hand intet fratage uden min Villie og Minde, Og om saa var, hand Een gang derfra vilde Skilles, haver hand at levere dend besætning, som loven tilholder lige ved andre Bøndergaarde, Og imidlertiid være sin Hosbond Hørrig og Lydig og for . . . . . Kongl. May. Lov og Forordninger. Da . . . . d. 17de Julii Ao. 1713.
Ald dend tilliggende, som hans formand har haft . . . .
P.S. Alle Kongl. Skatter, som enten er el . . . . betaler Christen Jenssen Datum. . . . .“

Dette Fæstebrev fornyedes 1725, og samtidig med at der lagdes 10 Sldl. paa det aarlige Landgilde, indskjærpedes et og andet, som ikke forhen var taget med, ligesom det og lader til, at selve Mølleværket nu igjen er kommet i Kraft. Dæmningen skal han holde forsvarlig vedlige og maa nøje opvagte, at den ikke udbryder. „Saafremt at enten en Axel eller en Sten skulde behøves, skal jeg komme ham dermed til Hjælp“. „Mit Huses Maling, saa meget jeg udsender til ham at male, har han uden Told og Betaling at male.“

Da Pejter Hasse døde og blev begravet 10. April 1731, er Gaarden sandsynligvis atter gaaet over til *Oluf Erichsen*, men dette havde ingen Indflydelse paa Fæstet.

Hvordan Gaardens Tilstand ved den Tid har været, kan ses af en Landmaalerforretning, der er foretagen nogle Aar før 1721.

10. Juni 1721 andrager nemlig Petter Hasse om, at der, formedelst en Proces, som han er geraadet i, maa „ved Landmaalings-Conduktøren Niels Hegelund gjøres en Udskrift af Landmaalingens Forretning over dend synderste teigelofn[1]) som udi landmaalingens tiid skal have tilhørt Hans Pedersøn Bødker og hans Kones Søster, item dend anden teigelofn[2]), som samme tiid skal have tilhørt Salig Jacob Hasse og Christen Mauritsen Graae. samt Vindt mølle, som uden tvil da tilhørdte Mag. Jens Reenberg[3]) og Arfvinger".

Landmaalingsforretningen:

Windt Møllen. Friderich Thomesen[4]).

1. Over-Ager Aars Gjøde . . . . udi 1 Sloje.
2. Nordest Over-Ager Aars Gjøde - 1 —
3. Slej-Agers Aars Gjøde . . . . - 1 —
4. Branholms Aars Gjøde . . . . - 1 —
5. Lang-Agers Aars Gjøde . . . . - 1 —
6. Kratt-Agers Aars Gjøde. . . . - 1 —
7. Samhuult Aars Gjøde . . . . . - 1 —
8. Stenholms Aars Gjøde. . , . . - 1 —
9. Det Aars Gjøde sønden Møllen - 1 —
10. Fiskedige Aars Gjøde . . . . . - 1 —

Foruden disse 10 Aars Gjøder er opbrudt i Heden 5 Stykker og et Fald Jord kaldes Døjsig.

---

[1],[2]) Sønder- og Øster-Teglgaard.

[3]) Jens Reenberg, Rektor i Viborg 1687—1705, † 1732 80 Aar gl. paa sin Herregaard, Lynderupgaard.

[4]) Sandsynligvis Fæster af Møllen Kirkebogen nævner Jens Christensøn Nørgaards Barns Daab fra Vindt Mølle 30. Dec. 1718. Hvem denne Jens Christensøn kan være, ved jeg ikke.

Kand aufles til denne Gaard eller Mølle efter Taxeringens Formelding:

Godt Hø 4 Læs,
Mose Hø 2 Læs.

Kand græsses inden Skjellet paa Fædrift 4 Høveder. Det øvrige haver de fri udi Viborg Heede. Haver nødtørftig Ildebrand af Splittørv og Lyng.

Markskjellet grænser mod øster Siden til Ande-Fiske Vej, med Nordsiden til Slej til Viborg Heede, vester Side til Nonbogaards Eng, sønder Siden til Ved Sø, nordøst Side til øde Stampe-Mølle.

Dat. Haf. 21. Junij 1721.

Niels Hegelund.

Denne her omtalte Stampemølle har ligget lige oven for den nordøstlige Ende af Søen, hvor der endnu er Spor af Dæmning, men der er saa godt som intet Vandløb. Denne Mølle kommer altsaa slet ikke de Møller ved, der forhen er omtalte, og som laa ved Stampebækkene vest for Søen.

Den 26. April 1765 fæstede Commerceraad og Kjøb- og Handelsmand i Viborg *Georg Elling* til *Peiter Christensen*[1]), barnefød paa Viborg Grund, den ham tilhørende Vindt Mølle, som hans Fader Christen Jensen, der nu ved Døden var afgangen, forhen havde beboet og lovlig i Fæste sin Livstid havde haft. Han skulde tiltræde den 1. Maj 1765 og svare i aarlig Landgilde 26 Rdl. 4 M.

Saa kjøbte *Søren Lauritzen Haaslund*, Kjøb- og Handelsmand i Viborg, Vindt Mølle ved offentlig Auktion 17. Febr. 1768 for 500 Rdl. Da Konditionerne var blevne oplæste, fremstod Kæmneren Niels Juul og fremlagde en skriftlig Erindring, der gik ud paa, at

[1]) I Kirkebogen anføres under 24. Marts 1728: Kristen Vindtmøllers Søn døbt, kaldet Peiter, og som Fadder nævnes Georg Elling. Her har vi vel Grunden til, at G. E. fæster Møllen til ham i Steden for den ældste Søn, han var jo hans Gudsøn.

han ikke vidste, hvorledes Møllen var kommen fra Byen og til Commerceraad Elling og forrige Ejere, enten med eller uden Indløsningsret. og da han havde Byens Bevilling paa Adkomsten til Møllen af 1540 i Hænde, saa maatte han opfordre Fru Elling og øvrige Vedkommende til at legitimere sig, førend Opraabet skete. Der fremlagdes da et Skjøde af 21. Dec. 1733, læst ved Viborg Byting, uden at Magistraten eller nogen paa Byens Vegne havde haft noget derimod at erindre. Dernæst Skjøde af 4. Jan. 1753, hvorved Elling var bleven Ejer. Skjødet af 1733 var udstedt af Sr. Lieutenant Oluf Erichsen, og det af 1753 udstedt af Søren Lauritzen Haaslund, som altsaa anden Gang blev Ejer 1768. Skjødet af 1753 lyder saaledes:

„Kjender jeg underskrevne Søren Lauritzen Haaslund, Kjøb- og Handelsmand her i Viborg. og hermed for alle vitterlig gjør, at jeg af fri Vilje og vel beraad Hu med min kjære Hustrus Samtykke haver solgt og afhændt, saasom jeg nu hermed sælger, skjøder og aldeles afhænder fra mig og min Hustru og begge vores Arvinger til min kjære Svoger Sr. Georg Elling, i lige Maade Kjøb- og Handelsmand her i Viborg, hans Hustru og deres Arvinger en os ved afhandlede Skifte efter vores sal. Moder Mad^{m}. Maren Arctander sal. Pieter Hasses tilfaldne Mølle, Vindt Mølle kaldet, beliggende sønden fra Viborg paa dets Bys Grund og udi Matrikulstaxt anslagen til Hartkorn 4 Tdr. 2 Skp., alt efter et min Hustrus afg. Moder meddelt Skjøde af Dato 21. Sept. 1733, af Hr. Lieutenant Olluf Erichsen udgivet og protokolleret d 23. Nov. 1739. Merbemældte Mølle med al den Ret og Rettighed, som jeg den selv haft haver og af Arilds Tid tillagt haver med alle de Huse, som derpaa findes, være sig Møllehuset med Kværn, Værket og Møllestenene, tillige med alt dertil hørende, Ager og Eng, Tørvegrøft og Lyngslæt, vaadt og tørt, Dam og Dams Bund, Fiskevand og Fægang, Vand og Vand-

sted, Sø og Søbund, Hede og Mose, Krat og Kjær, intet undtagen i nogen Maade, ved hvad Navn det nævnes kan, som af Arilds Tid dertil tilligget haver og med Rette bør tilligge, velbemeldte min kjære Svoger, Hustru og deres Arvinger skal og maa have til et fuldkommen Arv og Eje som et frit, frelst, kjøbt Ejendom at gjøre sig saa nyttig, som de og Arvinger i alle Maader bedst véd, vil og kan, formedelst mig tilfulde og rigtig er betalt 500 Rdl. Ti kjender jeg mig og Arvinger, én for alle og alle for én, ingen ydermere Lod, Del, Ret til Rettighed efter denne Dag at have til eller udi forskrevne Vindt Mølle og dens tilliggende Jorder, Huse, Markjorder, Bygfæld eller Ejendom, under hvad Navn det end kan have; mens hermed er og skal være forpligtet for mig og mine Arvinger at fri og frelse, hjemle og uryggeligen tilstaa oftbemældte min Svoger Georg Elling, Hustru og deres Arvinger benævnte Vindt Mølle med alt forskrevne tillige med Huse, Mark og Ejendomme, som nu tilligger og af Arilds Tid tillagt haver, for hver Mands Tiltale, som derpaa med Rette kunde tale eller noget have at prætendere i nogen Maade efter det mit eget, derpaa givne Skjødes videre Formælding; og i Fald det saa skete, som ikke formodes, at samme Vindt Mølle eller noget af dens rette Tilliggelse for min Vanhjemmels Brøsts Skyld, blev merbemeldte min Svoger Georg Elling eller hans Hustru eller Arvinger ved nogen Ret og Dom fravunden, da forpligter jeg mig og mine Arvinger hermed at forskaffe ham og hans Arvinger derfor nøjagtig Vederlag og Betaling inden 6 Ugers Forløb, efter det mig er blevet tilkjendegivet, saa han og Arvinger af mig og mine Arvinger, én for alle og alle eller nogle for én, ligesom foreskrevet staar skal være og blive uden Skade og skadesløsholden i alle optænkelige Maader. Haver jeg og min kjære Hustru dette Skjøde med egne Hænder underskrevet og forseglet, samt tjenstlig

ombedet vor kjære Svoger Magister Albred Christopher Holst og Sr. Naaman Lassen, begge Indvaanere her i Byen, med os til Vitterlighed her at ville underskrive og forsegle.

Datum Viborg 4. Januar 1753.

S. L. Haaslund. E. O. Hasse."

5. Dec. 1776 sælger Søren Haaslund Møllen til Fæsteren *Pejter Christensen* for 590 Rdl. Skjødet udstedtes d. 7. Maj 1777 af Enken Kierstine Friisenberg salig Søren Laartsen Haaslunds. Som hendes Lavværge underskrev ogsaa Hr. Andreas Friisenberg til Siødahl.

Efter at Ejendomsretten saaledes til da havde været paa mange forskjellige Hænder, kom der nu roligere Tider for den stakkels Mølle; og den Familie, der havde *fæstet* den 1713, og 1776 *kjøbt* den, har den endnu i sit Eje, hvorfor det her vil være paa rette Plads at omtale noget nærmere adskillige af dens Medlemmer.

Stammefaderen *Christen Jensen* fra Bredsgaard i Raunstrup Sogn var (1712?) bleven gift med *Kirsten*, en Datter af den forrige Fæster i Vindt Mølle Frederik Thaamesen, som blev begravet d. 28. December 1764, og Svigersønnen overtog umiddelbart derefter Møllen i Fæste. Hans Søn, *Pejter Christensen*, der var født 1728 og blev begravet d. 9. Febr. 1801, blev gift med en Pige fra Skive, som hed *Lene Lindschow*. De havde mange Børn og iblandt dem *Christian Peitersen*, som fødtes d. 22. Dec. 1769 og døbtes d. 1. Jan. 1770. Han kjøbte Gaarden af sin Fader d. 27. Jan. 1801 for 750 Rdl., Aftægt m. m., og lod nu Møllen paany opbygge 1808 og indrette med én Kværn samt et Stampeværk. Men da dette ikke kunde udrette noget synderligt, saa det ikke kunde betale sig at ofre Tid paa dets Pasning, blev dette Stampeværk taget ned igjen, hvorimod Malekværnen holdtes i Gang til eget Forbrug. Men 1818 gik Vandhjulet i Stykker, og man maatte nu ligesom en Gang forhen ty til en fremmed Mølle for at faa sit

Korn malet. Da Christian Petersen tog imod Ejendommen, var den egentlige gamle Mark noget over 100 Tdr. Land stor og havde en svag Inddigning for østen. Uden for Indmarken paa den østre Side laa saa Gaardens Hede og skulde efter de gamle Papirer støde ud til Ande- og Fiskevej. Men nogen bestemt Hævd herpaa lod det ikke til at man havde. Viborg Kommune havde allerede solgt et Stykke af den nordøstlige Del til Sønder-Teglgaard og havde ladet grave Tørv og slaa Lyng i hele Heden i Mands Minde. Et Dokument fra 1721 siger rigtig nok, at der foruden Indmarken skulde være en Hede, beregnet til 4 Høveders Græsning, men C. P. mente dog ikke, at han længere kunde hævde Ejendomsretten til denne Hede, hvorfor han gravede Skjællet op langs med de gamle Diger, og da andre Folk ogsaa raadede ham til at lade denne Sag falde, slog han sig til Ro. Han var en stille, rolig Mand, inderlig god af sig, men uden synderlig Energi, en Mand, der holdt mest af at gaa og pusle i sit Hjem og ikke i Stand til at tilkjæmpe sig en formentlig Ret. I hans Tid var der taalelig Velstand i Vindt Mølle.

Han var 38 Aar, altsaa en gammel Ungkarl, da han giftede sig. Det var med en Datter fra Non Mølle, og hendes Forældre var Kristen Agerskov fra Agerskov i Finderup Sogn og Birgitte Andersdatter fra Gjøl i Limfjorden. Denne Birgitte kom som lille Pige til Aalborg og fik Tjeneste hos General Nummesen, og da hun var meget begavet, kom hun i Kjøkkenet og lærte den finere Madlavning. Generalen var en Ven af Kammerherre, Landsdommer Schinkel paa Hald, og da denne fattedes en Husholderske, fordi han var Enkemand og kun havde en eneste Datter[1]), der var uskikket til at bestyre Faderens Hus, blev Birgitte anbefalet til ham og fik denne ansvarsfulde Plads. Sam-

[1]) Se St. Blichers Novelle: Eneste Barn.

tidig tjente Kristen Agerskov der som Kusk, de blev Kjærester og senere gifte, hvorpaa de fik Non Mølle i Fæste paa meget billige Vilkaar som Belønning for lang og tro Tjeneste. Her fik nu Birgitte rigtig Lejlighed til at udfolde sine store Evner, og vist nok var hendes Mand dygtig, men blev dog stillet i Skygge for sin Kone. Møllen fik under dem en særlig stærk Søgning. De anlagde et Stampeværk, som gav megen Fortjeneste, og paa et Stykke Hede, som de kjøbte fra Tostrup, byggedes „Birgittelyst", der opkaldtes efter Konen. Her anlagdes nu en meget stor Frugthave, som endnu er til, og de fik Bevilling paa at drive Krohold der. Hun var meget søgt som Kokkekone i Omegnen, og Møllen blev under hende som en Art Forlystelsessted for Viborgerne, hvortil den af Naturen har flere heldige Betingelser, da den ligger smukt ved Foden af høje Bakker, hvorfra der er en fortrinlig Udsigt over Skov og Sø. Hun var Sjælen i det hele, munter og gjæstfri, og forstod at behandle enhver saadan, at alle uvilkaarlig følte sig som hjemme under hendes Tag. Derfor var Huset ogsaa al Tid fuldt af fremmede Folk fra Viborg, som vilde paa Landet for at more sig, Lystrejsende anden Steds fra, som vilde se den storartede Omegn, Studedrivere, der holdt Rast paa Rejsen til Holsten, Møllegjæster og almindelige Krogjæster, som vilde ind at smage de fede Aal og det kraftige hjemmebryggede Øl, alle skulde ind at hilse paa „Mutter". Der var ogsaa saa stort et Aalefiskeri til Møllen, at hun kunde give alle sine Møllegjæster Aal med hjem to Gange om Aaret foruden hvad der blev brugt i deres store Husholdning, og hvad der blev solgt. Hele denne Forretning gav Penge, og der kom stor Velstand i Gaarde. Da nogle engelske Officerer kom til at ligge som Krigsfanger i Viborg, fik de ogsaa Vane til at besøge Non Mølle og syntes saa godt om det der, at de ved Afrejsen overrakte Madammen som Gave en stor Sølvkaffekande med smuk

Indskrift. Hun fik ogsaa som Enke Landhusholdningsselskabets 4de Sølvbæger som Belønning for Flid og Dygtighed.

Det var i 1805, at den aldrende Christian Petersen fik sin Brud Helene Margrethe Christensdatter Agerskov fra dette Hjem. Der ymtedes nok noget om, at hun hellere vilde have haft Tjeneren paa Hald, men det skulde nu ikke være saadan. Ægteparret passede ikke ret sammen, der kunde næsten ikke tænkes fuld Harmoni mellem saa forskjellige Naturer, og efter Fødselen af sit andet Barn — den nuværende Ejer — gik den unge Kone fra Forstanden. Hun kom sig dog nogenlunde efter flere Ugers Forløb, men var tungsindig til sin Grav.

Christian Petersen solgte d. 9. Juli 1836 Møllen til sin Søn *Peter Christensen Petersen* for 600 Rbd. Sedler, og Aftægtskontrakten oprettedes samme Tid. Han var som ung bleven sat i Væverlære i Viborg, da hans Forældre syntes bedst om, at han lærte et Haandværk. Han havde udlært i Paasken 1829 og tog strags hjem til Forældrene, hvor han en Tid lang drev Væveriet, endog efter at han var bleven Mand i Gaarden, og oplærte flere unge i Haandværket. Sit Borgerskab som Vævermester, Drejelsvæver, tog han d. 16. Dec. 1840.

Den forhen nævnte Christen Jensen fra Bredsgaard havde iblandt mange Børn ogsaa en Datter Johanne, som blev gift med en Hattemager i Holstebro. Hun døde imidlertid efter at have født en Datter, som saa kom til sine Bedsteforældre i Vindt Mølle og blev opdragen og siden gift med en Mand i Medelhede, Thomas Pedersen. Han havde flere Børn og der iblandt en Datter Johanne, som blev gift med Christen Laursen Isager af Kjærsholm i Thorning Sogn. En af deres Døtre, *Kirsten Christensdatter*, født den 21. Dec. 1816, blev d. 5. Maj 1837 den nuværende Ejers Kone, og de kan altsaa i Aar holde deres *Guldbryllup*. Han er født

d. 16. Juni 1808. Da den unge Kone var fra en Egn, hvor Behandling af Uld stærkt dreves som Husflid, kunde hun være sin Mand meget behjælpelig i hans Profession. Der holdtes omtr. 80 Faar paa Gaarden, og Ulden deraf forarbejdedes til Multum. Om Vinteren spandt Konen og Pigerne, Karlene kartede, og Manden vævede. Væveriet blev nedlagt 1850, og saa tog Peter Petersen rigtig fat paa Avlsbruget, opdyrkede Hederne og overmerglede Jorden, saa der nu for Øjeblikket kun er omtrent 10 Tdr. Land Hede tilbage. Dernæst ønskede han ogsaa at faa noget mere ud af Vandet, der strømmede gjennem Gaarden. Vandkraften var vel kun lille — den kan regnes til omtr. to Hestes Kraft — men maatte dog kunne gjøre Nytte til at drive et Mølleværk. Dette fik han gjort i Stand 1842, og saa anlagde han en Kartoffelmelsfabrik, der er bleven bekjendt vidt omkring. Omegnen egner sig udmærket til Kartoffeldyrkning, og selve Gaarden avler mange Kartofler. Ved Vandets Kraft dreves et Pompeværk til Kartoflernes Vaskning, en Rivebom, et Skylleværk, et Sigteværk o. s. v. Der kunde gjøres 10 Tdr. Kartofler i Stand om Dagen, og Melet solgtes til forskjellige Kjøbstæder og mange Familier i Omegnen. 1862 fik han Præmie paa Industri-Udstillingen i Viborg for sit Kartoffelmel. Denne Fabrikation ophørte 1880, da Melet nu blev indført saa billig fra Tyskland, at Kartoflerne kunde anvendes mere fordelagtig til Salg og Svinefedning. Dernæst indrettede P. P. ogsaa et Tærskeværk og et Kjærneværk, som drives ved Vandets Kraft, ligesom ogsaa en Hakkelsemaskine og en Roeskjæremaskine drives derved. Gaardens Bygninger, som var meget daarlige, forbedrede og fornyede han. Stuehuset opførtes 1850, Kostalden 1862 af Grundmur og 2 Bjælkerum højt med Lade oven over, det vestre Hus 1870 o. s. v. En artesisk Brønd blev gravet til at lede Vand ind i Mælkekjælderen, og dens Vand samt Søens Afløb

bruges nu til *Engvanding* paa Bredkjær syd for Gaarden. Dette er noget, der i særlig Grad interesserer den gamle Mand, og Vandets mest hensigtsmæssige Brug er nu væsentlig hans Fritidssyssel.

Da han besluttede at dyrke Heden op og begyndte at pløje, kom han i Strid med Viborg Kommune, som vilde tilegne sig denne store Strækning. Men ved et afholdt Aastedsmøde enedes man om, at han skulde have et temmelig stort Stykke, 50 Tdr. Land, vest for den gamle før omtalte Vej, og det meget krogede Skjeldige kom da til at ligge helt inden for den nu afsatte lige Skjellinje. Kort efter, 1851-55, da Udskiftningen af Fællesjorder foretoges, besluttede Viborg Kommune at afhænde 6000 Tdr. Land Hede til Opdyrkning og søgte Regeringen om Tilladelse dertil. Men Svaret lød, at der var nogle Gaarde paa Byens Grund, som havde Fædriftsret, og de skulde først have tilsvarende Jord udvist ved deres Ejendom. Kommunens Hede var taxeret til 300 Høveders Græsning, og da Vindt Mølle kunde tilkomme 5 Høveders Græsning, blev det altsaa en 100 Tdr. Land Hede, der nu blev lagt til Gaarden, og denne Hede er beliggende dels østen for den øvrige Mark, og dels vest og nord for Koldbæk, hvor vi antager, at Dannerlyngen maa søges. Denne sidste Hede hører til Hedefladen og har dybt Grusunderlag, hvorimod den første tildels har Ler og Mergel under et tyndere Gruslag.

Da saa den øvrige Hede blev solgt, kjøbte P. P. et større Hedestykke paa 37 Tdr. Land, som ligger i Nordøst op til den øvrige Mark, imod at svare en aarlig Afgift i Byg. Dog forbeholdt Kommunen sig Adgang til en i Stykket værende Mærgelgrav, som Kjøberen siden har lejet mod en aarlig Lejeafgift af 2 Kr. Skjødet derpaa er udstedt d. 15. Maj 1863. Jærnbanen har senere afskaaret et Hjørne deraf fra den øvrige Mark.

Mange antog i en længere Aarrække, at Fiskeriet i Vindt Møllesø tilhørte Viborg Kommune, og der havde endog d. 14. August 1805 (og senere 1820) været afholdt Auktion over Fiskerettigheden i denne som i flere andre Søer. Borgmester Vissing havde i Aarene fra 1790 ladet fiske med et meget stort Vaad. Der fortælles, at man en Gang i Ved Sø fangede 5 Læs Fisk i ét Dræt, hvoraf en Del blev kjørt til Aalborg og solgt der. Da de saa kom til Glitrup Sø, delte de den i to Dele og trak først et Dræt op imod Nordenden, hvori de fik to Læs, samt gjorde Anstalt til næste Dag at tage et Dræt under Stenhale. Men saa gik Pejter Christensen om Natten hen og satte en Bjælke ned ude i Søen, saa at Vaaddet ikke kunde trækkes længere, naar det kom der for, og da man saa kom til at trække Vaad, og dette standsede, gik Fiskene ud i Søen igjen. Borgmesteren truede med Proces, men det blev derved, da Ejeren af Møllen havde Retten paa sin Side.

Endelig blev der paany, d. 30. Decbr. 1850, forsøgt afholdt Auktion over Fiskerettigheden i Søerne og der iblandt naturligvis Glitrup Sø. Ejeren deraf lod sin Ret forsvare ved Prokurator og nedlagde Indsigelse mod Auktionens Fremme. Der fremlagdes nu fra Kommunens Side en Afskrift af et Sandemandstog af 1499, stadfæstet ved et Ridemandstog af 1540, hvoraf man søgte at gjøre gjældende, at samtlige Søer var kommunal Ejendom. Der blev saa beskikket Sættedommer og 21. Januar 1851 afsagt en Kjendelse, i Følge hvilken Auktionen ikke kunde nyde Fremme. Siden har man ikke prøvet at gjenoptage den Sag for andre Søers Vedkommende end Viborg Sø, hvis Fiskeri stadig bortforpagtes.

Efter en vidtløftig Forhandling lod Proprietær Bartels til Sønder-Teglgaard den nuværende Ejer stævne d. 22. Oktbr. 1873, fordi han havde skaaret Rør i Glitrup Sø ud for det Stykke af Teglgaardens Jorder, der

grænser til Søens nordre Bred. Da Forlig ikke opnaaedes, gik det til Proces. Den varede i fire Aar og førte ved Højesteret til det Udslag, at da Viborg Bys Jorder oprindelig omgav Søen med Undtagelse af det Stykke, der tilhørte Kronen[1]), og Chr. III havde givet Tilladelse til Flytning og Opdæmning, og da to ældre Skjøder, udstedte kort efter Møllens Overgang til private, udtrykkelig siger, at den overdrages med Dam og Damsbund, Sø og Søbund[2]), saa maa indstævnte frifindes. P. Petersen vandt forøvrigt ved alle tre Retter.

Den nuværende Ejers yngste Søn — han har 2 Sønner og 4 Døtre, samt 1 død — *Peter Brøndum Petersen*, bor paa Gaarden og skal have den i Eje efter Faderens Død. Da han er gift og har to Sønner, er der god Udsigt til, at Gaarden fremdeles i længere Tid skal blive i Familiens Eje. Hans Kone hedder *Frederikke Jansen* og er født d. 10. April 1851 i Give.

P. Petersens Børns Navne er:

1. Edel Helene Margrete, f. 9. Decbr. 1838.
2. Christian, f. 30. Januar 1841.
3. Johanne, f. 18. April 1843.
4. Christen Isager, f. 11. Juli 1846, død 13. Oktbr. 1872.
5. Ane Helene, f. 21. Januar 1849.
6. Peter Brøndum, f. 8. August 1851.
7. Lavra Kirstine, f. 6. April 1854.

For at lette Overblikket vil jeg atter nævne alle de mig bekjendte Ejere af Møllen i rette Tidsfølge:

1. Viborg Kjøbstad. 1529, 1540, 1663.
2. Claus Christensens Enke. 1664.
   Fæster: Friderich Thomesen.
3. Jens Reenberg m. fl. 1691.
4. Jesper Pedersen Sjørslev. 1691.
5. Oluf Erichsen. 1695.

[1]) o: Nonbogaards Mark.
[2]) Se ogsaa det forhen aftrykte Skjøde.

6. Pejter Hasse. 1712—1731 og Enke Maren Arctander. 1733. Fæster: Christen Jensøn. 1713.
7. Oluf Erichsen. 1733.
8. Søren Lauritsen Haaslund. 1733—1753.
9. Georg Elling. 1753—1765.
   Fæster: Pejter Christensen. 1765—1776.
10. Søren Lauritsen Haaslund. 1768—1776.
11. Pejter Christensen. 1776—1801.
12. Christen Pejtersen. 1801—1836.
13. Peter Christensen Petersen. 1836—

Vindt Møllegaard ligger altsaa paa Viborg Bys Mark en halv Mil sydvest for Byen og hører til Søndresogn (fordum til Sortebrødre Sogn). Gaarden ligger lige ved den sydlige Ende af Glitrup Sø, hvor Udløbet af den findes, og Vandet ledes ind igjennem den vestlige Ende af Vaaningshuset, hvor Mølleværket findes. Naar man staar midt for ved Vaaningshuset, har man en udmærket Udsigt til selve Viborg By, og naar man gaar vesten om den vestre Bygning, hvor Mejeriet findes, har man Udsigt til Almind og Dollerup Bakker, Hald Bøgeskov og Lysgaard Højland. Tager man saa blot et Par Skridt mere i Vest, kan man se Toppen af den Mindesten, som paa Lyshøj er rejst for Sten Blicher. I Vest ligger de to Nonbogaarde, der oprindelig kun har været én, men i Øst har man blot Udsigt til en meget lille Del af Gaardens egen Mark. Træder man saa op paa Skraaningen, ser man lidt længere i Øst Bjærgsnæse og hele Bakkedraget ind mod Rindsholm, samt nord efter Viborg med Søen, Asmildkloster, Øster- og Sønder-Teglgaard. Her er naturligvis ogsaa en ret vid Udsigt baade i Syd og Vest, her ser man Hald med sin Skov, Finderup og Ravnstrup Bakker, Almind og Rind Bakkepartiet, og Snabe Højdedraget ligger meget tydelig fremme. Det underlige lille Alpeparti i Sydvest faar man dog kun et lille utydeligt Begreb om,

derimod desbedre om, at man staar i Færd med at træde ind i den jyske Hede. Jorden er sandet, men der er dog endnu Mergel i Underlaget øst for Gaarden, og vil man gaa ud paa Marken og hen til dens store Mergelgrav, undres man højlig over det mægtige Mergellag, der ligger saa tæt op mod Jordfladen og gaar saa dybt ned, at Bunden vel neppe er naaet. Denne mægtige Kjøregrav med udmærket Mergel er en sand Rigdomskilde ogsaa for de Folk i Omegnen, der vil nytte den. Ejeren sælger nemlig al den Mergel, der ønskes, for en meget billig Pris, og den bliver ført temmelig vidt omkring, endog til Rind, Almind og Finderup. Graven er vel en 14 Alen dyb, og der er i alt Fald Mergel 6 Alen dybere ned, hvorpaa man kommer til vandholdig Klægsand eller Sandmergel. Lignende Sandmergel findes flere Steder paa de saakaldte Langagre østen for Gaarden lige under Muldjord og Gruslag, men da dette sidste i Reglen har en Mægtighed af flere Alen, kan denne Sandmergel hverken for Nutid eller Fremtid have nogen Betydning. I den store Mergelgrav er god Mergel, hvilket ses af en Analyse over den blaa Mergel, der viser et Indhold af 33 pCt. kulsur Kalk, 52 pCt. Ler, Jærn o. s. v. og ingen Sand. Den gule indeholder 27 pCt. kulsur Kalk, 53 pCt. Ler og Jern, 9 pCt. Sand. Om Sommeren kan man let faa Mergelen transporteret ud af Graven ad en ret magelig Kjørevej, men om Vinteren samles der en Del Vand paa Bunden. Man bruger da at kjøre Mergelen op i den tørre Tid og lægge den paa Marken i Møddinger.

Muldjorden er paa den egentlige Mark 6 til 9 Tm. dyb, men sandet, og paa Grund af det løse Grusunderlag, lider Jorden næsten hver Sommer af Tørke, saa meget mere som Vejrlaget paa denne Egn er forholdsvis meget lidt fugtig. Den egner sig mest til Dyrkning af Rug og Kartofler, og der avles af disse en 400 Tdr. aarlig, som hovedsagelig sælges paa Viborg Torv

og anvendes til Svineføde. Da der er god og vel vedligeholdt Eng i ret stort Omfang, kan Gaarden ikke alene føde en Del Faar, men ogsaa en temmelig stor Besætning af Fækreaturer. Nu holdes der ialt 5 Heste, 36 Køer, 4 Kvier, 35 Faar, men i 1830—40 holdtes der 2 Heste, 2 Par Stude, 6 Køer og nogle Ungkreaturer samt 80 Faar. Udbyttet af det større Kreaturhold sælges i Viborg, hvortil Smør, Mælk og Fløde daglig kjøres op fra Gaarden og sælges til Forhandlere.

Da Vandet i Ved Sø er sunket 2—3 Tommer, er Gaardens største Enge, nemlig i Bredkjær og omkring Dyndsø, blevne lidt bedre. Dette sidste Engparti, der helt staar under Vand om Vinteren og udgjør vel en 6 Tdr. Land, samt Bredkjær, der støder ind til Nonbogaards Eng, giver et betydeligt Høudbytte siden Overrislingen er kommen planmæssig i Gang. Skrænten imellem disse to Engpartiers Udmunding i Ved Sø kaldes Aamundsbakke. Ogsaa nordvest for Glitrup Sø er der nogen Eng, som vandes af Stampebækkene, og øst for Søen er der ligeledes nogen Eng og Mose omkring og i Rødeholm, Brunmosehale, Sorteholm, Brunmose og Damhale. Denne sidste ligger lige vest for Sortbakke, og de øvrige Partier ved Søens nordøstlige Side. Dernæst findes inde i Marken lige sydøst for Gaarden et Mosehul, kaldet Lille-Mose, paa 2 Tdr. Land, som nu er under Dyrkning, da der er paakjørt Sand og Mergel, og Vandet er udgrøftet. Der fortælles, at denne lille Mose blev udgravet 1730 af nogle svenske Krigsfanger. Ejeren havde faaet det Paafund her at ville anlægge en Humlehave, men da Christen Jensen, som den Gang var Fæster, nødig vilde have en saadan Have midt inde i sin Mark, blev den Plan ikke til noget.

Til Gaarden er en Mose paa 6 Tdr. Land, men af ringe Godhed. Der avles noget daarligt Mosehø paa den, hvorfor der nu er anskaffet to Møller til at trække Vandet op fra Søen og vande den med. Men de har

endnu ikke gjort synderlig Gavn. Fiskeriet i Søerne er ubetydeligt; nogle Gjedder og Aal er hele Udbyttet.

Vindt Mølle staar i Matrikulen for Nr. 1 og har 4 Tdr. 2 Skpr. 1 Fdkr. 2¾ Alb. Hartkorn samt et Areal af omtr. 330 Tdr. Under 20. August 1804 er tinglæst en Tiendeforening, hvorefter aarlig svares af Møllens Mark 2 Tdr. Rug og 4 Skpr. Byg. Et lille Stykke Jord ved sydvestre Ende af Glitrup Sø er lejet fra Nonbo for 5 Kr. aarlig og lavet til Eng. Møllen har Forkjøbsret dertil, og det ligger meget belejlig, da det paa en Maade forener Jordstykkerne vest og øst for Søen. Et Stykke af den gamle Inddigning kan allertydeligst nu ses paa Skrænten ned mod Koldbækken. Det skulde synes mest naturligt, at Bækken havde gjort Skjel; men da Nonbo var Fæste til Hald, og Møllen derimod ikke nogen Sinde har staaet i Forhold til denne Gaard, ser det ud, som Halds Ejer i gammel Tid har nyttet et belejligt Øjeblik og faaet Skjellet afsat langs med den modsatte Bakkekam for at hele Bækløbet kunde komme under hans Værge.

I Scr. rer. danic. I, 224 fortælles, at Kong Dan (Mykillati) skal være bleven hyldet af Jyderne paa et Sted paa Viborg Hede sønden for Byen, som kaldtes Danerlyng, idet de førte ham til en Sten, som kaldtes Danarugh[1]), satte ham paa den og gav ham Kongenavn. Pladsen for dette *Hyldingssted* kan neppe have været anden Steds end paa denne Gaards Hede, og ikke alene Beliggenheden, men ogsaa Stedets Udseende taler i høj Grad derfor. Pladsen skjæres af Ringkjøbing-Landevejen (som gaar over Hald), og dens vestlige Del er nu beplantet med Naaletræer, men dens østlige Del er kun overgroet med smaat Lyng eller til Dels lagt under Plov. Lige syd i Sænkningen løber Koldbæk, der de

[1]) Rug, Ryge er Navn for en stor Sten, altsaa: Dannersten

Gang maa have været et meget større Vandløb. Pladsen er helt flad og inddelt i Firkanter omgivne af Jordvolde. Disse er naturligvis kun lave og hardtad jævnede, men dog kjendelige, især ved Vintertid, naar Sneen fyger hen derover, idet der da lægger sig mest Sne inden for Voldene. Det er da et helt ejendommeligt Syn at se hele dette Strøg inddelt i Tavl som paa et Dambrædt, og disse Firkanter fortsætter sig et Stykke ind i Plantagen. Man har fremsat den Antagelse, at hver Syssel i Landet havde sine bestemte Indhegninger, hvor den havde Tilhold, mens Hyldingen stod paa, og det kan vel ogsaa være muligt, at man oftere her har været samlet. Lige Syd for sig har man haft Adgang til Vand, i Nærheden Træ nok til Brændsel og nord paa lige for Øjet Viborg By i en halv Mils Afstand. Et saadant Mindesmærke burde sikkert fredes, hvilket jeg finder mig foranlediget til at sige, da en større Del af Indhegningerne nu er lagt under Plov, og hvad enten det nu er den rette Dannerlyng eller ej, burde Pladsen dog nøje beskrives og aftegnes. At Stenen Danerugh ikke længere kan findes, maa ej undre i saa stenfattig en Egn.

Det er ingen helt løs eller taabelig Antagelse, at det gamle *Snabesting* i Oldtiden er blevet holdt paa Højdedraget ved Snabe. Der er jo endnu i Nærheden, noget vest for, en Høj, som kaldes Tinghøjen, og det hedder sig vel, at Snapstinget eller Snaps-Landstinget fra gammel Tid har været holdt *i* Viborg, men man maa ikke glemme, at de ældste Ting holdtes ikke i Byerne, men ude paa Høje langt fra Landsbyerne, og da Navnet Snabsting utvivlsomt stammer fra Snabe, saa vil det være rettest at lægge det oprindelige Tingsted hen i denne Gaards Omegn, nemlig paa Højdedraget vesten for. Senere, da der blev indrettet et Landsting, og lette lagt til Viborg, var dette vel det samme som at lægge Snabstinget derhen, og paa denne Maade frem-

stod Snabs-Landstinget. Samfærdselen imellem det gamle Tingsted og Viborg maa være gaaet dels ad Non Mølle, og dels ad Spangsund, hvor der, som Navnet antyder, har været en Spang for gaaende og et Vadested for de kjørende. *Ved Søs* mærkelige Indsnævring paa dette Sted har betydelig lettet Overfarten, idet der egentlig kun har været Nørre-Aaes Vand at komme igjennem, og at der paa dette Sted ikke alene har været et Vadested, men og en almindelig nyttet Vej, derom vidner ej alene de gamle Kort og Beskrivelser, men ogsaa mange endnu levende Folks Vidnesbyrd. Det er ikke særdeles mange Aar siden Folk fra Almind og Vranum kjørte denne Vej i Steden for at tage om ad Rindsholm og der give Bropenge. Vejen førte da gjennem Aaen, langs med den Sandrevle, der i en Bue gaar sønden om Kringelsø, saa med denne paa højre Haand og Hjortebjærg paa venstre og derefter op i Heden, hvor der har været en Vej, som stadig kaldes Ande- og Fiskevej. Maaske dette Navn stammer fra, at Viborgfolkene tit drog herud til Ved Sø for at skyde Ænder og fange Fisk. De tre Horkhuller, der findes inden for, men i Flugt med Store- og Lille-Hjortebjærg, har faaet deres Navn af, at Folk laa der og satte Madding paa Krogene, og Maddingen bestod af de Horker, de forud havde trukket i Land. Affaldet fra Esingen blev smidt i disse tre Huller, og saaledes fik de Navn.

I den ældste Bebyggelsestid, da Stederne fik Navn, maa man tænke sig Landskabet seende helt anderledes ud end nu med Hensyn til Fordelingen af Land og Vand. Da var der mange flere Fjorde og Sunde end nu, da var Moserne Søer, og da var Bækkene Aaer. Randers Fjord har da gaaet helt ind i Ved Sø, som nu kun ligger 22 Fod over Havfladen, og Glitrup Sø, som kun er 26 Fod høj, og maaske i Hald Sø, der ligger 29 Fod højt. Naar vi altsaa blot tænker os Vandet staaende 30 Fod højere end nu, saa maa Rindsholm blive

en fuldstændig Ø, hvilket Navnet da ogsaa ligefrem siger, at det har været, og da maa Pladsen ved Non Mølle akkurat have været ved lige at dukke op af Fjordens Skjød, ti den ligger 30 Fod over Havfladen. Som Følge deraf maa der for disse vore gamle Forfædre have været en stor Besværlighed, for ikke at sige uovervindelige Vanskeligheder, ved at komme syd fra op til Viborg, der jo allerede nævnes som By i den graa Oldtid, over Rindsholm, hvor der ikke alene var en stor Flod, men og en bag ved Øen liggende bred Fjord med sumpet Underlag at færdes over. Derimod vilde det være betydelig lettere at komme over ved Non Mølle, hvor der kun var et smalt Sund, der var lige ved at lægge sig tørt, og saa en i Bunden løbende Flod med Sandgrund. Heller ikke vilde det være vanskeligt at komme over ved Spangsund, den Gang et virkeligt Sund som andre Sunde, og saa færdes videre op ad Slæjen. Sikkert er det da, at den *ældste* Forbindelse med Viborg syd fra lettest kunde ske over Non Mølle, *og meget rimeligt vilde det da være for et Folk, som hyldede sin Konge, at lejre sig paa Heden nord for Koldbæk*, hvorfra der aldeles ingen Naturhindring var helt ind til Byen, som laa lige for ved. At der syd for Non Mølle og Spangsund i gamle Dage maa have rørt sig et kraftigt Folkeliv viser den overordentlige Mængde af Kæmpehøje paa Almind og Rind Marker, samt Navne som Kongehøj[1]), Tinghøj og Snabehøj, og hvis man betragter hele Egnen fra Tange og til Ved Søs Bred, vil man højlig undres over den mærkelige Overflod paa Kæmpehøje, der findes spredt paa hele Strækningen. Til Tange har man i gammel Tid fra Randers kunnet sejle ad Gudenaa, men da Aaen her gjør en brat Svingning, nødtes man nu til at søge op

[1]) Den i min Bog: Sagn og Overtro fra Jylland II, S 10 nævnte Kong Dans Høj findes paa Rind Mark, hvorimod Kongehøj findes paa Snabe Mark (samme Bog S. 33).

i Landet, hvis man vilde til Viborg. Man tog da ad Faarup (hvis Navn tyder paa Færdselen) og enten langs med Skrænten, hvor Jernbanen nu gaar, og hvor der hen til Faldborg er en næsten sammenhængende Række Høje med flere Klynger hist og her, eller man stævnede op over Heden syd for Nørre-Mose og saa ad Rind By. Ogsaa ad den Vej er der mange Høje. Paa Vindt Mølles Mark er der kun to Høje, og paa Heden vesten Gaarden er der ti, men deres Navne er nu alle gaaede ad Glemme.

Paa Store-Hjortebjærg, som er 67 Fod høj, er der et meget smukt og ejendommeligt Fald ned mod Søen. Styrtningen er saa brat, at man næsten ængstes ved at træde ud til Kanten, og blot har den Trøst i Frygten, at hvis man skulde være saa uheldig at rulle ned, kunde man dog fries fra at drukne, idet man maatte blive hængende ved de Træer og Buske, der gror lige i selve Vandsiden der nede. Nu er Bakkeskrænten beplantet med Naaletræer, og naar de om nogle Aar kommer noget højere op, saa at her bliver virkelig Skov, saa vil det blive et smukt Sted. Paa den østre Side af Bjærget, ned imod Kringelsø, har Flyvesandet lagt sig saa tykt, at det helt har kvalt Lyngen og givet Plads for Græs og Sandtotter, saa det ogsaa med Hensyn til fremtidig Sandflugt vil være godt at fremelske Træer paa dette Sted.

Et andet smukt Parti har der paa Gaardens Mark været langs med den vestre Side af Dyndsøen, som egentlig er to Smaasøer, der om Vinteren staar i indbyrdes Forbindelse. Man har nemlig lagt en Dæmning ud imod Ved Sø og saaledes faaet Vandet til at staa noget højere og længere ved Vintertide. Omkring med den vestre Søbred har der som sagt været kjønt, naar man nemlig tænker sig Skrænten skovbegroet, og at den har været dette, viser ikke alene gamle Papirer, men

ogsaa den endnu tilbageværende Skovlevning, bestaaende af tre gamle paa den frie Mark enligstaaende Egetræer. Disse tre Oldinger, der ligesom staar og raaber til hinanden, kunde fortælle om megen Modgang og Hensynsløshed, om den smilende Tid, da de groede op, men og om den nuværende Tid, da de skal staa som Kløkjæppe for Faarene, der ligger under deres Skygge og staar og skaver og gnider sig paa deres knudrede Stammer. En lille Plantning omkring disse tre Veteraner er forsøgt og gror godt til, men burde have været betydelig større og burde forøges Aar for Aar, da der er Jord nok, og der her kunde blive en yndig Plet. At der for Resten har været meget mere Skov forhen end paa denne Dalskraaning, som for norden bærer det pralende Navn Langskov, og for sønden Krattet, viser den Omstændighed, at man paa hele Strækningen fra Møllen over til Hjortebjærg i Mands Minde har kunnet pløje gamle Træstubbe op hist og her.

Men denne Skovs Tilstedeværelse maa alligevel ligge meget langt tilbage i Tiden, saa langt, at intet af vore Dokumenter nævner den. Vi har jo set, at der nok nævnes et lidet Egepur, hvilket Udtryk vel kan have en hel Del Ubestemthed ved sig, siden Viborg Krat (eller Bymænds Ris), da Matrikuleringen fandt Sted, ogsaa kun betegnes som et lille Krat af Egepur, kun tjenligt til Brændsel. Men et saadant Krat for Vindt Mølles Vedkommende har i de sidste to Hundredaar ikke ligget oppe paa den flade Mark, hvor Egestubbene er pløjede op, men har været at finde paa Dalskraaningen vest for Dyndsø, hvor de tre Egetræer endnu staar. Der gaar paa denne Egn, saa vel som paa mange andre Egne, Sagn om Steder, hvor der fordum har været stor Skov, saa stor endog, at man har kunnet tage Træer der og bruge til Bjælker i Omegnens Kirker, men hvor der nu i de allerfleste Tilfælde ikke er et Træ eller i alt Fald saa ubetydelig en Skovlev-

ning, at den næppe en Gang kan betegnes som et lidet Egepur. Man har ogsaa mangt et Sted saadanne Øjenvidner som Brægnen og den hvide Anemone, men det er underlig sejlivede Planter, og naar der nu fortælles som Sagn i forskjellige Munde, at hele Strøget fra Hald til Fussingø har været en sammenhængende Skov, saa kan det være troligt nok, alt tyder derpaa, men man maa dog slaa fast her som andensteds, at Sagnets Virkelighed gaar adskillige Aarhundreder tilbage. Den store Skovslagtning kunde heller ikke foregaa i en Ruf, og saa meget kan man let skjønne, at der paa det nævnte Strøg i lange Tider ikkun har været Skovpartier, men ikke sammenhængende Skov. At de har været talrigere end nu, og at Skovene har haft meget større Udstrækning, er klart nok. Vi behøver blot at holde os til den store Dalsænkning, hvori Nørreaa løber, og som da fører os i temmelig lige Retning fra Hald til Fussingø. Et Blik paa Videnskabernes Selskabs Kort af 1789 viser os, at der da var mere Skov end nu, men at der dog ikke var saa betydelig en Forskjel. Dokumenter, der gaar længere tilbage i Tiden, nævner noget mere. Jeg vil her nævne de Skovpartier, jeg har fundet ad den Kant. Først Hald Bøge- og Egeskov, saa Faldes Skov, Agerskov Krat, Viborg Krat og Viborg Bymænds Ris (der nævnes baade i Sandemandsbrevet af 1499 og oftere siden), Langskov og Krattet (paa Vindt Mølles Grund), Skaberkrat, Randrup Skov, Tapdrup Skov[1]), Tisted Lund og Krat, Vejrum Skov og Vejrum Krat (sagtens det samme, der 1626 nævnes Vejrumholdt og Lund), Vejrum Enemærke (i Medelsom Herred), Kirkeskov (der nævnes 1582 som tilhørende Hald), Vinkel Skov[2]), de større Partier, der hører til Mammen, Hemmestrup, Le, Karmark, Tingbæk, Aalum o. s. v.

[1]) Se min Bog: Sagn og Overtro fra Jylland II, S. 110.
[2]) Se min Bog: Sagn fra Jylland, S. 78 og Danske Atlas.

Om Møllen har været hjemsøgt af Fjender, mældes intet fra gammel Tid, saaledes som om Egnen lige syd for Ved Sø, der er rig paa slige Minder. To Gange har der været Ildløs, men sidste Gang dog langt tilbage i Tiden. Det var i Christen Jensens Tid, og der brændte kun 6 Fag af Stuehuset. 1835 d. 8. og 9. August blæste omtrent alt Kornet af paa Marken, hvilket føltes meget haardt. Endnu en lille Notits, jeg har fundet i Kirkebogen, vil jeg her tage med: „Søndag d. 24. Dec. 1719 blef en Karl af Wint Mølle ved Naʼn Niels Madsen, som Møllen løb ihjel, jordet af Hr. Niels Rømer".

Det ligger nær at drage en lille Sammenligning mellem Vindt Mølle og de to Gaarde, der støder op til den mod Nord og Øst: *Øster-* og *Sønder-Teglgaard.* Alle tre Steder har nemlig oprindelig været Byens Ejendom, og de solgtes alle tre bort derfra (rigtig nok til forskjellige Tider) med Forbehold af Indløsningsret, hvilket dog for dem alle senere bortfaldt. Man ser altsaa, at de har været undergivet omtrent samme Kaar. Men endskjønt Møllen ind imod vor Tid har udviklet sig ret betydelig til det bedre og større, er dette dog end mere Tilfældet med Teglgaardene, hvoraf den ene nu ser ud som en Herregaard, og den anden som et helt Slot. Det er oprindelig blot to Teglovne med ubetydeligt Jordtilliggende, hvilket kan ses af den gamle Landmaalerforretning. Om Sønder-Teglgaard, der da besades af Jørgen Nielsen Teglbrænder, siges, at den grænsede med nørre Side til Vasen, med søndre og vestre Side til Udfloden ved den øde Stampemølle-Bæk og med østre Side til Viborg Mose og Hede. Øster-Teglgaard, der da besades af Søren Johansen, grænsede med østre Siden til Søbæk, med søndre Siden til Viborg Alvej og til en Skjelsten ved Langsig, med vestre Siden til Viborg, med Nordsiden til Viborg Sø. Et Blik paa

Kortet vil da let overbevise en om disse Jorders ubetydelige Udstrækning, idet den første har dannet en lille Firkant mellem nuværende Aarhus- og Kolding-Landevej, den anden en Trekant syd for Viborg Sø og øst for Aarhus-Vejen. Denne Vej har omtrent samme Retning som den nævnte Alvej, og Adelvejen maa altsaa den Gang have gaaet over Rindsholm. Vasen er en Fortsættelse af Alvejen og kaldes saadan, fordi den var lagt over det side Sted mellem Styrmose og Mosen ved Kanten af Viborg Sø. Det er den betydelige Erhvervelse af Hede og Opdyrkning deraf, der har givet disse to Gaarde saa betydelig et Opsving. Naar man for 40 Aar siden færdedes fra Rindsholm ad Viborg, kom man blot over Hede, lutter Hede, næsten helt ind til Byen, ti indtil da har Heden gaaet lige saa langt ind som for to Hundredaar siden, men nu bærer Egnen et helt anderledes Præg, og kun Hedebakkerne til venstre minder om det fordums Øde. En Plantning paa dem trives nu ret godt, efter i mange Aar at have staaet svært i Stampe, og denne Strækningens Præg er nu ret livligt.

Færdes man ad *Jærnvejen* fra Rødkjærsbro og er kommen over Medelhede Fladen, har man Snabe Bakkedraget paa venstre Haand og Rind Mark paa højre. Lige før man kommer til Rindsholm, kan man noget tilbage se Almind Kirke, og i Forgrunden har man Ved Sø og Skaber Mølle, kjører saa over Nørreaa, der snor sig smukt om gjennem Engen til højre og forbi Skoven, kommer gjennem Spidsen af Skaber Krat og er da ved Stationen. Søens Flade ligger meget kjønt mellem Bakkeskrænterne og taber sig omme imellem dem, for det er kun en Part af Søen, man kan se. Mindst skulde man dog ane, at den fortsætter sig saa meget længere tilbage, som den gjør, det synes næsten utroligt, at der kan blive Plads til nogen Sø i den Baggrund. Lige saa lidet synes der Plads til Hald Sø og til Lavningen omkring

Birgittelyst og Non Mølle, men Alpepartiet der ovre, i hvor storslaaet det end er, kommer dog her slet ikke til sin Ret, tværtimod tager det sig her saa overmaade lidetsigende ud. Naar man nu kjører videre og er kommen forbi Kvieholm, har man med Øjet stadig til venstre Møllegaardens Mark lige for sig. Om lidt dukker Glitrup Sø frem, men ikke i sit fulde Omrids, det glimter og glitrer der nede mellem Skrænterne, og nogle Trætoppe lader sig til Syne oven over dem. Man kan ej undlade at forestille sig Søen som en Arm af Ved Sø, skydende sig saa underlig dulgt op i Nord. Den Omstændighed, at man ikke ser Vandets fulde Omrids, lader nemlig nu ane betydelige Vandmasser der bag ved, og man forstaar nu bedre, at der nok kan blive Plads til Vandflader, som man forhen næppe drømte om. Et Øjeblik længere fremme ser man Gaarden ved Søens Ende og en hel Del Træer, der omgiver den, men atter om et Øjeblik er Synet tabt; i Skyndingen, hvormed man farer forbi, kan det hele kun glimtvis opfattes. Men et rigtig venligt Indtryk har man faaet. Det saa saa idyllisk ud der henne paa skraa bag ved og halvt under det blanke Vand, skygget af Træer og gjemt af Skrænter. For 50 Aar siden var der ingen Træer ved Vindt Mølle, ti den nuværende Ejer har næsten plantet hvert eneste Træ, og da alt her foran laa i Lyng, maa der den Gang have set en hel Del ensomt ud. Kommer vi et lille Skub længere til fremme, hvor Banen har skaaret et lille Stykke af Marken fra, og naar op i Styrmose, faar vi et rigtig godt Begreb om Stampebækkenes Løb paa begge Sider af Øster-Teglgaard, og den lille forhen værende, nu navnløse Bæk, der løb ind i Søens nordøstre Ende; alle tre Lavninger kan her tydelig ses, og det skjønnes let, at der ikke kan være stort Tilflod af Vand fra saadanne Smaakjær og Bække til Brug for en Mølle.

Det er væsenlig kun nogle Stykker Hverdagsliv vi i denne lille Afhandling har faaet drøftet, og endskjønt jeg har medtaget en Del fra Kulturens Omraade, falder det let i Øjnene, at jeg meget godt kunde have taget betydeligt mere med; men jeg var ogsaa ræd for at blive for vidtløftig, især da mine Grænser paa Forhaand var temmelig skarpt afstukne, og da mit stedlige Omraade i Grunden var saa lille. Det har fornemmelig været mig om at gjøre at faa Møllens Virksomhed gjennem Tiderne klaret, og dette haaber jeg er sket nogenlunde ordentlig. Forholdet til de andre Møller i Kredsen har altid været løs, da Vindt Mølle aldrig er gaaet dem ind i Næringen, og fordi den har indtaget en Særstilling til dem og til Byens Befolkning. Disse Møllers Virksomhed har jo ikke ligget for her; til sine Tider har de vel haft for lidt at bestille, til andre Tider for meget, og for Øjeblikket er det nærmest Nørre- og Sønder-Mølle, der besørger Byens Maling. Skaber- og Non Mølle har i alt Fald kun en forsvindende Part, men de ligger ogsaa for langt borte fra Byen i saa travl en Tid som vor. Hvis vi faar en tidssvarende Beskrivelse af Viborg By og Omegn, kan dette lille Hæfte blive gjort overflødig, men indtil da kunde jeg ønske, at der maatte fremkommeflere lignende Smaabeskrivelser fra Jyllands ældgamle Knudepunkt.

Nogle Efterretninger

om

Herregaarden Lerchenfeldt's

(Bonderup's)

ældre Historie.

Ved

Evald Tang Kristensen.

Udgivet med Understøttelse af det jyske historisk-topografiske Selskab.

Viborg.
F. V. Backhausens Bogtrykkeri.
1889.

Den gamle Herregaard *Lerchenfeldt*, der forhen kaldtes *Bonderup*, ligger nu i Vesterbølle Sogn, men da Svingelbjærg i sin Tid var et eget Sogn, hørte Gaarden dertil. Lerchenfeldts Aa udgjorde den Gang Skjellet mellem Rinds og Gislum Herreder; men da Svingelbjærg saa blev indlemmet i Vesterbølle Sogn, kom dette lille Parti nord for Aaen ind under Rinds Herred og hører der til endnu. Gaarden er forholdsvis gammel som Herresæde, men hvor gammel er der ingen som kan sige. I Traps Beskrivelse af Danmark findes ingen Ejere anført før Rigsraad Jørgen Lykke, og da jeg havde erfaret, at der paa Gaarden fandtes en Del gamle Dokumenter, gjennemlæste jeg dem og fandt nogle Oplysninger, som gaar betydelig længere tilbage i Tiden, dem jeg da her fremlægger i dette lille Skrift.

Lerchenfeldt (eller, som jeg hellere her vil kalde Gaarden, Bonderup) ligger noget øde, og Heden gaar i Syd paa sine Steder helt ned til Aaen, hvorved Gaarden ligger, og som her kaldes Lerchenfeldts Aa. Paa de tre andre Sider er der heller ikke langt til Heden, og et stort Areal af Gaardens egen Mark ligger endnu i Lyng. Jorderne er lette, og nogen synderlig Herlighed har Gaarden da ikke i sin Ejendom, naar undtages Engbræmmerne langs Aaen, og det er da ogsaa denne, der særlig liver op i Landskabet. Gaardens Beliggenhed lige

ved den er da ret interessant, især set fra Højderne i det nordligste af Marken. Ogsaa den store Have og en lille vesten for liggende Plantning tager sig rigtig godt ud i den meget træfattige Egn. Naar man kommer syd fra, ser man ikke Gaarden, inden man kommer op paa Skrænten ned imod Aaen, men da føler man sig ogsaa højlig tiltalt af Engbæltet, de mange Træer og den gamle taarnsmykkede Gaard lige foran og neden under sig.

Meget tiltalende ligger ogsaa Møllen med sin betydelige Have tilhøjre for en og nede ved Aaen.

Oprindelig har Lerchenfeldt bestaaet af to Gaarde: *Bonderup* og *Kokholm*, den sidste mod Øst, og Skjellet imellem dem er tydelig nok fastsat i følgende gamle Dokument:

„Jeg crestiern ørn i bwnderop giør vitterligt met thette mit obne breff thet kocholm liggendis hoss bwnderop i gislum herrit som greffuers nw vti bor oc min hostrv inge iebsdatter skøtte hennes brodher olluff iebsen fføre æn vi komme sammell oc han sidhen logelige vorde met lageheffd som hans lageheffdz breff ther vppaa giffuet er lyder oc wduisser oc her effter følger fførst aff mitstrømme aff then aa som løbber fra bwnderop broo oc rett nør vppaa till æn porss rwnd stander emod hord iorden oc till een holm wed then vesther ænde, saa fra then porss rwnd rett nør vppaa offuer forne holm till then bech som løber emellom kocholmb oc bwnderop marck so then bech nør op at till thet vadh som then vey fro swingelbiereg oc till bro mølle løber ath so thet wad vesther ath till hord iorden oc all engen till beggy lande nør paa saa langt som oen recker oc opp at eet daall kalles margarette dall at een grøn wey løber fran bwnderop oc till vodensyld hart till eet hedher horsseflodh, so ther fran sønder wd met forne horssflodh, retth øster paa till een agger reen løber nest vesthen hoss then store adell wey som ligger fran odensyld oc till bwnderop broo, so then agger reen nedher at sønder paa so langt som oen recker, so fran ænden aff then agger reen, rett sønder vppaa oc vdi forne adellwey, so at veyen sønder vppaa till een stor stieen ligger [mit] paa weyen vdi een lidell lyngknøss, so fra then stien oc at samme wey sønder

vppaa till twærth emod een stien stander offwen vdi een stor backe vesthen samme wey hoss bwnderop broo, so aff weyen till samme stien, so fran then stieen rett sønder vppaa till een pæll stander ther i kierreth, saa fran then pæll rett sønder po till then vester side aff en lidell holm ligger nest vester wed bwnderop broo so vdi aaen till mitstrøme, so at mitstrøme vester vppaa till thet sted som først begyndes aff for^ne^ lagheffd hwilken for^ne^ lageheffd loglig oc rettferdelige er giffuen i alle modhe oc stadfester ieg then met mine arffuinge i alle syne ord oc artickelle som for^mit^ stor Till tess ydermere vindesbyrd sandhet oc forwaring haffuer ieg latth henge mit indcegle nedhen fore thette breff oc haffuer bedet oc met thette mit obne breff bedher hederlige men besegle met meg till ydermere vitterlighet som ære jes perssen i østrop cristern perssen ibid cristern perssen i farsøy per owessen i morum oc ies cristiernsen i vester riiss datum mareger anno domini md feria 6ta ante beati andree apostoli."

Orig. paa Perg. med 6 Seglremme, hvorpaa Rester af 1., 3. og 4. Segl, og 6. Segl fuldstændig.

Udskrift: Et chriistern ørns laugheffds breff att oenn tiill møttestrømme hører tiill kockholm.

Efter denne Beskrivelse kan man endnu ret godt følge Skjellinien. Margretedal kaldes nu Folddale og længere oppe Dalager. Margretes Kilde kaldes den Dag i Dag et lille Væld paa en Skrænt eller Pynt lidt nordøst for Dalager. Et lille Stykke nordøst derfor er den Mose, hvis Udløb maa have heddet Horseflod. Endnu kjendes Navnet Horsled som et gammelt Led, der sagtens har været imellem begge Gaardes Marker. Holmen vest for Porsrunden er vist den, der kaldes Brændholm. Lige vest for det Sted, hvor Broen i gammel Tid har været over Aaen, findes en lille Holm, „en lidell holm", og det er let kjendeligt endnu paa begge Sider, hvor Overkjørselen har fundet Sted, da der er mange gamle Vejspor ned derimod og op langs med Østskjellet.

Et Brev udstedt af Kong Hans 1499, der stadfæster Hr. Erik Ottesens Ret til Kokholm, nævner med de selv samme Ord Gaardens Skjelmærker.

Kokholm laa, som man nu let kan skjønne, for Østen

i Skjel til Aarup, og dette beskrives udførlig i en Lavhævd fra 1467 (der 1693 erklæredes ulæselig) saalydende:

„Alle men thette breff seer eller høre læsses hielse wii Thammis jenssen ffoghet tiil gislwmherristingh symon borck soghne presth tiil farsøkyrchii powel kielssen y støttrvp geffword massen y kelingtandh jes jepssen y byndrvp seweren ibssen ibidem oluff swenssen i stistrvp oc cristhen perssen i forsøø ewynneligh met wor herre at aar efftter gwtz byrd mcdlxvii then lywerdagh nesth ffor apostolorum philippi oc jacobi dagh pa gislwmherristingh wär skicketh thenne breffwiser law ibssen i orwp hwilken ther loffligh eskit oc fyck jeth fwlth tinghswynne aff viii danmen som war jes jbssen i byndrvp seweren jepssen ibidem oluff swenssen i stistrvp symen jbssen nis swenssen i dollervp kield nielssen i fratrvp tym jenssen i fowlwm och cristhen perssen i farsøø thesse forne viii danmen endrecteligh wonne paa theris godhe thraa syel oc sannen at the saa och hørde sammedagh pa forne tingh forne law jbssen hans lowhøringh som war las nielssen i alstrvp oc anders nielssen i lwngordh oc melthe hans laffheffd stadigh at han word met laffheffd som fogden oc herrismen fwnne hannem for retthe at tinghii fførst worde hannem alle Orvp som han syelff i bord item jen holm synnen wed aen som kallis wanholm norden wed then gammel agangh oc saa aen nedher tiil hyns holm som ligher oc saa synnen wed aen oc norden wed then gammel agangh oc saa aen nyer til bwndrvp braa oc en lyden holm som ligher westhen braaen saa neer vp til en pæl som staar i kiæreth westhen fraa weyn oc saa nør op til en styen som staar synnen oc westhen i thet ffore gwrbach owen fra kiæreth reth saa reenreth nør op i westhen fraa weyn til then store jordfestyn som star westhen fraa mosen oc reenreth op til en annen styen som staar westhen wedh then annen mose i then lydhen fradieldhback oc saa reenreth nør som gwren wedh tager som ligher i mellom orvp marck odhensyld marck oc bwndrvp marck saa øster oc nør til en styen som staar i vratten saa østhen nyer at then grøne stye tiil en styen som staar owen for kyrchiidal oc saa vratmolet øster op tiil brede mose oc saa østher met then første reen som løber til dyrhøff tiil en styen som staar wet høffwen saa reenreth østhen nyer then vratten som ligher westen wed ørnshøff oc sønner nyer at thet samme vrattemol tiil en styen som staar owen

for longlwen som er en gammel skyelsten oeh saa nyer til longlwen oc longlwenstrvd oc iiii skar engh østen wed strwden oc aen nyer tiil mydstrøms som før er soffdh Thette forne gotz oc gord met agher oc engh fæsægangh fysk wandh horth oc bløth inthet wntagesz alle iiii wegne tiil marck modh the worde forne law ibssen til segh syn fadher oc til syn syskend oc for retthe ledingis gotz oc hwer man off dield oc fæligh froo sigh oc war forne loffheffd loffligh tiil bodhet y iii samfoldtingh oc eskit han open breffwe fore oc ey kam nogher breffwe for Thaa kand fogden hanem tiil syn heffd oc gorde ham syn heffd lofligh som for star skrewet Thet winne wii met wort ingzegel nedhen for thette breff. Datum anno die vt supra."

Udskrift: laugheffd emellum orvp marck . . . .

8 Seglremme. 3. og 5. Segl til dels tilstede og 3. udviser et Skjold.

Samme Skjel beskrives i et Lavhævd af 1492 og i et Sandemændsbrev af 1498 saalydende:

„Alle men thette breff seer eller høre lesz helsz vi per voghensen ffoget tiill gislomheritz tingh per bangh presth och cappellan tiill farsø kirky Jes voghensen i tistet cristiern Jensen i gislom jes jebsen i damergardh tames erigsen i bienneroph nis moghensen i suengelberigh olluff jensen i ilriis euinligh met gudh och kungiør vi met thette vorth opne breff ath aar efther gutz byrdh m c d x c 2 0 then logherdagh nesth efther sancti johannis dagh ante portam latinam tha var skicket oppo fforde gislomheritz tingh ffor oss och for fflere gode men som tha nerde var thenne nerde breffuisz morthen jebsen i aroph huilken som ther loffueligh och skielligh esket och fek och framlede eth fulth tings vinne met viij vuildighe danne men som var teme jensen i folom nis jensen ibidem cristiern micilsen i morum knudh persen i suingelberigh mouers tamessen i folom tygy nielsen i fandroph anders jensen i bieneroph och seuerin nielsen i vestroph Tisse fforde viij vuildighe enedrectheligh met samle hendher och berodh hoff then samedagh oppo forde tingh vonne och saudhe oppo theris gode tro siell och retthe sanen thet thenem fuluitherligh var och the saa och hørde inden alle fire stok then same dagh oppo gislomheritz tingh thet fforde morthen jebsen i aroph hans loffuehøringh var inden alle fire stok och kungiordhe ath forskde morthen Jebsen i aroph giorde sin laffueheffd legetiddaffues met bøndher och gode selffue jordh eygher och invorde

tiill sit och sine retthe medarffuinghe then gardh som ffor^{de} morthen jebsen nu i boer och gortzbondh och met all hennes retthe tillegels ath all then deell som hans fadher och foreller haffuer haffueth i hæffuedh i theris tiidh førsth vonhollom som liggher nordhen vidh then gamell agangh och aan tiill medestrømen nedher till hinsthollom och hinsthollom norden vidh then gamell agangh saa aan nedher tiill bonderroph bro och then liden hollom som liggher vesthen vidh broen och saa reth nør till then peel som standher i kiereth och saa nør vesten vidh then vey som liggher fra boneroph bro och tiill othensyldh oph tiill then sten i backen stor, och saa nør vesten veyen tiill then mose och saa nør fra mosen tiill en anden sten som standher i backek(!) och saa nedher tiill en sten som standher i en vratthe imellem aroph mark och othensøldh mark och saa nedher met then grøn stey till then sten som standher i kirkidall och then vrath modh oph tiill fladeshøff och saa vesthen intiill bremose thette ffor^{de} gardh och goetz bondh engh jordh och eydhom vordhe ffor^{de} morthen jebsen till seg och sine retthe medarffuingh theris retthe enedell och inghen man ath haffue ther deell eller felligh i i nogher madhe Item vonne och ffor^{de} viij danne men thet thenem fulvittherligh var i retthe gutz sanhedh thet ffor^{de} morthen jebsen bødh ffor^{de} laffhefued tiill i tre samfoll tingh tiill ffor^{de} tingh och huerth tingh tha eskæt ffor^{de} morthen jebsen oppo om ther var nogher thet ther haffuede nogher bretfue eller beuisningh oppo thet the skulle lade thenem for kome och ey nogher beuisingh kam i nogher madhe och oppo then tiidh ffor^{de} morthen jebsen giorde sin laffueheffd thaa eskæt han och oppo om ther var en nogher thet ther haffuedhe en nogher bretfue eller beuisingh oppo thet the skulle en lade thenem for komme och ey ther kam en da nogher beuisningh i nogher och ffor^{de} morthen jebsen var funden tiill sin laffue heffd aff tinghe aff fogeden och menighe herritzmen efther logen och hans loffue horingh melthe ffor^{de} hans laffuehefdh vidh macth tiil rogges met biskuph och beste vuilde bøymen efther logen Item var vittherligh thet theth er reth leydings jordh oeh flor^{de} morthen vorde ffor^{de} gotz tiill retthe leydungs gotz tiill aroph thet saa er ganget och forn i alle made som for stor thet vinne vi met vore inzegell hengidh nedhen for thette vorth opne breff Datum anno die vt supra.

Orig. paa Perg. Alle 8 Segl mangle.

Udskrift: Morten Iepsens laug heffued melom Bonderup Marck arup och Vonsild mark till Bremose.

„Alle men thette breff seer eller høre læssæ helssæ vij ies perssen foget tiil giislum herrits thingh cresthernn perssen i østrop sewren nielssen i wæstrop jes jenssen i byændrop jes jebssen i danergord knud perssen i swengelberygh cresthernn michilssøn i odhensøl och michil tordssen i farsø æweneligh met gud ok kunæ gøre wij alle men met thette wort obnæ breff ath aar effther gudz byrd m c d x c octavo then lowerdagh nest for ste andree appostole dag tha war skeket thenæ breff wiiser marthen jebssen i arup hwelken som ther loffligh essket och fyk jet fult things winnæ met ottæ damen(!) som war seewren nielssøn i wæstrop jens laurissen i soldrop jes anderssen i byændrop jes jenssen ibidem povel benssen i giislum sewren tordssen i hollum knud perssen i swengelberygh och per jenssøn i byændrop hwelke forne viii damen(!) alle jendrætæligh wonnæ pa theriss godhæ tro syel och rettæ sannhet och sanmen i forne giislum herret tiilstood theriss tooff som thee gyordhæ imellum arup mark bundrop mark och odhensøl mark først pa then lydel gwrbak som samen(!)saat 1 skyelstyen och soo reen rèt nedher tiil then gamel skyelstyen som stoor wæsthen wiidh mossen i then lydel knolbak och saa renret nedher tiil then andhen styen som stor wæsthen wet then andhen mose och saa then samæ ren nedher wæsthen wd met weyghen tiil then styen som sanmen sattæ wæsthen weyghen ooffen for kerret och saa fræ then styen och soo nedher tiil then pell som stor i kyeret och saa fro then samæ peel och sydhen tiil ooen och ooen tiil medstræmæ alle then dyel som øssthen er ther wiid som for stor screuet thet soor thii tiil forne arup tiil rettæ markæskel at thet soo er ghangen och faren i alle madhæ som for stor screuet thet winnæ wij met wore insegel nedhen fot thette breff datum anno die et loco quibus ut supra."

Originalen paa Pergament. 8 Seglremme (med betydelige) Brudstykker af 2., 3., 5. og 6. Segl.

Udskrift: Sanmann breff y mellum bonnerup mark och aarup mark [och wogensild march]. (Dette skrevet med en anden Haand).

Mærkeligt nok nævnes Kokholm slet ikke i disse tre Dokumenter, endskjønt det netop var Kokholms

Mark, der for Vesten stødte til Aarup Mark. Derimod nævnes i Sandemænds-Brevet af 1498 det Tov, der var gjort imellem Aarup Mark, Bonderup Mark og Onsild Mark, og Lavhævderne af 1467 og 1492 har en gammel Udskrift, der nævner de samme Navne. Sagen er vel egentlig den, at Kokholm, som hørende til Bonderup, i de tre Breve helt lades ude af Betragtning, fordi begge Gaarde da havde én Ejer, og fordi Kokholm, beboet af en Fæster, allerede da var gaaet helt ind under den anden Gaard, beboet af adelige. Dog mere herom senere, da Kokholm netop 1498 blev skilt fra Bonderup for en Tid.

Første Gang Bonderup findes nævnet, er i Forbigaaende i et Sandemændsbrev mellem Aarup, Østerbølle og Knudstrup, hvilket tillige gjør Herredsskjel mellem Gislum og Rinds Herreder. Selve Brevet, der for sin Ældes Skyld ogsaa nok bør trykkes, lyder saaledes:

„Alle medh thette breff sser eller høre læssis hielsser vj vogghen ienssen ij Bwndrop ffoghet til gysslomherriss tingh niss vnd ij sswengelbiergh kristen ybssen i bindrop per sswennicssen i morum gywerd matissen ij kyellingtandh per raa ij hysel ewindeligh met gudh kwndh gyøre vy met thet vort obne breff at aar effther gutz byord m c d x x x x i j then loffwerdagh ssom var nest for pinsstssøndag tha var sskicket ffor oss besskedhen mand iep agssen y aarop ssom lofflig essket och ffick eth ffwlt vwildug tingis vind aff VIII dannen ssom var iessper kielssen i hwole volle swenssen i stistrop asser perssen y ffandrop iess klemetssen y vonssøld iess mogenssen ij gysslom lass palssen i rørbeck ssewren børialsen j grønnerop och iess iebssen ij bindrop thysse ffornæ VIII dannen vonne pa theess gode tro sel och reth ssandhen athy ssaa och hørdhe ssammedagh pa fornæ tingh ssanmend y gysslomherret kwndgyord teriss thoff ssom thy var til kraffwitt mellom aarop marck oc øssther bølle marck och y mellen aarop marck och knudstrop marck ssom thy var til kraffwed til herritzsskiel och marckesskiel met thy ssanmend aff rinss herrit østen ffra langlouenstrud och ssa aen nier at medstrem oc til hinss hollem ssom ligher ssøndhen ved aen och nordhen ved then gammel agan ssom the ssot en pæl y østher endhen aff then gammel

agan och ssa vesther met aen til en andhen pæl ssom thy sette y then gammel agan oc ssa vesther met then gammel agan til thet store høl ssom ligghcr mod thet ssøndhre bierg ssom sanmen ssot en andhen pæl och ssa vesther ad vdy then løbind a ocssa aen ner til medhstrem til hinss hollom ssom liger østen ffra bwndrop bro oc ssyndhen vet aen och nordhen vet then gammel agan ssom sanmen ssot en pæl y øster endhen aff then gammel aa ochssa vesther met aganghen til en andhen pæl ssom ssanmen ssot y aganghen ocssa vester vdy løbind aa ocssa aen nier at med strem til bondrop bro och søndhen om then hollom ssom ligghcr vester bondrop bro ocssa aen nier til medstreme thet sswore thy ffor retthe herreskel och marckeskiel ij mellwm arop marck och østher bølle marc och mellum aarop marck ock knudstrop marck thet ssa gick oc ffor i retth gutz sanhied ssom ffor star sskreffwet thet vinde vy met voris inzel nedhen thette breff datum anno die vt supra."

Original paa Pergament; med 6 Seglhuller, Rester af 3 Segl, af hvilke det fjerde i Rækken ser ud som en Cirkel med et Kors i, hvorfra udgaar kløftede Straaler.

Bagpaa staar: Sanmends breff imellem giislumherrets och rindts herets.

Samme Vogn Jensen nævnes iøvrigt oftere som Foged til Herredstinget, og han bekjender 1463 at have et Durup Kirkes øde Byggested i Leje af Biskop Knud i Viborg.[1]) Samme Mand gjør 1465 Mageskifte med Tisted Kirke om en Eng.[2])

Kammerherre Dahl paa Mosegaard ved Aarhus har, efter velvillig Meddelelse til mig, i Marginaen af Pontoppidans „Danske Atlas", som nu tilhører Bogsamlingen paa Mosegaard, med egen Haand indskrevet følgende: „1455 skjødes paa Gislum Herreds Ting til Ove Jensen[3]) al den Ret i Bonderup, som P. Gødichsens Hustru arvede efter sin Moder. Da Lovbydelsen gik forud, var Bonderup den Gang næppe Herregaard, ligesom de handlende Personer ej heller synes at have været adelige."

[1]) Ældste Archiv Reg. II 259. [2]) Sammesteds S. 250.

[3]) Senere hen staar der Woluff Jensen, det er vel Vogn Jensen.

Fra hvilket Dokument han har denne sin Efterretning, véd jeg ikke. Mest sandsynligt er det vel, at der har været et saadant Dokument paa Gaarden, og at det nu er forsvundet, siden Dahl gjennemsaa Gaardens gamle Papirer og havde en Del deraf til Laans.[1]) Mærkeligt nok er det forøvrigt, at Navne som Ove Jensen og P. Gødichsen aldrig nævnes i de nu for Haanden værende Dokumenter.

Den første Ejer, jeg har truffet paa, er Jens (Johannes, Ib) Henningsen. Denne „velbyrdig Svend" fremstiller sig 1467 paa Herredstinget og faar Lavhævd paa, at Bonderupgaard var hans rette Enedel, og at Gaarden nu betragtes som frit Gods, det viser Lavhævdens jævntidige Udskrift. Dokumentet lyder saaledes:

„Alle men som thette bretf seer heller høre lesse helser wii thames jensen foved pa giislumherristingh symon bork prœsth i farsø pauel keltsen there wabner ær gyurd matissen jes jebsen seuren iebsen cristern persen oc woluff swensen ewinneligh met gud kunnegiøre wi at ar effter gutz burd m° d l x v ii then luuerdagh före sancte wolburg dagh tha war skiiketh pa for^de tingh welbyrdugh swen jois haningh esket ludeligh fek 1 fulth tinxwinne aff viii dande men som ware jes jebsen clemen jensen cristern persen anders jwl symen iebsen nis swensen sewren lowns oc clemen trolsen the for^de viii dande men wonde pa theris troff santhen oc thennem fulwiitherlioth ær at for^de jens hanningh varde buwndrups garde ligendis i swingelbergh sogen i giislum herrit met laghefth ager ængh fiiskwayn mark hiede oc alth anneth hwat som neffnes kaan for^de bwndrup liger til met rette som for^de foued oc herris men fand for^de jes hanigh til met rette fore hans rette jendeel oc fordes jens hannigh hans lowhøringh war inthen alle iiii stokke pa for^de tingh oc meltte hans loff staffesth fore ffoueden oc herris men thet so ær gangen oc farit i alle made til windisburd

[1]) Jeg har ladet forespørge paa Mosegaard om et sligt Dokuments Tilstedeværelse paa Gaarden, men uden Frugt. Dahl havde af Lerkenfeldts Ejerinde faaet Tilladelse til at beholde enkelte af Pergamenterne.

henge wi wor æng*cigl* nethen fore th*ette* b*reff* datum et scri*ptum* ut supr*a*."

Originalen paa Pergament med 8 Seglhuller.
Udskrift: laffuehiffuet paa bundrvp at thet er frii gotz.

Et senere Tingsvidne (1476) bekræfter, at Jens Henningsens Fader og Forældre har haft Bonderup i rolig Hævd i 40 Aar og mere. Derfor synes det mig meget mistænkeligt, hvad Dahl angiver om Ove Jensens Ejendomsret 1455, ti denne Mand kan umulig være Jens Henningsens Fader. Men mærkeligt er det, at „den Eng, Jord og Grund, som ligger mellem Bondrup og Bondrup Bro norden Aa har ligget til forn. Bondrup i 40 Aar og mere"; ti denne Ejendom er jo netop Kokholm. Det ser altsaa ud som Kokholm paa denne Tid aldeles er gaaet op i Bonderup, eftersom ej en Gang Navnet nævnes. Brevet lyder saaledes:

„Allæ me*n* th*ette* breff seer hellr høre les*is* hielse*r* wy Thomæs je*nssen* fowe*t* giislom he*rrits* ti*n*gh p*er* bangh prest las nielss*en* i alstr*o*p lawæ jeypss*en* martyn jeypss*en* i arupp ande*rs* nielss*en* i elker ywer jonss*en* i torpp oluff swe*nssen* ande*rs* je*nssen* i nyrop och nis he*nricssen* i soldrvp kerligh me*t* gudh och gøre wyttherligt me*t* th*ettæ* worth opne b*reff* aar efft*h*er guds byrdh m c d l x x sexto then lou*er*dagh nest fføre war frwæ dagh natiui*tatis* fore oss och fore flere gothe da*n*demen thaa nerd*is* paa for*næ* ti*n*gh war skiicket walburdæ swen jens hanyngh i bondrvp loffligh eskæt fek och fra*m*leddæ eth fult staden tinghswitnæ aff viii gothe astadhæ och uvildughæ da*n*demen sosom ær lass nielss*en* i alstr*o*p ande*rs* nielss*en* i elker oluff swe*nssen* ywer jonss*en* thym je*nssen* seuere*n* je*nssen* nis he*nricssen* och nis skredher hvilke viii for*næ* da*n*demen witnit paa ther*is* gothe troæ siell och sande och them fuld wittherligt ær i guds sandeheyt th*et* then engh jordh och grwndh som ligge*r* mellom bondrvp och bondrvp broæ nordæn aa och aen til medstrømæ er for*næ* jens hanyngh hans rettæ arff och haue*r* ligget till for*næ* bondrvp i xl aar och mere vlasst och vkyerdh och for*næ* je*ns* hanyngh och ha*ns* father och forelde*r* hawer haffd for*næ* engh jord grwndh och aen till medsthrømæ i ther*is* roeligh heffd i xl aar oc mere for hwer ma*n* i*tem* vitnit

for^{ne} viij m*en* th*et* mikel fanth vtthom[1]) och jes seuer*ins*s*en* brugeth for^{ne} engh och grwndh till for^{ne} bondrvp i ther*is* thiidh vten alle mens kære. *In cuius rei* testimo*nium* sigil*la* n*ostra* p*resentibus* s*unt* appens*a*. Dat*um* v*t* s*upra*."

Originalen paa Pergament. 9 Segl mangler.
Udskrift: Thenne tinghs witne er paa Jens haningh.

Men at Dahl har haft andre gamle Dokumenter for Øje end dem, der nu er for Haanden, og derpaa grunder sine Bemærkninger, bekræftes yderligere af følgende Redegjørelse fra ham i en lille Afhandling, han den 12. Juli 1849 tilstillede Lerkenfeldts Ejer. „I 1455 mødte Peder Gødichsen paa Gislum Herreds Ting og solgte til Wolff (Oluf? Ulf?)[2]) Jensen i den sædvanlige Tingsvidneform al den Ret i Bonderup, som hans Hustru arvede efter hendes Moder. Da Salget skete efter foregaaende Lovbydelse, der ikke behøvede at finde Sted ved Salg af adeligt Gods, kan man vel med temmelig Sikkerhed slutte, at Gaarden da kun var en nogenlunde betydelig Bondegaard. Oluf Jensen, der saaledes var Gaardens første bekjendte Ejer, kan kun i kort Tid have besiddet den, ti allerede 1467 ejedes den af velbyrdige Svend Ib Henningsen, der alt i nogen Tid maa have været Ejer, eftersom han i dette Aar tog Lovhævd paa Bonderupgaard som sit Jordegods."

„Dernæst nævnes som Ejer Hans Jepsen eller Ibsen, der formodentlig var en Søn af Ib Henningsen[3]). Hans Jepsen var gift med Inger Ib eller Jepsdatter, og jeg antager, at han har været en temmelig velhavende Mand, ti han ejede baade Bonderupgaard og Kokholm m. m. Inger Ibsdatter blev ved sin Mands Død Ejer baade af Bonderupgaard og Kokholm m. m. Kokholm solgte hun 1496 til sin Broder, Væbner Oluf Jepsen, og selv giftede hun sig strags efter med en Bonde ved Navn Christen Ørn."

[1]) Der kan ogsaa staa: vtthorn. Skulde det være Navnet paa en tysk Adelsmand?
[2]) Mon her ikke urigtig er læst Wolff for Wogn, se foran.
[3]) Ja, naturligvis. Han kaldes ellers Henning Jepsen.

Saa vidt Dahl. Hvis alt dette nu var rigtigt, maatte Oluf Jensen i Følge Brevet af 1476 være Jens Henningsens Fader, men dette kan umuligt være rigtigt i Følge selve disse Navnes Lydelse.

At det forholder sig rigtigt med Oluf Jepsens Kjøb af Kokholm, har vi forhen set af Christen Ørns Brev. Men han solgte strags efter denne sin Ejendom til Erik Ottesen (Rosenkrants) af Bjørnsholm (1498). Aaret forud havde han været hos Kongen og faaet hans Stadfæstelsesbrev paa Gaarden, men det lader til, som man har villet gjøre ham Ejendomsretten stridig eller i alt Fald ikke desuagtet villet ret anerkjende den, siden han paa Landstinget maa hidstævne Herredsfogden i Gislum Herred, fordi han ikke vilde syne ham til sin Lavhævd. Han fik da Dom paa, at Kokholm var hans rette eget Gods. Disse her nævnte Dokumenter (af 1497, 99 og 98) er ordret saalydende:

„Wii Hans met gudz nade Danmarck*is* Norg*is* Ven*dis* oc Gott*is* koningh vdvald koningh til Sue*rige* hertug i Slesuig Holsten stormarn oc i Dytm*er*sken greffuæ vdj Oldenborgh oc Delmenhorst gøre alle witth*er*ligt at thennæ breffuiser oluff iepss*en* haffu*er* wer*it* h*er* fore oss met ith obeth well besiegld p*er*mentzbreff ludend*is* at hanss søsther hwsfrwe inge vdi bwndrop haffde solt oc skøet hannom en hennes gord kockholm i gislem h*er*rit liggend*is* oc skyller hwert aar en ørte korn oc eth pund smør och bewisdæ h*er* meth tree ridd*er*mentz-men som breffuit haffdæ beseglet tiil widnesbyrd at for^ne^ breff er retferdingh och at the beseglde th*et* i wijborg kønnermessæ tijd nest forleden ow*er* eth aar efftir hennes egen begær*ing* oc bøen oc ith ting*is* widnæ aff Randers h*erris*ting ludend*is* at hwn ludeligh th*er* tiilstod at hwn hadde swo redelige oc rettferdygh solt oc skøeth hannom for^ne^ gord oc bewisdæ at hwn ey giffthe sigh oc fick then bonde cr*is*tiern ørn tiil echtæ før en pindzdag*is* tijd th*er* nest efftir tha efftir swodan legligheit ehwor th*er* om er, haffuæ wij vnt oc tiilladet och met th*ette* wort obne breff vnnæ oc tiillade at for^ne^ oluff iepss*en* oc hanss arffwinge mwe oc skwllæ haffuæ nyde bruge oc beholdæ for^ne^ gotz kockholm ffor reth frijt godz met allæ synæ tiilliggelsæ

inthiid wndentagen tiil ewigh tiid effter for^{ne} hanss skøde breff ludelsæ hwilket vi nw stadfestæ oc fwlbyrdæ wed fwlde macht at bliffuæ met thettæ sammæ wort obne breff thi forbywde wij alle ehwo the helsth ere eller were kwnnæ serdeliss wore fogder oc embitzmen som nw ere eller her effter kommendæ worde pa wort oc kronens sloet aleborgh for^{ne} oluff iepssen her emod paa for^{ne} gotz at hindræ eller hindræ lade platze dele mødæ wmage eller vdj noger mode at vfforrettæ vndher wort koninglige heffn oc wrede giffuit po wort sloet calmarn torsdagen nest efftir sti petri ad vincula dagh aar efftir gudz byrd m c d x c v i i vnder wort signete.

Originalen paa Pergament. Seglet mangler.

Udskrift: Jett konning hanssis stadfestelse breff paa kockholm.

„Peder brochenhusse landsdomer i Nør jutlandh och niels skriflwer landstinghøør giør alle vittherligh met thette vorth opne breff aar effther gwds byrdh m c d l x x x x, nono løffwerdagh nesth efter sancti antonii dagh paa viburgh landstingh vor skicket welburdigh swendh ollaff jebsen och haffde tidh steffneth jes persen i østrvp heritzfoget till gislum herris tingh' och kierde ath han ey ville synne hanem till sin laffheffd paa kocholm sith rette gotz i gislum herit och thet tilforne sidhen ste micaelis dagh och tha vortte jes persens forfald giordh ath han kwne ey kome paa then tidh och sware ther till men hanem sattis thiden ffram till snapstingh som er i dagh tha at kome och stande till rette ffor same sagh och for^{ne} Ollaff kam i dagh oc esket paa retten oc ey jes persen møtte eller nogher paa hanss veghne oc bedis for^{ne} ollaff om retten tha torde vii ey heth oss wet at forhindre hanem sin reth ffor lengher men vii fwnde hanem tha till syn laffheffdh ath giøre paa sith rette egeth gotz kocholm met syne tillegelsse efter loffuen in cuius rei testimonium sigilla nostra presentibus. inferius impressa."

Originalen paa Pergament. 2 Seglremme uden Spor af Segl.

„Jeg oluff jebsen vebner giør witterligt thet ieg met god willie vidskab oc welberad hug haffuer sold skiøt oc affhendet oc met thette mit obne breff nw gensthen seller skiøder oc alldellis affhender fraa meg oc mine arffuinge till velbyrdig man her eric ottzsen till skierne ridder oc hans arffuinge till ewindelige eye een myn gard oc gotz liggendis i gislomherrit i swingelberig sogen

som kall*is* kocholm som vinter powelss*en* nw i boor skyller orlig i ørte korn ii pd smør m*et* annen redsell m*et* alle syn rente retighed oc tilligelsse som ær ager æng mark hedhe mosse fiske waten fægang tørffue grøfft oc lyngslæt woth oc tiwrt rørend*is* oc wrørend*is* ehwad som th*et* helst ær eller i noger made neffn*is* kand alz inth*et* ther aff wndertaget oc kiend*is* ieg meg ther fore op ath haffue boret penge fæe oc fwlt werd aff for^ne^ her eric otzss*en* aldell*is* effter myn egen fwllkommelige gode willie oc nøge oc tacher jeg han*em* for god betalling oc kiend*is* ieg meg oc mynne arffuinge ingen ydermere dell rett eller rettighed ther vtj at haffue effter thenne dag, i noger made Thij tilbiudher ieg mig oc mine arffuinge at frii frelsse hemle och fuldkommelige tilstaa for^ne^ her eric otzss*en* och hans arffuinge for^de^ gord oc rentthe m*et* alle syn eydom og tilligelsse som fore ær screffuen for hwer mantz tiltalle som ther vppa kan eller will talle m*et* retthe till ydermere stadfestelsse oc forwaring ath swo skall i alle made holl*is* som fore er rørt vthen all hinder hielperede argelist eller noger hande gensegelse tha haffuer ieg m*et* frij willie oc widskab lath henge mit indzigell nethen fore th*ette* breff oc haffuer bedet oc m*et* th*ette* mit obne breff beder hederlige oc velbyrdige men becegle m*et* mig til vintnesbyrd som ær her jens matsen ridder her ieip nielsen sognepr*est* i glendstrvp her jens jebsen her anders oluffsen prest i mariager jørren krompen till skyttrvp och micl jebsen vebner datum anno dni m c d x c v i i i ffer*ia* 3^a^ a ante ffestum sancte bartholomej appostoli.

Orig. paa Perg. Af de 7 Segl er betydelige Rester af 2., 6. og 7. bevarede samt 5. Segl fuldstændigt.

Udskrift: sohøde breff paa kockholm ssom er her Erick Ottsen schøt.

Samme Erik Ottesøn havde allerede 1481 kjøbt Fiskeriet i Gjedsted Aa af Fru Birgitte Povlsdatter til Refsnæs, tillige med Gjedsted Møllested med Dam og Damsbund. Hun var en Datter af Povl Stigsen og Fru Mette Ottesdatter. Møllen havde forhen hørt til Gaarden Vester-Ellekjær. 1483 fik Erik Ottesøn saa Kongens Stadfæstelsesbrev paa Kjøbet, og 1491 giver Kongen ham for fjerde Sinde Dombrev paa samme Ejendom. Skjødet af 1481 og Kongens Stadfæstelse af 1483 er saalydende:

„Ffor alle men nw ære och komme skullendes wederkender jech mech beritte pouelsdatter met thette myth obne breff thet iech met fwlberadh hwgh oc gode villie och meth myne venners radh hauer skiøtt oc sold hederlig oc velbørdig man her erich ottesen til biørnholm alt thet fiskerii och rætigheed iech hauer i giedstet aa som mich ær pa kommen i rætte arff och staar jech hanem eth fwlkommelig til doch met saa skiell at mech skal ey ydhermeræ hynner giøris paa myne enghe eller [paa] myn egendom som iech hauer i then eghen til yd[ermere s]tadfæstelse oc ydermere forwaringh tha hauer iech h[enget myt] insegel neden for thette breff oc hauer iech bedet och . . . . hederlig oc velbørdig men besegle met mech til wyndisbiord . . . . tamessen, sommer i giendrup pors i helstrup erich bwgy i wyscwmbør og giermen i wlstrup. Datum anno domini m c d l x x x primo feria 3ª post festum omnium sanctorum."

Originalen paa Pergament med et rundt Hul, som allerede var der 1693. Alle 6 Segl mangler.

Udskrift: paa thet fiskerij i geedstet aa.

„Wij Hans met gudz nade Danmarks Norgis Vendes oc gotis konungh wtwaldh konungh till Sweriges rige hertugh i Slesuigh och i Holsten stormarn oc Ditmersken hertugh greffue i oldenborgh oc delmenhorst gøre alle widerlight ath for oss pa wort retherthingh wor skicket hedherligh oc welbyrdigh mandz bud her erik ottesen ridderes met eet permendzbreff som frve birgitte powelsdatter pa reffznæs wnder sith incigle met mange gode mendz incigle haffde wdgiffuenduis ath hwn met sin frij wilge oc beradh hwgh hawer sold skøth oc affhend fra sek oc sine arffuinge forne her erik ottesen oc hans arffuinge gested møllestet met dam oc damsbond gestet aa met fiskeriet ager engh kier mose heede fægangh huad thet helst er enktet wnnertaget met swo skell ath han eller hans arffuinge ey skall opfwlle then engh som ligger till hennes godz i were oc kendes hun sek at haffue opbaret penninge oc fulth werd ther fore aff forne her erik efftter hennes nøffue oc kendes hwn sek eller sine arffuinge ther engen ydermere dell eller retteghet i at haffue i forskrefne møllestet eller noger sine telleggende efther som forne breff ydermere wduiser huilket breff wij nw stadfeste ok wet sin fulle maght døme oc tildøme wij forne her erik ottesen oc hans arffuinger forne møllestet met alle sine retteghet oc telleggelse at haffue nyde brvge oc be-

holde effter hans obne breffes ludelse fforbiwtendes noger hanum eller them ther i hindhring at gøre swa lenge noger kommer for oss met bedre bewisningh pa wort retthcrthingh. Datum haffniæ anno dni mcdlxxx tercio die sancti vrbani pape nostro ad causas sub sigillo teste effrardo grvbbe justiciariro nostro.

Originalen paa Pergament. Segle! mangler.

Udskrift: Rigens cancelers dom paa giestet aa met mere.

Ved Kjøbet af Kokholm havde altsaa Erik Ottesen faaet denne Gaard samlet med Gjedsted Mølle og Fiskeriet i Lercl.enfeldts Aa, og dette har siden altid været paa samme Haand som Gaarden.

Christen Ørn derimod var Ejer af Bonderup Gaard med Tilliggende, og det maa sikkert savne al Grund, hvad der er anført i et Indlæg til en Højesteretsdom angaaende bemeldte Fiskeri af 31. Oktober 1693, skrevet paa Peder Lerches Vegne: „Angaaende med hvad Adkomst bemelte indvaarede fiskerij, som ved Laughefdens dato laa under Vester-Elkier, derfra og til Bunderups (nu Lerkenfeld kaldet) Ejere er kommen, siunis os klarlig neck af de ij Rette lagde og for os producerede documenter at kunde udfindis og erfahris; thi af Kong Hanszes bref til Hr. Erick Ottsen paa Kochholm gifved (hvilcket enddog det ej udj Commissionen blef fremlagt, efttersom denne post da ej falt under dispüte, saa er det dog ved voris korte conference udj Westerbølle Præstegaard d. 21. Octobr., hvor de først prærumtioner derofver giortis, af os blefven de gode Mænd forevist) sluttes, at Hr. Erich Ottsen ejede de bøndergaarde, hvoraf Bonderups eller Lerkenfelds Hofvetgaard blef opretted, da een part deraf var ofvenbemelte Kockholm, og det andet effter gamle folckis sigelse skal Bunderup være kaldet, samme Hr. Erick Ottesen hafver af een Fru Birgete Pouelsdaatter til Refsnæs (som var Poul Stisens og Fru Mette Ottsdatters Datter og Otte Povelsens Søster, som Laughefden hafver giort, hvilke alle Ejede Vester-Elkier samt den Mølle og Møllested i Giedsted

aae, med ald sin tilleggelse af Fiskegaard og Fiskevand efter Tings og Sognevinder i Commissionen producerede af Nr. 38, dateret A° 1443 Løfverdagen nest efter Ste Kields dag af Gislum herritzting, Item Nr. 44, Datered Mariager aar 1492 feria 3ª Palmarum, Item No. 45 it Sognevinde af aar 1492 den Søndag nest for Palme Søndag) kiøbt alt dett Otte Poulsens Laughæfd omformelder, som Øjenskinligen kand erfahris af Højlofl. Ihukommelse Kong Hansis fierde Domsbref, af Dato 1491 ipso die reminiscere udj. Commissionen fremlagt No. 43, hvorudj bemelte Laughef Hr. Erick Ottesen tildømmis efter fornefnte birgithe Poulsdatters Skiøde, som derudj ord fra ord findis indført, og j saa maade er det indvaahrede fiskerj ved kiøb kommen fra Wester-Elkier, til Hr. Erick Ottsen, som Bunderups Ejere var, og som udj samme Laughefd undtagis hvis Voddret og fiskerj, som til Ullitz ligger, hafver meerbemelte Hr. Erick Ottsen sig samme Ullitz fiskerj af Jørgen Krumpen åparte tilhandlet efter hans Skiødis formelding, og saaledis efter bemelte Laughæfd, som og forbemelte Skiødis beviis, sig Aaens Eendeel tilbragt ved retmeszig Kiøb, og ej beviisis j nogen maade siden dend tid fra Bunderups Ejere enten ved Arf, Sal, Mageskiffte, Gafve, forleening eller udlæg, noget af samme fiskerij at være frakommen."

I samme Sag fremlagde Etatsraad Christopher Lindenow et Indlæg, hvori forekommer følgende: „— — Det andet Argument er, at hand (Cancelliraad Lerche, Ejeren af Gaarden) ved gamle adkomstbrefve, som hand kalder dem, indførte og nummererede i Commissionen sub No. 36 til No. 50 inclusive, hvor hand fornemmelig staar paa en Laughæfd, som for 200 aar siden har vaaren Hr. Erick Ottesen tildømt i bemeldte Aae, mens ved alle disze hans gamle brefve hafve vj icke fundet, at hand noget om det hafver kundet evincere, end at for 200 aar siden er Hr. Erick Ottesen som Ejermand af een Mølle ved samme Aae, som laa til Wester-Elkier, saa got som imel-

lem Giedsted Bye paa dend eene og Ulles bye paa den anden side Aaen, og nu for langt meer end et Hundrede Aar er øde, ved Biscop Nielsis af Wiborg samt bygdemænd (saasom kgl. Commissarier i de tider blefve kaldede) deris Domb, dateret Wiborg 1493, een Laughæfd tildømt paa Fiskerj j bemelte Aae til begge Lande ungefær efter gisning ½ fierding vøys eller svar lit mere, mens som hand tillige icke beviiste, (1) at Hr. Erick Ottesen ejede Bonderup, (2) icke heller at hand lagde dette fiskerij fra Wester-Elkier, som da var Herregaard, mens nu een Bundegaard og til Bunderup (3) icke vel j hans tid sligt kunde lade sig giøre, eftersom bekient er, at bunderup først blef bygget trej eller fire Snese aar derefter af Hr. Jørgen Løcke, og da først blef giort til Herregaard . . ."

Dahl skriver videre i sin Afhandling: „Men ligesom hun (Inger Ibsdatter) alt havde solgt Kokholm, saaledes afhændede hun nu paa Landstinget ogsaa i Aaret 1505 Bonderup Gaard med nogle andre Gaarde til Niels Clementsen, Høvidsmand paa Kalvø. Efter denne Tid hører man ikke videre til hende, men hendes Mand, Christen Ørn i Bonderup By, udstedte i Aaret 1526 en Declaration om, at Aaen til Midtstrøm tilhører Kokholm. Niels Clementsen var alt død i 1511, thi i dette Aar besad hans Enke, Anne Nielsdatter, Gaarden og modtog Skjøde af sine Medarvinger paa deres Anpart i samme."

I de ældste danske Archivregistraturer IV, 1885 har jeg fundet følgende Fortegnelse, men selve Dokumenterne er ikke længere til Stede:

„Ett Chresthen Ørn och Ynge Ybsdotters panntbreff paa en gard i Gysslumherrett, som kaldes Bonderup. Item en laghefft paa samme gord mett mere gotz.

Item ett Chresthen Ørn och Yng Ybssdotters panntbreff paa en gard, legendes i Gysslum herrett som kaldes Gwndrup gard i Swyngelberg sogne.

Item ett koning Hanssis breff lywdendes att Niels

Clemettsen skal nyde Bonderup, ligendes i Gysslumherrett i Swyngelberg sogne oc ther till Qwyssgard i Skodborg herrett i Faberg sogne, som nu er faldhen fraa frij mend till oss och kronen for bønder godtz."

Det ser nu ud, som Bonderup, der udtrykkelig forhen betegnedes som frit Gods, ved at komme i Christen Ørns Eje ligesom og senere hen betragtedes som Bøndergods, thi 1540 nævnes, at Christen Smed nu der udi bor. Af det just nu anførte maatte man med Grund slutte, at Kongen har tilegnet sig Gaarden og derefter overdraget den til Niels Clemmentsen, som saa selv i levende Live har besiddet Bonderup. Men der er dog et lille Men ved. Husfrue Inge havde i det mindste to Børn: en Søn og en Datter. Denne, som hed Maren Lavrensdatter[1]), arvede Broderens Andel i Bonderup, saa han maa sikkert nok være død i en yngre Alder. Hans Forældre nævnes udtrykkelig at være Hanning Jepsen og Husfrue Inge i Bonderup Gaard. Der skjønnes da ikke rettere, end at Henning [Hans] er død tidlig, hvorpaa hans Enke har giftet sig med Christen Ørn. Datteren Maren giftede sig med Aage Jepsen i Svendstrup, og de solgte saa 1540 til Anne Mikkelsdatter (ikke Nielsdatter), Niels Clemmentsens Efterleverske, al deres Del i Bonderup samt Gaardene Overgaard og Kjærgaard, hvilket Gods altsammen laa i Svingelbjærg. Det ser da just ikke ud til, at Christen Ørn, ej heller Maren, er gaaede fra Ejendommene af Armod. Det maa ellers mærkes, at Henning [Hans] Jepsen vel ikke kan have været ogsaa Marens Fader, men hvordan Forholdet da egentlig har været, er nu ikke til at oplyse. Aage Jepsens Skjøde lyder saaledes:

„Jeg agy iebs*en* i swendstrvp och my*n* echte hostrv marin laur*enss*dath*er* gi*ø*re wetherleg for alle med th*ette* wort obne och wiedh*er* kindh*er* vij oss och med th*ette* wort obne breff ath vij haffw*er* sold och oplatte fræ oss och voriiss sand aring och till a*nne* micldæth*er* niels klemedss*ens* efth*er* leffw*er*ske och hind*is* børn alle then dield

[1]) Se det efterfølgende Skjøde.

och rette hiedz som myn hostro marin haffwer ariit efther hindis brodher som hindis modher hostrv ingge hade wed hannig iebsen vdij bonderop gard som cristhern smedz nw vdij bore ien gard ther hoss ligendis kalliiss offwergard som jens perrsen vdij boer och skyøller hwert aar tre ørtis korn och two pd smør och vdij ien gard som kalliiss kiergard skyøller two ørtis korn och iet pd smør med alle andhre byedher hwilket forne godtz ligendis vdij gislumherrit vdij swegelberre soggen med alle forne gorde och godtz rette tiil legelsse agher och eng hede och moesse fiske wand och feegang indhen marck och vdhen marck i hwad thet helst er eller næffness kand som nw och aff aryldz tiidz haffwer leet til forne garde och godtz intthet ther aff vndtaghen i nogher made och skal forne anne michelsdæther niels klemedssens efther leffwerske och hindis børn och teris sand aring haffwe nyde bruge och beholle tiil ewinnelig eye forne are lod vdy forne garde som for skreffwet staar och tiil bant forne agy iebsen och hans hostrv marin lauresdæther och teris sand aring ath frij och frelsse forne anne michelsdæther och hindis børn och teris aring forne lod och dield vdij forne garde och godtz i bondervp med alle teris rette tiil legelsser til ewinnelig eye som for staar och kendis och forne agy iebsen och hans hostrv athij haffwer opborde pennig och fwlt werd efther teris eghen villij och nøffwe aff forne anne michelsdæther och hindis børn for forne are vdij forne garde och godh som forskreffwet staar och tacker vij thænnem godh for gode betaling tiil udher mere for waring tha henger vij voris indzeel nedhen for thette wort obne breff med flere danne mendz indzeel som vij haffwer tiil beed ath besele med oss som er andhers nielssen i thorup herritzfoghet i rind herritz malthii moghensen cristhern iensen i ollestrvp niels cristhernsen i kastrvp och jes kieldsen i gwldzagher skreffwet i viburge sti morissdag m d x l."

Originalen paa Pergament. 7 Seglremme med Brudstykker af første og fjerde Segl.

Udskrift: Thette er den skiøde som Anne Nielsdatter(!), Niels klemedsens epter leffuersche fech paa Bonderup gardh.

Dahl skriver videre: „Af en Landstingsdom af 1547, hvorved en Eng paa Kokholm Mark tilkjendes Christen Friis til Aagaard mod Enevold Iversen[1]) til Visborg

[1]) Han hed Enevold Jensen.

slutter jeg, at førstnævnte har været daværende Ejer af Kokholm, men om han tillige har ejet Bonderupgaard, derom har jeg ingen Oplysning kunnet finde. Der er altsaa et Hul i Ejernes Række fra 1511 til 1553, da Erik Lange til Engelsholm i dette Aar ved Mageskifte overdrog Jørgen Lykke paa Mariager Klosters Vegne Bonderupgaard og Mølle, Kokholm og en Del der omkring liggende Bøndergods."

Her finder jeg nu Anledning til at bemærke, at Dahls Angivelser ikke er fuldt paalidelige. Naar han saaledes siger, at Niels Clemmentsen allerede er død i 1511, hvilket forhen er anført, saa ved vi, at han ikke var død 1517, og naar her anføres, at Erik Langes Mageskifte foregik 1553, saa vil det følgende vise, at dette Aarstal maa rettes til 1554. Bonderup var kommen under Mariager Kloster sandsynlig paa den Maade, at Kongen efter at have inddraget den under Kronen, saa snart Anne Mikkelsdatter ved Døden var afgaaet, havde forlenet Klosteret dermed. Magelægsbrevet af 1554 lyder saaledes:

„Jeg Niels lange til [Kiergaa]rdt kendis oc giør witterligt for alle m[et thette] myt opne breff atth ieg haffuer giørdt en wenlige och euige mageskifte [met] erlig och welbirdiige mand iørgenn løcke [tiil o]ffuergaardt lendtzmandt tiill marjaggers kl[oste]r paa marjaggers [klosters] søstere oc brødere oc menige convendtz [wegne] vtj saa maade att for[ne] jørgen løckj skall [haffue] paa forschreffne mariaggers klosters wegne tiisze epther[ne] gaarde [oc gotz] ligendis vtj nørjutland vti giislum he[rit oc i] rindtz herett som er først bunderup gaardtt som iens smedt ibor [och skylder] arliigenn sex ørtug korn fire pund smør tho swyn gesterij med andre bede item michel uti same stet [oc giffuer] arliigenn tre ørtug korn tho pund s[mør tho] swynn gesterij med ander bede item kockholm som iens smedt i[bor] skiller tre ørtug korn tho pund smør [tho swyn] gesterij med andre bede item bunderup mølle oc skiller aarliigen [i alt] tiffue ørtug korn item en gard vtj østrup som cresten pederssen iboer oc skiller tre ørtug korn en fering smør [swyn] gesterij

med ander bede item en gard y grunderup som marthen perssen iboer oc skiller tre ørtug korn tho pund smør [swyn] gesterij med ander bede item en gard y gøttrup ssom cresten pederssen iboer oc giffuer ij ørtug korn en pund smør [et s]wyn huer anditt aar med alle forschreffne gaarde och gottzess rette tiilliggelse som er skouff marck fiiske wand fegang tørre griiffit wutt oc tyurdtt ynthet vnder tagett y alle fiire marckeskiell skal forne jørgen løckj paa marriaggers klosters wegne haffue nyde bruge oc beholle tiill forschreffne kloster tiill euindeliigenn eyge eye skullendis och ther emod skal ieg haffue aff forscne løcke aff marrijaggers klosters gottz tiisse forschreffne gaarde oc gottz ligendis vtij giøringe herett vtij darum sogen oc bye ssom er først darumgaard som ies pederssen iboer oc skiller aarligenn sex ørtug korn swyn gesterij med ander bede yngerdtt vttj same stet sex ørtug korn swyn gesterij med andre bede item en gaardt y same by som nis crestenssen iboer och skiller fire ørtug korn swyn gesterij med andre bede item en gaardt som sthaphen iboer oc skiller fire ørtug korn swyn gesterij med ander bede item en gaardtt som bertiill symenssen iboer oc skiller fem ørtugh korn swyn gesterij med andre bede item en gaardt som jens lassen iboer oc skiller fem ørtug korn swyn gesterij med andre bede item en gaard ibidem som yngeborriig yffuers i boer oc skiller fire ørtug korn swyn gesterij met andre bede item tames ienssen y same stet skiller fire ørtug korn swyn gesterj med andre bede item en boell ibidem som bertiill crestenssen iboer oc skiller aarliigenn en marck danske thy beplicter ieg meg oc mynn arffuinghe at frij frelsse oc fuldkomeliigen tiill stande forschreffne iørgenn løckj paa marj aggers klosters wegne altt forschreffne gaarde oc gottz medt altt theris rette tiil liggelze for huer mandtz paa talle som paa kand talle med rette item ther som saa skede thet gud forbiude att forne gaarde eller gottz eller nogitt aff theriis rette tiil liggelze bleff forschreffne iørgen løcki eller andre eptherkommere lendtzmand tiill maarj aggers kloster aff wunditt med kierckj log landtz log heller nogen rettergang tha beplictter yegh meg oc mynne arffuinge at wederlegge forscne iørgen løckj heller epther komere lendtzmand tiil maarj aggers kloster paa marj aggerss klosters wegne saa gott gottz vti rentte med herlighet oc andit oc saa well beliggen y alle made ynden

sex wgers dag ther nest epther vden alle hans skade kost heller teringe y nogen made tiill yder mere wittnesbird oc bedre forwaringe att saa skall hollis som forschreffuitt staar henger ieg myn singneett needen for thette mytt opne breff oc kierliigen tiill bedendis erliig oc welbirdiige mend eriick banner danmarckis riigis marsck her otte krumpenn høffuitthmand paa hald oc gabriiell gyllenstierne tiill restrup att besegle med meg schreffuitt vtj kollinghe fredagen ante in vocauit Anno domini mdl paa thett fyerde."

Orig. paa Perg., meget afslidt i Læggenes Kanter. Alle 4 Segl mangler.

Udskrift: Her niels lannges mageschifftebreff Paa 3 gaarde 2 j bunderup och 1 gord i Kockhollum.

Kongens Gavebrev til Jørgen Lykke lyder som følger:

„Wij Frederich thennd Andenn mett Gwdts naade, Danmarckis, Norgis, Venndis oc Gottis Konning, Hertog vdj Sleswig, Holstenn, Stormarnn oc Dytmerskenn, Grefwe vdj Oldennborrig oc Delmennhorst, Giøre alle witterligtt, Att Oss Elskel. Herr Jørgenn Lycke tiill Offwergaard, Ridder, wor Mannd, Raad oc Embitzmand vdj Mariaggers Closter Syster Sitzscele Lyckesdotter Priorisse, mett mennige Conwentt systre ther sammestedtzs vdgiffuett oc mett Conuentzs segell beseglett haffue wnnder Gwdtzs aar M D l w, liudendis att forne Abbedisse, Priorisse oc mennige Closter Jomffruer, fore thennd store bekostninng forne Her Jørgenn Lycke haffuer giortt paa Mariaggers Closter, oc thett vpbygtt, ther thett waar affbrenntt Haffwe wntt oc giffuet forne Her Jørgen Lycke oc hans arffwinge, thette eftersrne Closters godtzs, som er først enn gaard vdj *Vdbeoffuer* Tommes Chrestennsenn vdiboer, oc giffuer tiill aarlig lanndgilde femm ørtug kornn mett sinne bede Item enn gaard vdj *Falsløff* Tommes Mogennsenn vdiboer giffuer three ørtug kornn, mett sine bede, Enn gaard ther sammestedzs Mickell Pedersenn paaboer, giffuer three ørtug kornn mett sine bede, vdj Gislomherritt vdj *Bonnderup* enn gaard Niels Smed vdiboer, giffuer sex ørtug kornn, mett sinne bede, oc enn mølle, som ligger tiill samme gaard, Enn gaard sammested, somm Michell paaboer, gifuer three ørtug kornn mett sine bede, Enn gaard vdj *Kockholum*, Jenns Michelsenn paaboer, giffuer three ørtug kornn, mett sine bede, Enn gaard vdj *Wonnsild* Matzs Jennsenn vdiboer, giffuer thwo pund kornn

mett sine bede, Enn gaard sammestedtzs Søffrenn Jennsenn vdiboer, giffuer thwo ørtug kornn, mett sine bede, Item Michell vdj *Fragterup* giffuer three ørtug kornn mett sine bede, Niels Pedersenn vdj *Knudtzstrop* giffuer three ørtug kornn, mett sine bede, *Østerbølle* Chrestiernn Glad giffuer three ørtug korn mett sine bede, Chrestiernn Pedersenn sammestedzs giffuer lige saa møgett, Oc enn halff gaard ther sammestedtzs, giffuer Halffandenn ørtug kornn, mett sine bede, Morthenn Affwersenn vdj *Grundcrop*, giffuer thwo punnd kornn mett sine bede. Jenns Chrestiernsenn vdj *Hwamm*, giffuer three ørtug kornn, mett sine bede, Oc Three byeskiepper miell, Chrestiernn vdj *Westerriiss* giffuer three ørtug kornn mett sine bede, Oc Chrestiernn Pedersenn vdj *Skowffwe*, giffuer thwo ørtug oc fire skjeppe kornn mett sine bede, somm samme breff ydermere inndeholder oc vdwiser. Hvilcken breff wij aff wor synnderlige gunnst oc naade haffue fuldbyrd, sambtøcktt oc stadfest, oc nu mett theth wortt obnne breff fuldbyrde, sambtøcke oc stadfeste, wed sinn fulde magtt att bliffue, saa at for^ne^ Her Jørgenn Lycke oc Hanns arffwinnge, mue oc skulle haffue, nyde, bruge oc beholde, altt for^ne^ godtzs tiill Ewindelig eyendomme, Forebiudendis alle, ehwo thee Heldst ere, eller were kunnde, serdelis wore fogeder, Embitzmennd oc alle anndre for^ne^ Her Jørgenn Lycke eller Hans arffwinnge Her emod effter som foreschreffwitt staar, att Hinndre, eller vdj nogre maade forfanng att giøre Wnnder wortt Hyldeste oc naade. Giffuett vdj vor Kjøbsted Rijbe thennd fierde oc tiugennde dag Februarij Aar M D L v j. Wnnder Wortt Sijgnnett. Friderich."

Original paa Pergament. Seglet mangler.

Udskrift: Koning Friederichs gaffue Breff paa Bunderup.

Det fremgaar nu heraf, at Bonderup, før Jørgen Lykke fik den, var beboet af to Bønder, og Kokholm af én. Møllen nævnes nu særskilt. Om den Maade, hvorpaa han samlede sit betydelige Jordegods, haves forskjellige Beretninger. Hans Laasebrev fra 1575 nævner alle de Ejendomme, hvorpaa han kunde fremvise Adkomstbreve. Der er da først hans Hovedgaard Overgaard i Gjerlev Herred og Udbynedre Sogn, al Udbynedre By, som var 25 Gaarde, jus patronatus paa Udbynedre Kirke

og dens Indkomster, al Bjærgby, som var 6 Gaarde, al Klatrup By, som var 6 Gaarde, al Fovels By, som var 6 Gaarde, 9 Gaarde i Udbyovre By, 3 Gadehuse samme-steds, 2 Gaarde i Binderup, Dalbynedre Sogn, Nødenæs Færgested i Overgaards Mark, Hovedgaarden Bunderup-gaard i Vesterbølle Sogn „med al hendes rette Ejendom og Tilliggelse, som er Ager, Eng, Skov, Mark, Fiskevand, Fægang, vaadt og tørt, intet undertaget i nogen Maader, som han nu udi Haand og Hævd haver og fri Fiskeri udi Gjedsted Aa op og neder til begge Lande, og oven for Bunderup Bro saa langt og bredt som hans fri Ejen-dom og Enemærke støder paa Aaen paa begge Sider Aaen og saa neder igjennem Gjedsted Bro og neder i Fjorden efter Hr. Erik Andersens Adkomstbrevs Lydelse og efter Jørgen Krumpens Skjødebrev[1]).“ Dernæst al Svingelbjærg undtagen én Gaard, der hørte til Kjælling-Gaarden i Mariager, altsaa 9 Gaarde i Svingelbjærg, i Svoldrup 4 Gaarde, i Aarup 2 Gaarde, i Mejlstrup 1 Gaard, i Østrup 3 Gaarde, 1 Gaard i Lovens, kaldet Hessel, 1 Gaard i Onskov, 1 Gaard ibid., hvortil hører et Stykke Enemærke Skov, som er fra en Kilde, kaldet Dreve Kilde, og saa op ad en liden grøn Vej, der løber til et Kast, som ligger ud over Enden af et Kjær, kaldet Ulbæks Kjær, og derfra ad en liden Røde og saa ud i Fjorden, dernæst et frit Sildedræt i Limfjorden, som kaldes Munkevarp fra Munkehøj, saa en Vejrmølle, standende i Onskov Mark, 2 Gaarde i Hvolle, 5 Bol ibid., al Vester-bølle By undtagen Præstegaarden, som er 12 Gaarde, samt 2 Kirkegaarde ibid., der giver deres Tiende til Vesterbølle Kirke, i Knudstrup By 4 Gaarde, dernæst i samme By en Kirkegaard, Gaarden Stustrup i samme Sogn. Dernæst Hovedgaarden Ovegaard i Ove Sogn med Vandmølle i Gaardens Mark, al Oveby, som er 15 Gaarde, al Hovtved By 7 Gaarde, i Stubberup i samme Sogn 1 Gaard, og 1 Mølle i Stubberup Mark, i Resse i

[1]) Mon Hr. Erich Andersen og Hr. Jørgen Krumpen da ikke ogsaa har ejet Bonderup?

Valsgaard Sogn 1 Kirkegaard, 2 Gadehuse sammesteds, i Døjstrup 1 Kirkegaard, 1 Gadehus sammesteds, i Nysum, Ravnkilde Sogn, 3 Gaarde, som er Kirkegaarde, i Rostrup 1 Gaard, som er en Kirkegaard, 3 Gadehuse sammesteds, i Hørby 1 Kirkegaard, 1 Gadehus sammesteds, i Store-Arden 1 Gaard og 1 Gadehus, i Veddum, Skelum Sogn, 10 Gaarde og 7 Gadehuse, item hans Hovedgaard Haslegaard, i Als Sogn, Hindsted Herred, Haslegaards Mølle, som ligger i Gaardens Mark, i Fruerlund, Als Sogn, 5 Gaarde, en Gaard, kaldet Hedegaard, i samme Sogn og et Gadehus, item Lovenkjær indtil det Skjel, som er hugget imellem Enevold Jensen og ham, i Als By 4 Gaarde og 2 Gadehuse, i Helberskov 2 Gaarde og 6 Gadehuse, Torup By, som er 4 Gaarde og 4 Bol. — Dette Brev er dateret 18. Juni, og Kong Frederik d. 2. stadfæster det 2. September 1577.

Nu er altsaa Bonderup bleven ophøjet til Hovedgaard, og det er da ogsaa Jørgen Lykke, der opfører den Hovedbygning, som endnu staar. Ret træffende er det, hvad Kristen Sørensen Testrup fortæller herom i sin Rinds Herreds Krønike[1]), og der kan være noget i, hvad Folketraditionen véd at fortælle om Lykke[2]). Efter hans Død fik hans Svigersøn Valdemar Parsberg Ejendomsret i Gaarden, og efter at han ved Døden var afgaaet, fik atter hans Svigersøn Hans Skram Tredjeparten af Gaarden og Bromølle, som var hans Hustru arvelig tilfalden. Denne Part byttede saa Hans Skram 1621 bort til sin Svoger Claus Daa til Ravnstrup, og i dette Bytte indbefattedes en hel Del Gods, som da hørte til Bonderup. Til Gjengjæld fik Hans Skram Tredjeparten af Jernet med en Del Gods. De var svogrede, idet de var gifte med Valdemar Parsbergs Døtre (hvilke var Jørgen Parsbergs Sødskende); og altsaa havde nu Claus Daa de 2 Tredjeparter af Bonderup. De Dele af Brevet, som her har Betydning, lyder som følger:

[1]) Se Saml. til jysk Hist. og Top. 1 S. 360.
[2]) Se samme Sted S. 361 og sml. mine utrykte Samling. af Folkesagn.

„Wi Efterskreffuene Chlaus Daa til Raffnstrup Befalingsmand paa Westeruig Oc Hanns Skram till Regstrup Kiendis oc giørre Wetterligt for alle wdi dette wortt Obenne breff: Att wj vdi dag som er denn 20. Martsi haffuer sidet offuer it wennligt euigt och wjgiennkaldendis Mageschiffte med huer andere, wdi saa maader, som efter følger Først haffuer ieg for^{ne} Claus daa wdlagt och Affhenndt fra mig och mine Arffuinger, Och till for^{ne} minn Suoger Hanns Schramb och hanns arffuinger denne effterschreffuene min lod och Annpaart, som mig paa min hustrues wegenne, effter salig Jørgenn Parszberrig Arffueligenn er tilfaldenn, som er den thredie part vdi *Jernett* hotfuitgaard och bygning med Thredie part udi schoug, marck och Affbygger i gaardszenns marckh med ald annden herlighed som gaardenn er wnnderlagtt. Dernest vdi *Hammell* sogenn och bye Een gaard Therckell Jennszenn och Jenns Nielszenn wadsted iboer skylder Aarligenn — vi schipper Roug i thønnde biug vi schipper arre ii schipper grynn iij ørtte biug, i Boelgaldt i feede Koe i faar i lamb i gaas iiij hønns xx Eegh — ij m ℔ x ß ij alb giesterj viii ß ledinng xxx less weed Ittem vdi denn gaard ibd som Laurids Raszmuszenn iboer — ij tdr biug, Een gaard ibd. som Peder lauridszenn iboer schylder Aarligenn i ørtte Roug i ørte biug i ørtte are ij ørte biug i fering smør i suin xxi ß ij alb giesterj Enn boell ibd Jenns Nielszenn iboer schylder Aarligenn i td^{ne} saldt i td^{ne} øell ij schipper are ij ß ledinng i ørtte biug Bundschyld. Itt Gaadehus ibd Jørgenn schreder iboer, giffuer Aarligenn ij daller Wdi *Embdrup* een gaard Lasz Nielszenn iboer schylder Aarligenn — i ørtte Roug i ørtte biug i ørtte are i fering smøer i suin i lamb i gaas Ittem vdi denn gaard i *Nierstorp* som Jenns Møller vdi boer: min loed och Anpaart — iiij td^{r} iiij schipper haart Korenn i alb i ℔. Deszligeste aff s. woldemard Parszberrigs goeds: dette effterschreffuenne. Wdi Framløff herrett i *Sieløff* Bye enn gaard Jenns Jørgennszenn iboer, schylder Aarligenn — ij ørtte Roug — ij ørte biug — ij ørthe are i fering smøer i suin i fuor Oxe ij daller gstrj: Wdi enn gaard ibd Jenns Jeffersenn iboer iiij schpp Rough v schipper Biug vi schipper are. Aff enn gaadehus ibd iij daller. Wdi houelberrig herritt i *Niersztorpbye* enn gaard Peder Jennsenn iboer schyld. Aarligenn — ij ørte Roug ij ørtte Biugh ij ørtte

haffre i schip grynn i fering smøer i suin i faar i gaas iiij hønns ij m ℔ Kue penning ij m ℔ honing pennge iiij ß ledinng. Wdi Saubroe herrett i *Wittenn* enn gaard Enuold Jennsenn Iboer schyld. Aarligenn — i ørte Roug i ørtte biug i ørtte are i suin xxi ß ledinng iiij heste gsterij. Wdi Gierenn herrett i *Woldbye* enn gaard Mickell Jørgennsenn paaboer: schylder i ørtte Biugh i suin xxi ß i alb wdi *Pøtt mølle* -- xi ørtte miell: huilchenn forschreffuenne min Anpaart wdi for^ne^ Jernnett houitgaard och bygning med Thredie partenn wdi schouff, march och Affbygninng i gaardszenns March, samptt ald anndenn herlighed, som gaardenn er wnnderlagtt saa oc for^ne^ gaarde gods och eigendomb werre sigh Agger, engh, schouff, marck, fischeuannd och feeganng, wodt och Thiuffrt, Indenn alle firre Marckeschiell saa wit som der nu tilliger, Och wdaff Arilds tid thilliget haffuer och bøer thill at ligge med rette Inndted wnndertagenndes i Nogenn maade. Forschreffuenne min Kierre suoger hanns schramb Och hanns Arffuinnger Muue och schulle nu strax thill sigh annamme, haffue Niude bruge och beholde thill Euindeligh eige och Eigendomb Och Kiennndes migh eller mine arffuinger, ingenn loed, deell, Ret eller Rettighed viderre at haffue vdi eller till forschreffuenne gaarde goeds och eigenndomb effter denne daugh vdi nogenn maader, Menn derforre at haffue bekommed fuld Kommeligenn schiell fyldeste och fuld vederlagh, saa iegh Thacker for^ne^ min Suoger Hanns schramb gaatt for goed Maggeschifte i alle maader. Huor emod jegh for^ne^ Hanns Schramb haffuer wederlagt och Aff henndt fra mig och mine arffuinger Och till for^ne^ min suoger Claus daa och hanns arffuinger dette effterschreffuene gaard ooh goeds, som mig paa min hustrues vegenne effter sallig Jørgenn Parszberrig Arffueligenn er til faldenn. Som er denn Thredie part wdi *Bunderup* hoffuedtgaard och bygning, med Thredie part vdi Marck, fischerj frihed, med ald andenn herlighed och Rettighed som gaardenn er wnnderlagtt. Sampt thridie partenn vdi *Broumølle* ved Bunderup som er xi td^r^ ij scbipper i feringcar i alb. haart Korenn. Dernæst vdi Rinds herrett i *westerbøll* sogenn och Bye: Een gaard Christenn pederszenn och Søffrenn pedersenn iboer schylder Aarligenn — ij ørte Rough — ij ørtte Biugh — ij pund smør i suin i lamb i gaas ij hønns xx eeg i dallr gie-

sterj. Een gaard ibid laurids pedersenn iboer schylder Aarligenn — ij ørte Rough — ij ørte Biug ij pd smør i suin i Lamb i gaas — ij hønns xx Eeg i dr gstrj. Een gaard ibd Niels Nielszen och Jacob Nielsenn iboer gifuer Aarligenn — ij ørte Roug ij ørte Biug ij pd smøer i suin i lamb i gaas ij hønns xx Eeg i daller giesterj, Een gaard ibid Jenns Søffrennsen iboer schylder Aarligenn ij ørtte Rough — ij ørte Biug ij pund smøer i suin i lamb i gaas ij hønns xx Eeg i dl. giesterj. Itt Gaadhus ib. Christenn Sørennsenn iboer, giffuer Aarligenn — vi m ℔. it Gaadhus ib. Joest schreder iboer gifuer — vi m ℔. it gaadhus ib. Peder schomager iboer gifuer — vi m ℔. Wdi Giszlum herrett I *suinngelberrig* Een gaard Iffuer Mogennsenn och Espenn Mogennsen iboer schyldr Aarligenn — ij ørte Roug ij ørte biug ij pund smøer i suin i lamb i gaas ij hønns xx Eegh i daller giesterj. Een gaard ib. Niels Christennsenn Lund iboer, giffuer Aarligenn ij ørte Roug — ij ørte Biug ij pund smør i suinn i lamb i gaas ij hønns xx eeg i daller giesterj. Een gaard ib Niels Christennsenn iboer I suin i lamb i gaas ij hønns xx Eegh i daller giesterj. Enn halff gaard ib. som Iffuer Mogennsenn och Espenn Mogensszenn haffuer ibrug schylder Aarligenn — viii schipper Roug ix schipper Biug i pund smør i suin i gaas i hønne x Eeg i daller gsterj. Itt Gaadehus ib. Niels Knudszenn iboer giffuer vi m ℔. Niels Nielsenn aff it hus vi m ℔ Itt hus som er ødde vi m ℔. Wdi *Knudstrup* en gaard Mortenn Christenszenn och Annders pedersenn iboer schylder Aarligenn xxii schipper Roug xx schipper Biug i pd vi m ℔ smøer i dlr giesterj i suin i lamb i gaas ij hønns xx Eegh Dog schall achtes at denne gaard til fornne schylder thill Claus daa och Iffuer lyche, huer aff dennom ij schipper i fiar i alb hart Koren. Aff enn øde Kierchegaard ib. schylder ℥ part aff it suin ℥ part at it lamb ℥ paart aff een gaas ℥ part aff 2 hønns ℥ part aff en snes Eegh ℥ part aff i daller gsterj ℥ part aff ald herlighed. Diszligeste Aff Salligh Frue Idde lyches goeds dette effterschreffuenne Wdi Giszlum herrett i Louns sogenn *heszszel* som Christenn Michelsenn och Christenn Oluffsenn iboer schyldr Aarligenn vi td^{r} Roug vi td^{r} Biug i td smør ij suin i td^{e} sild ij daller giesterj. *Breiennsøe*, som Søffrenn schreder iboer giffuer i td^{e} Roug i td^{e} biug i suin

i td^{e} sild i daller giesterj *Skamerisz* enn gaard Niels hannsen iboer giffr Aarligenn i ørte Roug i ørte biug i suin i lam i gaas ij hønns xx Eegh i daller gstrj hannom aff noget Joerd paa hoell m ℔ — v schipper Roug. Wdi Alstrup sogenn *Il Riis* som Peder Ibsenn iboer schylder Aarligenn ij ørte Roug ij ørte biugh ij suin ij lamb ij gies iiij hønns x Eegh ij daller gsterj. Wdi *wldes* sogenn och bye enn gaard Matts lauersenn och Anders H. Iboer schylder Aarligenn i ørte Roug i ørte Biugh i ørte are i suin i lamb i gaas ij hønns xx Eegh i dl. gsterj. Itt gaadehus ib. Peder Oluffsenn iboer giffuer Aarligenn vi m ℔. Itt gaadhus ib. Kierstenn Nielsdatter iboer giffuer vi m ℔ — huilchenn for^{ne} min Annpart vdi bemeldte *Bunderup* hoffuedgaard och biugning med thredie part vdi marckh, fischerj, frihed, med ald anndenn herlighed och Rettighed samptt Thredie partenn Wdi *Broumølle*: saa well som for^{ne} gaarde goeds och eigenndomb som forschr^{t} staar werre sigh vdi Agger och enng, schouff, march fischeuand och feeganng, Thørffue grøfft och Liønngslett, wott och thiuffuert indenn alle firre marckeschiell saa vit som der nu thilliger Och wdaff Arrildstid thilliged haffuer, och bøer thill at ligge med rette, Inndted med alle wundertagennde. For^{ne} min Kierre suoger Claus daa och hanns Arffuinger mue och schulle nu Strax till sigh Annamme, haffue niude bruge och beholde thill euindelig eye och Eigendom: Och Kienndes mig eller minne Arffuinger ingenn Lod Deell, Rett eller Rettighed widerre at haffue till eller vdi for^{ne} gaard goeds, Mølle och eigendomb efter denne daugh i Nogenn maader. Menn derfor at haffue bekommed fuldkommeligh schiell fyldeste och fuld wederlag, saa ieg tacher for^{ne} min suoger Claus daa gaatt for goed Mageschiffte i Alle maader. Thi bepligtter vi osz forschr^{ne} Claus daa och Hanns schramb och worres Arffuinger Att frj frelsze hiemble och fuldkommeligenn thilstannde huer anderre for^{ne} gaarde, goeds, mølle och eigenndomb for huer mannds thiltalle, som der paa Kannd talle med rette. . . . . Och thill wenndesbiurd Att saa vdi sanndhed er Och wrygeligenn holdes schall som forschr^{tt} staar haffuer wi worres Zingeneter her wnndertrøecht och dette mz egenn hennder vnnderschreffued Och wennligenn Ombedett Erlligh och welbr. mennd Knud Gyldennstiernn thill Thim Befallingsmannd paa hald Och Wernner Parszberrig thill

Lønnderupgaard thill Wetterlighed med osz at forzegle och wnnderschriffue. Actum Bunderup Thennd 20. Martsi Anno Ett thuszennde sex hundrede Thyffue och itt.

Hanns Schramb. Egenn Hanndt. — Clausz Daa egen handt.

Knudtt Gyldenstiern m. eg. h. — Werner Parsbergh mz Egen haandt.

Udskrift: Mageskiffte ȝ partt aff Bunderup modt ȝ partt aff Jernitt sampt mere godtz vidt Bunderup modt Jernitt.

I dette Skjøde findes expresse Fiskeriefriheden at være Hovedgaarden underlagt.

Jørgen Lykke døde paa Overgaard 1584, men inden vi helt forlader ham, kunde det være rettest ogsaa at anføre, at der foreligger et Mageskiftebrev af 5. Febr. 1562, hvori Kongen bytter 8 Gaarde i Vesterbølle, samt Kronens Rettighed over 1 Gaard samme Steds og en Kirkegaard i samme By, hvorpaa boede 2 Bønder, imod 3 Gaarde i Hvam, Hvam Mølle og en Gaard kaldet Skove. Fremdeles foreligger Fru Agate Povisks Skjøde af 1564 (Søndagen efter Mathie Dag i Faste) til Jørgen Lykke paa en Gaard og et Bol i Vesterbølle. Det er medforseglet af Otte Krumpen til Trudsholm, Rigens Marsk og Høvidsmand paa Hald, Otto Brade til Knudstrup, Høvedsmand paa Dronningborg, og Christoffer Rosenkrantz til Lynderup; og hendes Sønner Jakob Seefeldt og Claus Seefeldt har medunderskrevet. Fremdeles er der et Skjøde fra Jens Mortensen i Glerup, som da var Herredsfoged, hvorved han 1566 afhænder til Jørgen Lykke fra sig og sine sande Arvinger en Gaard i Vesterbølle med 2 Fejringe Jord over Vesterbølle Mark med Ager og Eng o. s. v. Fremdeles Anne Lykkesdatter, salig Hr. Otto Krumpens til Trudsholm, hendes Skjøde af 1574 paa en Kirkegaard i Ullis Sogn ved Navn Øster-Søkbæk, hvoraf Halvparten var hendes Moders tilfalden. Fremdeles Skjøde af 1577 fra Jomfru Birgitte Rosenkrantz til Nebe, hvorved hun med sin kjære Søster, Fru Maren Knub, hendes salig Broders Hustru til Lynderupgaard, hendes Vilje og Samtykke giver Jørgen

Lykke al hendes Lod, Del og Anpart i Øster-Søkbæk i Ullis Sogn efter salig Hr. Otto Krumpen. Fru Maren Knub (maren knof) har medunderskrevet.

Den her ovenfor nævnte Herredsfoged Jens Mortensen i Glerup havde en Broder, Severin Mortensen, der af Kongen 1544 fik til Eje en halv Bondegaard i Glerup og Halvparten af et øde Byggested, kaldet Skerup. Manden har formodentlig deltaget i Skipper Clemens Tog, hvorfor hans Gaard er hjemfalden til Kronen, men nu har Kongen atter af synderlig Gunst og Naade ladet ham faa sin Ejendom. Brevet er derfor ret ejendommeligt og fortjener at aftrykkes i Tillægene, hvor det vil findes som Nr. 1. Dette Kongens Brev lod Povl Severinsen i Glerup 1577 læse paa Tinge og fremvise ved sin Broder Morten Severinsen. Aaret før (1576) havde Mortens Søster Inger Sørensdatter, Niels Christensens Hustru i Kielstrup, paa Tinge skjødet til bemældte Morten al den Del, der var hende arvelig tilfalden i Skerup og Glerup, baade paa fædrene og mødrene Side. Aaret efter (1577) fremstod Mortens anden Søster Anne Sørensdatter, gift med Christen Knudsøn i Guldbæk, og skjødede paa Tinge til samme Broder Morten en fuld Søsterlod i den Gaard i Glerup og Skerup, som var hende tilfalden baade efter Fader og Moder. Det ser saaledes ud til at være en ret anselig og velhavende Familie, der da har boet i Glerup[1]).

Endnu maa fra Jørgen Lykkes Herremandstid anføres, at der blev Strid om Markskjel mellem Bunderup og Svingelbjærg, og der blev da 1567 taget et Ridemandstog, som saaledes beskrives:

„Wy Ephterschreffne Hanns Stügge till Holbechgaard Jørgen Splid till Orttegaard Biørnn Anndersønn till Stenalt Thammis Krusse tiill Varstgaard tilltagenn Vdj Lauritz Schram stedt Niells Joennsønn till Tostelund oc

[1]) Se Saml. til jysk Hist. og Top. I, S. 363.

pouell Woensønn[1]) till Støtterup giør Vittherligt for alle med thette wort Obnne breff Aar m d l x i j Sancti Marcelli dag som wor thennd andenn dag Junj war wy epther Konngl. May^{s} wor Allernaadiste herris breff oc beffalling som Erlig oc welbiurdig Mannd Otthe Brade til Knudstrup høffuitzmand paa Olborghus till woss forhuerffuid haugde, Forsamblede wdi giislom herrid Emellom bonderup Och Suinngelbierg ther at schulle grandske oc forffare Noggenn trette Oc wenighede som wor Emellom Erlig oc welbiurdig Mannd Oc strenge Riidder her Jørgenn lycke tiill Offuergaard paa thennd enne Oc forschreffne Otthe brade paa Kronnens oc hanns søster Frue Madelenne bradiis wegnne tiill Bosserup paa thennd Anndenn siide om ett Sanndemanndtz Marckeskiiell som Sanndemennd aff samme herrid Noggenn tiid siidenn forledenn giort haffuer emellom forschr^{ue} bunderup Marck Oc Suingelbiiere Marck om samme Sandementz Marckeskiiell war saa Retteligenn giort att thett burde wed Magt at bliffue eller oc icke Epther som høgbemellte Konngl. May^{s} Befallning formeller oc indeholler Tha haffuer wy nu wdj dag grandskiid oc forffarrid samme Marckeskiiell. Da fand samme Marckeskiell saa langt Ret at werre Fran Bunderup aa oc indtiil dett diige som ligger Nordenn Frann Meelkier wnndtagen enn steenn som stuod Nogged ind paa forschr^{ue} her Jørgenn lyckis grund som for^{ne} her Jørgenn lycke oc Otthe brade saugde thennom sellue att Wiille lade rette oc ziidenn fran thett tuekast diige fandtz same skiell at were Emod thenndt laugheffde som for^{ne} her Jørgenn lycke y rette laugde thj at forschr^{ne} Sandemend haugde indgaaid wdj Suiingelbiiere Marck wiidere end samme laugheffde paabiuder. Tha Eptherdi att Samme Sandemendtztoug fanndtz att were emod Forschreffnne laugheffde, tha kund wy icke kiiennde thett att were Saa Nøgactige att thett motte wiid Magt bliffue Medenn Saugde thett døde Oc magthesløst at Were oc ingenn Magt at haffue y Noggenn Maade Oc thennd tiid samme Sandemeends toug wor død Oc Magtesløst saugt Tha gaffue forschreffnne her Jørgenn lycke paa Siin egnne Oc for^{ne} Otthe brade paa Kronnenns oc forschreffne hans Søsters wegnne woss fulldmagt Oc beffallning Oc

[1]) I Dyrskøts Brevbog fol. 175 findes: 1543. Lovet adelen Christian den 3. den thiffende penge af deris gods og hvers taxt da som følger: . . . Pouel Wognsen à Støterup 7 daller.

woer begiierendis aff woss att wy wiille giifue thennem ett enndelige skiiell Emellom forschreffnne Bunderup oc Suiingelbiierig huor epther the Kunde wiide att Rette thennom, huillcket wy Oc samme tiid giorde som her epther føllger Først Frann thett tuekast düge som liigger Nordenn frann Mielkiier Saa Nør tiill een steenn som stander y thennd synnder ennde aff Sudall siig Saa Nør tiill enn steenn synndenn wid thend weig som løber emellom Suiinngelbiere Marck oc bonnderup Saa Nør tiill enn steenn y synnder enndenn aff Sudall Saa tuenne stenne y Nør op ad Sudall Saa Nordenn till enn steenn som staar paa thennd Backe Neest Nordenn frann Sudall Saa Rett Nør ther frann Oc tiill enn steenn wy satthe y Nogle Agger Ennde Saa rett Nør op ad enn Reenn som wy satte enn steenn Saa rett Nør ther frann oc tiill enn steenn som wy satte y thennd østre siide aff thennd liille backe som ligger wiid Woennsell siig Saa Nør ther frann oc tiill een steenn som wy satte Synndenn tiill thennd weig som løber Emellom Woennsell oc Suingelbiere Saa Nør op oc Nogget y øster tiill enn steenn som wy satte wid thennd backe Emod Freghøff Saa tiill thennd Siste gamble steenn som staar Nordenn wed Freghøff Huilckid forschreffnne skiiell oc Aasteder som forschreffuid staar wy Epther forschreffnne Laadheigere therris fulldmagt Oc befallning haffuer giiort Emellom forschrne Bunderup oc Suiingelbiierg Marcker Oc the lodhe thennom ther Med Nøiige wdj alle Maade, Tiill Wiittnnesbiurd hennger Wy worris Inndzegler Nedenn thette wort Obnne breff datum Aar oc dag som forschreffuiidt staar."

Kun det 4. Segl er bevaret. Det er Thomas Kruses, og oven over hans Skjold findes Bogstaverne T. K.

Udskrift: Ridemands breff emellom Bonnderup oc Suingelbiere mod 2 Andre Smaa Sandmennds breffue om bonderup.

Jeg vender mig nu atter til Undersøgelsen om Gaardens Ejere. Vi forlod Claus Daa som Hovedejer. Ogsaa han søgte at udvide sine Besiddelser i Egnen. 1634 sælger saaledes Karen Lykke Hansdatter til ham de 2 Gaarde i Søkbæk og i Svoldrup 7 Gaarde og 2 Gadehuse samt et øde Byggested. Fremdeles skjøder Erik Lykke til Højris 1628 „til min kierre Moerbroder Clausz Daa

till Rauffnstrup, Ridder, Danmarckis Riggis Admiral, Raad och Kong. Mayts høffuidtzmand paa Draxholmb": 2 Gaarde i Aarup og 2 Gaarde i Østrup. Fremdeles mageskifter Tage Thott til Eriksholm, „Ridder, Danmarkiss Rigiss Raad Och Kongl. May^{s} Befallingsmand paa Malmøhuusz" 1638 to Gaarde, nemlig i Glerup og i Store-Taarup, som altsaa Claus Daa faar for 2 Gaarde i Skaane, der bliver Tage Thotts Ejendom.

Iver Lykke Eriksen havde før 1625 pantsat Tredjeparten af Bonderupgaard[1]) til Verner Parsberg, og han pantsatte igjen samme til Claus Daa for 4000 Specier. Men da denne Tredjedel vurderedes til 4170 Specier, stævnede Claus Daa saavel Verner Parsberg som Iver Lykke Eriksen og desuden Gunde Rostrup og Iver Lykke Christoffersen, der ogsaa var interesserede i Sagen, til at møde paa Landstinget, for at den dertil berettigede kunde modtage de overskydende 170 Specier, idet Claus Daa havde tiltraadt sit Pant. Højesteretsstævningen lyder saaledes:

„Niels Krag till Trudzholm, Landzdommer y Nørre-Judland helsse eder Werner Parsbiere till Lynderup wider ad for mig haffuer ladet berette Erlig och welbyrdig Mand Claus Daa till Rauffnstrup befalingsmand paa Draxholmb, huorledis hand aff eder schal were vdi Pand sett thredie partenn aff Bunderup gaard, Broe Mølle och dis goedz effter eders derpaa Vdgiffuene pantebreffs Indhold for Fiere Tusinde specie Rdl. Capital. huilcket eders Vdgiffuene pantebreff schall were aff Kong. May^{tt} och Rigens Raad Confirmerit och Stadfest Saa vell som ochsaa tredie part I Gaard Mølle och goedz aff goede Mend ad vere taxerit och satt for 4170 specie Rdl. vert ad vere. I lige maade och aff landzdommer till Wiborre Landztingh den 20 Decemb. 1623 ad skulle vere for euig egendom Claus Daa tillkient saa frambt det han icke inden Aar och daug effter samme Dombs Dato med 4000 specie Rd. bliffuer hannom igien fraløst, dogh huis for^{ne} goedz effter bemelte goede mendz taxt findis beder en for^{ne} Pantepenge som er 170 specie Rd. det de interes-

[1]) som han maa have arvet med sin Hustru Sophie, Valdemar Parsbergs Datter.

serede ad komme til gauffn og beste, som det sig bør, huilken treidie part aff samme gaard och goedz forbemelte Claus Daa ey effter Landztings Dommerens (!) Indhold skall were fraløst Wanseet Aar och Daug skall werre forbigangen och forløben, huorfor hand Agter nu samme 170 specie Rd. till de interesserede till Wiborre Landzting Snapsting nu effter Tyffuendage Jule 1625 Ad fra sig legge och samme 170 Rd. paa Landztinget lade Nedersette huoe aff de interesserede dertill Kand vere berettiget. Thi steffner hand eder for[ne] Werner Parsbierig som hannom samme Gaard och goedz pantsatt haffuer, Disligeste eder Iffuer Lycke Ericksen som samme goedz till Werner Parsbierre haffuer Vdsatt, saa och eder Gunde Rostrup, och Iffuer lycke Christoffersen som i samme gaard och goedz erre Indførde. Huis det mere och bedre kunde vere werd end det till forbemelte Claus Daa Kunde findes pandsatt forre Ad møde till Wiborre Snaps landzting førstkommendes A° 1625 samme 170 specie Rd. att Annamme huoe aff eder der till Kand vere berettiget, Tagendis dae med eder huis I kand haffue eder samme 170 Rd. med till Ad hollde och huis Andet nogen eder Kand haffue heremod Ad fremblegge. Datum Wiborre den 12. Januar 1625.

Denne Sag havde staaet paa i længere Tid. Allerede til 8. Nov. 1623 var Parterne indstævnte for Landstinget, men Sagen blev opsat Gang efter Gang, fordi Verner Parsbjærg var rejst over til Sjælland. Niels Kragh skriver sig de to første Gange til Agerkrog og er sammen derom med Erik Juel til Lundsbæk. Gunde Rostrup til Starupgaard og Iver Lykke Christoffersen til Bygum har, som det sees, ogsaa haft Part i Gaarden, men hvorledes kan ikke oplyses.

Efter al Sandsynlighed har da Claus Daa nu været fuldstændig Ejer af Bonderup Gaard. Kokholm nævnes nu aldrig mere særskilt og er altsaa gaaet fuldstændig op i Hovedgaarden. Alt 1602 havde Daa kjøbt en Del af det omliggende Bøndergods af Palle Rodsten til Lundsgaard, og oven for har vi set, hvordan han tilegnede sig mere. Det kan da ikke være rigtigt, hvad der staar i Pontoppidans Atlas, og som er gaaet over i andre Bøger,

at efter Jørgen Lykke fik hans Svigersøn Valdemar Daa Bonderup[1]). Derimod har han faaet den efter sin Fader[2]). Han nævnes som Ejer 1642 og mageskiftede 1647 med Kong Christian d. 4. 4 Gaarde i Lille-Rørbæk mod en Kirkegaard i Ullis og en anden Gaard samme Steds, samt en Gaard i Mørum. Senere blev han yderlig fattig, vist nærmest paa Grund af de vanskelige Forhold efter Svenskekrigen, men han havde forøvrigt aldrig haft meget at rutte med. Man siger, at han blev fattig ved Guldmageri, men jeg har ej en eneste Gang ved Gjennemlæsningen af de mange Papirer fra hans Tid fundet en Ytring, der kunde hentyde hertil, snarere skulde man tænke, at hans Svigerfader[3]) har været Guldmager. Han nødtes til at laane Penge af forskjellige, men kunde aldrig betale hverken Kapital eller Renter. Den første Gjældsfordring, jeg har truffet paa, er af 1662. Det er et Laan paa 1000 Rdl., som ærlig og velb. Mand Abraham Jacob von Platou til Predtzell har forstrakt ham med. Udlæget i Jordegodset gjordes 1669, og da Gjælden nu var vogset til 1479 Rdl. 2 ℔ 1 ß, udtog man i Krejbjærg i Salling Gaardene Grundvad, Norsgaard og Kirkegaarden, samt 2 andre Gaarde og 2 Gadehuse, hvormed Debitor saa var fyldestgjort.

Den næste Gjældsfordring er af 1664 og lyder paa 1000 Rdl., som Ove Juul til Lundbæk (senere til Villestrup) havde forstrakt ham med, og han pantsætter derfor 2 Gaarde i Østrup, 1 i Mejlstrup og 2 i Aarup. Omsider var Kapital og Renter løbet op til 1195 Rdl., og da der 1671 blev gjort Indførsel, taxeredes det pantsatte Gods til samme Sum, „hvilket Udlæg da befindes at løbe lige op mod velb. Ove Juuls Fordring“ og denne da at have

[1]) Valdemar Daa var naturligvis ikke Svigersøn af Jørgen Lykke, der jo var hans Mormoders Fader.

[2]) I sit første Pantebrev til Kohlblatt skriver han: Ich Woldemar Daae, Erbgesessen zu Bunderup. Se nedenfor.

[3]) Hr. Jørgen Kruse til Hjermislevgaard.

„bekommet fuldt Vederlag", saa det pantsatte Gods nu herefter skal følge Ove Juul.

En ny Forskrivning er fra 1666 og paa 400 Rdl., som Peder Pedersen, Forvalter paa Vestervig, havde forstrakt ham med. De blev opsagte 1668 og paa Opsigelsessedlen skrev Daa følgende: „. . mig lovligen forkyndt, vil formode, den Dannemand Peder Pedersen eftertænker Tidens Besværlighed og lader Kapitalen fremdeles blive bestaaende, Renterne skal næst Guds Hjælp af mig vorde rigtig erlagt og betalt". Denne Kapital var 1671 med Renter vogset til 509 Rdl. 2 ℔ 4 ß. Herfor blev udlagt Peder Pedersen 3 hele og en halv Gaard i Svingelbjærg og 2 Boliger i Vonsild, hvilket blev 25 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. Hartkorn, og hver Td. Hartkorn vurderet til 20 Rdl. Saaledes var den Fordring fyldestgjort. Den første af disse Indførsler lededes af Erik Kruse til Engeltoft og Laurids Munch til Hvanstrup, den anden af Laurids Munch til Havbrogaard og Claus Harboe i Fredbjærg.

En anden Forskrivning er allerede fra 1665, og den blev til sidst transporteret til Peder Lerche. De tre foran nævnte Debitorer var blevne fyldestgjorte, men med denne gik det ikke saa glat. Obligationen begynder saaledes:

„Jeg Valdemar Daa til Bunderup kjendes og herved vitterliggjør mig af ret vitterlig Gjæld skyldig at være til hæderlig og højlærde Mand Doctor Christen Ostenfeld, Professor Universitetæ i Kjøbenhavn Penge et Tusende halvfemtesindstyve Rigsdaler in specie, som er for et Forløfte, jeg for min kjære Fader, velb. Jørgen Kruse til velbaarne Herre og Greve Henrich Ditlef Hølch haver skyldig været og tilbemældte Doctor Christen Ostenfeld af hannem transporteret, hvilke forn. 1090 Rigdl. in specie med sin tilbørlige Rente 6 pro cento jeg lover og mig tilforpligter . . . ." Saa giver han derpaa i Pant noget upantsat Gods „liggendes ved min Gaard Bunderup

udi Rinds Herred" . . . 7 Gaarde i Vesterbølle, hvoraf de 5 hver var beboet af 2 Bønder. Siden fik Oblig. følgende Paaskrift: „Denne Obligation med Pantet og brugelig Pantets Rettighed er overdragen til velædle Peder Lerche Landsdommer udi Nørrejylland og Secreterer udi det danske Cancelli efter Transportens videre Indhold af Dato d. 19. Augusti 1677.

Søster Finche
sal. Ostenfeld."

Da der nu skulde gjøres Udlæg, viste det sig imidlertid, at det pantsatte Gods ikke var tilstrækkeligt, ti Gjælden med Renter og Omkostninger var da vogset til 2180 Rdl. 3 ℔ 2 ß, og Pantet vurderedes saa lavt, at der endda blev til Rest 959 Rdl. 5 ℔ 12 ß. Man maatte da se sig om efter andet Gods at gjøre sig betalt i og vendte sig først til noget Gods i Morum (1 Gaard) og i Svoldrup (2 Gaarde, hvoraf den ene kaldtes Pigernes Gaard), som allerede én Gang før havde været pantsat. Først erkyndigede man sig jo om, hvor vidt det var indløst. P. Lerche skriver saaledes (ti det er nu ham, der driver Værket): „Da saasom jeg haver fornummen, at velb. Valdemar Daa, siden for^ne^ Indførsel er gjort, haver selv stedse holdt sig til ovenskrevne Gaarde og Gods, saa deraf lettelig kan sluttes, at foromrørte Indførsel igjen maa være indfriet, ti ellers holder jeg for, at velb. Claus Daa ej heller Niels Urbansen Skovbo (hans Fuldmægtig) selv skulde have til at velb. Valdemar Daa enten brugt eller tilegnet sig hans Gods, som han ved Retten var indført udi. Hvorfor jeg er foraarsaget, efterdi jeg haver en temmelig Del hos velb. Valdemar Daa at fordre, og jeg ikke ser, paa hvad Maade jeg nogenledes kunde komme til min retmæssig Betaling for adskillige Panter, som velb. Valdemar Daa paa en Del sit Gods gjort haver, var jeg tjenstlig begjerende . . . ."

Claus Daa til Daasborg giver følgende Erklæring: „. . . . at udi samme Gods slet ingen Rettighed haver

i nogen Maade, ellers erindrer jeg mig vel, at for nogle Aar siden da var min Farbroder Valdemar Daa mig noget skyldig, og der jeg havde af ham faaet min Fornøjelse og hannem hans Obligation tilstillet, skal der dog udi 3 Gaarde eller mere ved Bunderup være gjort en Indførsel for samme Gjæld pro forma, ligesom at jeg den havde ladt gjøre, mens var dog intet af mig, eller paa mine Vegne det skete, mens er vel sket for at hindre, at andre Creditorer derudi ikke skulde lade dem indføre. Om Bønderne er endnu i den Tanke, er mig ubevidst, mens jeg haver der udi aldeles ingen Lod, Del eller Rettighed . . . .

Daasborg 30. April 1678. Daae."

Da Peder Lerche endnu ikke var fyldestgiort, udlagdes ham 3 Gaarde i Svingelbjærg „udi alt det Gods og dis Rettighed, Gaarde, Grund og Ejendom, som velfornemme Mand Peder Pedersen paa Kongstedlund udi Pant og Brug haver af Valdemar Daa."

En ny Fordring transporteredes ogsaa til Lerche. Den lyder saaledes:

„Anders Skjønning til Mølgaard kjendes og hermed vitterliggjør, at jeg haver transporteret og overdraget den Indførsel, som er dateret Anno 1671 d. 3. Juli, som velb. Claus Harboe til Slumstrup og Poul Pors til Fredbjærggaard for mig gjort haver udi velb. Vald. Daaes Gods, nemlig den Gaard udi Suldrup i Gislum Herred udi Vonsild Sogn, som Anders Christensen paabor, fra mig og mine Arvinger og til Hr. Cancelliraad og Landsdommer udi Nørre-Jylland, ædle og velb. Peder Lerche til Lerchenfeld, saa hans Velbyrdighed maa gjøre sig samme Indførsel saa nyttig, som han bedst véd og kan i alle Maader, saa jeg eller mine Arvinger ingen Rettighed der udi mere haver enten til samme Gaard eller noget des tilliggendes Ejendom, i hvad Navn det og med nævnes kan. Til Vitterlighed haver jeg dette med

egen Haand skrevet og underskrevet. Datum Mølgaard d. 5. Maj 1686. Anders Skjønning.

Nu havde Peder Lerche faaet fast Fod i Godset, og han blev Valdemar Daa en haard Debitor, der forfulgte sit endelige Maal med stor Rastløshed. Det er ikke let at danne sig én fuldstændig grundet Mening om, hvorvidt hans Fremgangsmaade er til at fordømme; men han staar unægtelig ikke i det bedste Lys. En Mand som Daa, der fra først af havde stor Gjæld at trækkes med, hvilken vogsede som en Lavine paa Grund af de talrige Omkostninger, kunde umulig klare sig. Hans næste Panteforskrivning, dateret Borreby Aar 1675, er til Henrich Blomme, Ridder og Geheimeraad, Amtmand i Rendsborg, Herre til Hagen o. s. v., og lyder paa 500 Rigsdaler med paaløbende Renter 210 Rdl. 3 ß lybsk, hvilket er Restgjælden af oprindelig 1000 Rdl. Herfor pantsætter han sin Hovedgaard Bonderup, taxeret for 36 Tønder Hartkorn, med al Bygningen, Staldhuset og Ladegaardens Bygning, samt Porthuset, og lover, at intet deraf yderligere skal pantsættes, inden hans Kreditor bliver udløst. I Pantebrevet forekommer følgende: „som og min sahl. Fader[1]) Hr. Jørgen Kruesze till Hiermedslefgaard tillige med mig haffuer vnderschrefuen och forseiglet.“ Og i en Paaskrift læses: „Dend gamble Woldemaar Daaes vdgiffuene obligation, Huorfor Hansz sallig fader Welbyrdige Jørgen Krusse till Hiermedszleffgaard war forloffuer, Huor paa dend Nye er grundet, som nu giøres wdleeg for. Er osz in originalj frembuist. Lyder paa Tusinde Rixdaller in specie. Dateret Kihl in octavis Trium regum Anno 1655.“ Samme Forskrivning blev 1677 given til Sønnen Wolff Blomme, Jægermester i Fyrstendømmet Holsten, og Tilladelse til at nyde Forskrivningen, og den gjorte Indførsel i Bonderup Hovedgaard forrettet af Otto Friis til Astrup og Steen Bille til Jungetgaard.

[1]) Skal naturligvis betyde Svigerfader, se længere frem.

I samme Indførsel blev indført en Obligation paa 3800 Rdl, til sal. Marci Kohlblatts Arvinger, dateret 12. Marts 1673. Jacob Stegelmann, som var Fuldmægtig for baade Wulf Blomme og Marcus Kohlblatts Arvinger, blev mistænkt for at have givet dem begge Specialpant i Bro Mølle, den førstes dog i Forbindelse med Pant i Gaarden. „Men det er ikke ventelig, at Stegelmann som en fornuftig Mand skulde have taget Specialpant udi Hovedgaarden paa Wolf Blommes Faders Vegne og Specialpant paa de Kohlblatters Vegne udi Bro Mølle", og hvis saa er, „da vilde vel al Skaden indfalde paa Stegelmand selv." Hans Erklæring derover æskedes, hvilken han og gav „auf meiner Kranckenbeht d. 21 Martii 1681"; men den blev man ikke klogere af, ti han siger, at om Hr. Wulf Blomme o. s. v. „vor mier Jacob Stegelmann einige Gelder zu prætendiren, so muss mein revers da fern eine ist, mir itzo furgezeiget werden, woer auf als den ich geziment antworden werden, reserviere mir aber o. s. v."

Men nu tilbage til Bonderup, der efter Beskrivelsen var i en yderst maadelig Forfatning. Der fandtes ikke nær de Huse staaende paa Gaarden, som i Pantebrevet fandtes specificeret, og Bygningens Tilstand fandtes helt slet og fast øde. Valdemar Daas Fuldmægtig Christen Basse leverede en skriftlig Optegnelse over Løsøre og Bygning, der giver et underligt Billede af Gaardens Tilstand, naar man betænker, at det ikke var mange Aar, siden Gaarden var opført. Den lyder saaledes:

Paa Erlig och Welfornemme Mand Nielsz Wrbanszen schouboe Raadmand och procurator vdj Wiborrig fuldmegtig paa Erlig och welbr. Mand Wolff Blomme Till Haggen Kongl. May^tis Jegermester vdj Førstendom Holstein etc. I Dag aff mig Hafuer begieret som Fuldmegtige Paa Welbr. Waldemar Daaes wegne, att Jeg vilde were offuerueerendes och See Huad Løszøre Her paa Bunderop Findesz I Behold. Da er saaledes forefunden Som Følger Først vdj Kiøchenet 1 Eggeschab med firre døre 1 gammell Eegebord, paa dett offuerlofft fanttisz vngefer thoe tdr. Biugmalt, paa dend Røde offuerstue 1

gl. wdtrechet Eggebord, wdj dend gammell Fadbord 1 gammell schiffuefoed vdj Fruerstuen En Sengested vden Stolper udj det gamble Kiøchen toe føeder till En Retterbench En gammell træwerch till en Quærn Vden steen, udj Brøgerszet Indtet andet End som toe brøger Kar som er wdlagt Vdj dend Synderste Nye fadbor toe gamble Ostehecher. Vdi Ladefogdens Cammer I Portthuszet Stoed oben Vden Laasz och Løckelse och fandtes gandsche Indted der udj Vdj Port Cammeret wed Pumpen Femb smaa Sædestoelle dj thoe Vbrugelige dj tre vdlaant En gammell indlagt Steenbord vdj en træ Ramme och Steenen vdj Støcker. En gammell [skiffue] dertill, toe gammell schifføder. toe bære s..v och En Balle vbrugelig otte Siebøtter En fiering smør och En otting. En Bradspeed med en Steegwender dertill. En Seng med Himmell en Himmell Vden Seng, en vbrugelig Ladbenck en Baggerbret Item Thoe Andre støcher Spield till døre Førgetiuffue och otte støcher gammelle oste Ellers Nogle gamble Smaa støcker pernell och Træuerck. En gammell Aawaaed. Paa Porthuuszet paa dend Nederste Stue fantis En deell Rug, paa dett öffuerste lofft en deell Biug och noget aare. Item en Maalltønde och en Maallschipe. Offuen for igien Saavelsom paa andre steder I Gaarden war gandsche Indted vden Ruinerede Loffter, Tag winduerne, døre och Andet. Nøgler Trej leffuerede Jeg till Niels Vrbanszen Som Bunderop Hofuetgaardsz stuer och Cammerszer Saauit er Angaaende Fleere fanttis der icke Den forberørte Løszøre Niels Vrbanszen Sig ej wedkiendte. Mens Jeg Begierte att han wilde vnde mig paa Sin principals wegne Huuszwerelsze dertill paa en Kort thid. I Ladegaarden Fantis Indted andet End Tomme och Øde huusze Huor Indtet war vdj Forschreffne Løszøre Hafuer Nielsz Vrbanszen beuilget vdj goede Mend Erlig och welb. Jørgen Porsz och Christen Munckes offueruerrelsze Sampt Andersz Søffrenszen i Wogensild Herredzfoget I giszlumherret, Søffren Søffrenszen Bunderop och Madtz Nielszen Fischer I westerbølle Dierres Hoszuerrelsze. Dog Niels Vrbanszen Eller Hansz principall Ej att Indstaae for noget aff ermelte Løszøre till Nogen Betalling. Saaledes att were Befonden Bekiender Jeg Vnderschrefne och att dette Er scheed i dag Bunderop Hofuetgaard Er Till træd och Annammet, og Nielsz Pederszen Ladefoget Som paa gaarden Hafuer

Tiendt ey wille Lade Sig finde Eller were till steede, Hertil att Suare Da Hafuer Jeg ombedet Ermelte med mig till Witterligheed att Wnderschriffue. Datum Bunderop dennd 9. Aprille 1681.

Fuldmegtige paa Welbr. Woldemar Daaes Wegne.
Christen Bassze.

Till Witterlighed Effter Begiering
Jørgen Porsz. Christen Munck.
Anders Søffrensen Riisz. Søffren Søffrensen Bunderup.
Madtz Nielszen Fischer.

Wolf Blommes Fuldmægtig leverede et Indlæg som ogsaa fortjener at kjendes:

„Gunstige velb. Jørgen Pors og Christen Munck udmeldet af Landstingsretten som Ridemænd Landsloven at fuldbyrde. Saasom ærlig og velb. Mand Valdemar Daa til Bundrup er tildømt at indfri og betale sin skadesløs Forskrivning til min velb. Hr. Principal højædle og velb. Wolff Blomme til Hagen Hans kongl. Majsts bestalter Jægermester over Fyrstendom Holsten, hvilket er mislinget, og ingen contant Betaling er paafulgt, hvorfore jeg tjenstl. er, begjerendes efterskrevne Poster i Retten maatte ansees.

1. at flitteligen ved I gode Mænd, Herredsfogden og Dannemænd maatte ansees Bunderup Hovedgaards Bygning dens slette Tilstand, og den mod Pantebrevet confereres, om de Huse findes, som i Pantebrevet specificeres.

2. Sæden i Marken at den maatte taxeres efter Billigheds Maade, at Hans kongl. Majsts allernaadigste resterende Skatter deraf betales kan, som jeg efter allerunderdanigste Pligt skyldig er forud at klarere og betale, førend jeg nogen Udlæg til Betaling tiltræder.

3. Om nogen Løsøre paa Bunderup findes, som min Principal kan være tjenlig, Dem begjærer jeg, saa vidt de beløbe kan, efter Vurdering maatte udlægges. Kan jeg ikke nyde Fyldest Betaling i Bunderup Hovedgaards Taxt og Bygning samt Løsøre, da begjærer jeg videre til Fyldest Betaling i Melbær-Skov i Lovens Sogn. Dog begjæres, at der flitteligen maatte eftersees og granskes, hvorledes ermeldte Skovspart nu befindes, eftersom jeg haver spurgt, at den meget skammeligen og utilbørligen

er forhugget og ruineret, siden jeg haver gjort denne Sag anhængig contra velb. Valdemar Daa. Saadanne Gjerninger formoder jeg aabenbarligen strider mod Landsloven, Recessen og kongl. Maj^{sts} allernaadigste Forordninger om ulovlig Skovhug, hvorover jeg højligen er aarsaget paa alle behørlige Maader at protestere i Henseende at faa oplyst, hvem denne Gjerning gjort haver, saa og at præcavere, at i sin Tid mig ikke anderledes skal eftermæles og paasiges, end at jeg baade Bunderups Hovedgaard Bygning i Borggaard og Ladegaard ja ermeldte Skovpart anderledes end som fast øde og ruineret annammet haver.

3. For det tredje skal klarligen demonstreres og bevises, at Valdemar Daa formedelst Misbrug af det beseglet Papir[1]) og i andre Maader tværtimod hans skadesløs Forskrivning jo haver ibragt min Hr. Principal store Omkostninger, sær i Holsten, sær i Kjøbenhavn, for at erlange Hans kongl. Maj^{sts} allernaadigste Tilladelse, at han sin sl. Hr. Faders Obligation som en Arving igjen maatte nyde, som Anno 1677 formedelst Valdemar Daaes Skyld, som meldt er, var konfiskeret, ja endog her i Landet dette eders Ridemænds Tog til Ende efter Loven at drive. Hvilke Omkostninger og Skadegjæld sig foruden Kapital og Renters Rente til en temmelig stor Summa bedrager, hvilke formodes af I gode Mænd mig godtgjøres efter Valdemar Daaes skadesløs Forskrivning og Hr. Landsdommers Dom efter den rigtig Fortegnelse og Specification, som eder herpaa leveres.

4. For det fjerde og sidste og eftersom udi den Indførsel, som velb. Otto Friis og Steen Bilde forrettet haver, findes klarlig, at Bunderup Hovedgaards Ejendomsbreve med flere, som i Brevskabet paa Porthuset findes, skal Gaardens Ejer tilhøre og der ved Stedet forblive. Saa begjærer jeg, at I gode Mænd i Herredsfogdens og Dannemænds Nærværelse vilde gjøre mig en Reversal over de Breve, der udi findes, dennem igjen i samme Skab indlægge, om Fuldmægtigen Christen Basse vil være til Stede med Nøglen samme Skab at aabne, hvilket ikke, at I da paa Rettens Vegne tillige med Herreds-

[1]) Paa Obligationen var følgende Paaskritt: Anno 1676 d. 17. Marts blev denne Obligation og Pantebrev fremlagt udi Retten af Jacob Stegelmand, som ej er paa rette Sort Papir og derfor i Retten konfiskeret bliver. J. Beering.

fogden og mig vilde det besegle, indtil vi kan faa det aabnet i Christen Basses Nærværelse, at ingen i sin Tid skal besværge sig over, jeg noget ubilligt i denne Commission haver handlet eller begjært. Venter Rettens Befordring og forbliver eders beredvilligste Fuldmægtig paa min Hr. Principal Wolff Blommes Vegne.

Niels Urbansen Skouboe.

Viborg d. 26. Marts 1681.

Indførselsforretningen, der foretoges 26. Marts 1681, beskrives af Jørgen Pors til Fredbjærggaard og Christen Munk til Hvanstrup saaledes:

— — — — — — — —

Bliffuer daa dend fulde Summa Capitall Rentte och Rentters Rentte Sampt Lagie och omkostninger till Sammen som wii giører vdleg for It tuszinde Sjuf Hundrede Halfffembtesindtztiuffue och otte Rixdaller femb March otte schilling Huortill wii vdlegger och Indfører Wolff Blomme Først Bunderop Hofuetgaardtz Taxt som ligger I Mariaggers Closters Ampt I Giszlumherit och dog Hører vnder Haldtz ampt I Westerbølle Sogen I Rindtzherit Beliggende Inden Indkastning I vester Nør och øster Sampt Fullwiigs Enge och dend Schoetorffue Mosze som ligger Synden Bonderup Aae och Begynder i wester och Strecker sig i Øster. Først til Bunderop wassze wed dend Nye Bunderop Broe Saa og de Andere Enge som Ligger østen Samme wassze Synden aaen op I øster thill Broe mølle taxcerit for 36 tønder Harttkoernn Effter woldemaar Daaes Egen Forschrifning och Pandtebrefs Indhold. Huer tønde taxcerit och satt for førgetiuge Rixdaller Er It tusinde fire hundrede och Førgetiuffue Rixdaller. Dernest Conferede (!) wii Bunderop Hofuetgaardsz Bygning moed panttebreffuet Da mangelede der Stold Huuszet Fæhuuszet Som Indluchet Ladegaarden I wester Gieste Stold och Fæhuusz som stoed i Norden och Luchet gaarden Ind Huor i war Portter til Indkiørszelen I Ladegaarden strechet sig I Øster och wester och gick I dett Synderste Fæhuus I wester Ende och I øster till Ladeportten Saawelsom dett gammelle Koe- och Torffuehuus Som giorde Schielszmisze Imellum Ladegaarden och Staldgaardene Disze huusze Ere Alle Neder Vndtagen Nogle gammelle støcker Stolper staar Endnu aff Portstalden. Ingen Materialer fandtes aff Samme

Huusze Mens Pladtzszerne Huor de Hafuer standet gandsche øde och ligger Vnder Fæfoed. Laden fanttisz Saa øde for tag och Andett att med Sandhed schriffues der wij war der udj och denne wores Indførszel giorde da Regnet och Sludede det med Snee Saa der war Fast iche dett steed i laden att der kunde Legges Enten Koeren eller foering welforuaret och Tør. Ja mangelet Offuer alt Samme steeds tre firre femb fag som ingen tæche war paa och offuer alt Heell brøstfeldig och forderffuet Et støche fæhuus Stoed der dog Nogleedes Slett wed magt Borregaardens Huusze giøres iche fornødenn derisz Brøstfeldigheed att specificere Efftersom fuldmegtigens Egen Haand och Schrifft Som Herom tillforne er Indført Clarligen forklarer och Vduiszer Att de ere Alle fast øde och Ruinerit Saavelsom med Siønszwinde och saa der gaarden bleff tagen till Brugelighed wduiszer dett Samme bekrefftes aff osz i Sandheed att were kand derfore Bunderop Hofuetgaardsz Bygning Ladegaarden og Borgegaardens Huusze Ey Høyere taxcere og wdlegge End for Toehundrede och Halfftredsindtztiuge Rixdaller. Dernest Epterschreffuene Løszøre 1 gammell Vdtrechen Eggebord worderet for 2 Rixdlr. 1 gl. oben benck for 12 ß 1 liden gammell wdtrechen bord 1 Rixdlr. 2 ß 1 gl. fyrbenck 12 ß 1 gl. Rød Himmelseng 1 Rixdlr. 2 ß udi Quisten 1 liden gl. Kachelofuen Brechet offuen og paa Siderne 2 Rixdlr. 4 ß En liden Fyrbord 1 Rixdlr. 1 Jeren Kacheloffuen Imellum de toe Nordre Cammere 4 Rixdlr. udi Brøgersit 1 gl. ølkar for 2 Rixdlr. 1 dito for 2 Rixdlr. 2 ß Ett lidet Breffschab paa Portthuuszett Huor i Bunderop Eigendombs Brefue findes Efftер Christen Basses Egen schrifftlige Bekiendelsze 2 Rixdaller. Summa Beløber Løszøre Atten Rixdaller femb mark 8 ß. Dend 28. Martij Begaff wii osz med Herredsfogden och firre dannemend Nemblig Nielsz Pederszen og Jensz Raszmuszenn I Søckbech Søffren Christenszen i Il Risz och Michell Erichsen i westerbølle og Efftер foreuiszning aff fuldmegtigen begaff wi osz I Mæhlberschouff I Lovens Sogen I Giszlumherit och dend forefunden I Heell slet tillstand formedelst der Inden grøfft och Kast war mange trær Nylligen Huggen Feldet och Bortførtt Och fandtes En stoer deell Eggetrær ved schouffhuuszett Brægenszør og tre gaarder I schouffue Borgemester Christian Spormand till Haszell tillhørende ligendis. Som Nylligen war Hug-

gen offuer 609 Store och Smaae Ja fleere Som for Mengden schyld som laae paa Huer andre Iche kunde tællis. Och bleff Ermelte Bønder till Spurt Huor dj Trær war frakommen och Huem deris Hiemmell dertill war. Da Suarede de Som tillstede war derisz Hoszbond Spormand paa Heszel Schulle well bliffue dierres Hiemmell dertill Efter saadane Bøndernis talle Begierte Fuldmegtigen att wj følge med Hannem til Heszell och thale med Borgemester Spormand som wj ochsaa giorde samptligen Saa kom Hand till osz vden for sin gaard och der Niels Vrbanszen schouboe hannem till Spurde om hand wilde were Ermeldte Hansz Bøndersz Hiemmell och tillstaaelsze till de mange Nye huggen Eggetrær som Laae ved deris gaarder Huortill Hand Suarte finligen Dett beuare Hannem Gud fra I Saa maader att werre eller gaae dem i Hiemmelsz steed for saa mange Trær Mensz Iche Kunde Negte Hand Joe hafde gifuet dennem Nogle faae Trær till Nøduendig Bygning paa Dieresz Huusze Mensz Ellers I Alle maade begegnet osz med fiinhed Formedelst Trærne saaledis war affhuggen Schouffuen i saa maader Ruinerit Kunde wj dend iche Høyre Sette End for Sex Suinszolden Er toe schipper Koren tønden 40 Rixdlr. Er thij Rixdaller En deell gammele Aggere Huor Ingen Bygge paa er Saa well Ett lidet støche Eng westen wed fiorden Huor paa ey kunde auffles mere End tou hauffuer fulde aff høe Naar dett Kunde Hegnis Bleff taxcerit for trei schipper Koren dog som det er paa en Strandbanche och iche nogen Bygge derpaa Findes ey Heller i Brug och Sæd Mensz scharp Jord Kand wij det ey Anderledesz end for øde anslaae Tønden 25 Rixdaller Er nii Rixdaller 4 ℔ 8 ß Er tillsammens Ermelte wdleeg Itt Tuszinde Siuffhundrede tiuffue och Otte Rixdaller fire marck. Lignet dend gotgiorde Summa Som er Itt tuszinde Siuff Hundrede Halfffembtesindtztiuffue och otte Rixdaller 5 ℔ 8 ß Da Resterer Endnu till Summens fyldestgiørelsze Halffierdesindtztiuge Rixdlr. 1 ℔ 8 ß Till Huilchen Restis Fyllestgiørelsze Wii Indfører og vdlægger I Broe mølle Som Hansz Pederszen Møller paaboer I Rindtzherrit I Westerbølle Sogen for En Tønde Sex schiper En halff Albom hartkoren Achtis Mølle schyld toe tønder meel moed en tønde hkoren at Regne Och dermed Er denne Summas Fordring fyldest giort. Rugsæden Som er giødnings Rug otte thønder Anden Kierffue Rug Nij

Tønder Er 17 tønder Tillsammens Wdlegges till kongl. Resterende Schatter aff Bunderup hofuetgaard Till Amptschriffueren paa Hald slott Derfor Contant att Betalle. Och ey Anderledes Aff osz kand taxceris En Tønde Rug Som Saaed Er Effter Kornetzs Priis der det bleff Saaed Hver tønde Rug 7 ℔. Wolff Blomme Beholder affgrøeden och Clarerer de Resterende Schatter. Fuldmegtigens Begiering vdj Hansz Indlegs fierde post Eyendombs Breffuene Angaaende Suaris saaledes Paa denne Post Saawelsom dj Andre Er loumeszige Begieringer och Som Fuldmegtigen Christen Basse Ey dend dag der wii Eschening giorde paa Bunderop wilde Lade Sig finde med Nøgelen till Breffschabet I huor well wii hafde Bud effter Hannem Saa Haffuer wii Effter Fuldmegtigens Begiering I Herredzfogdens och dannemendsz Neruerelsze paa Rettens wegne Bezeiglett Samme Schab med woris Herredzfogdens och Fuldmegtigens Zigneter I Henseende att Intett vschicheligt Schulle aff nogenn Øffues wed och med samme Schab Som Brefuene I Ligger I huor well Fuldmegtigen Nielsz Vrbanszen det till Wdleeg wed Wurdering Hafuer Tagget Och forbliffr denne Post Indtill Fuldmegtigen Christen Basse Herridzfogden och Niels Vrbanszenn Schouboe og Andre dannemendsz Neruerelse paa Rettens wegne Kand obne, dersom Christen Basse ey will lade Nøgelen fremkomme.

Huilchę for[ne] Bunderop Hofuetgaardsz taxt och Enemercher Inden grøfft Stabbell och Steen Med fullwigs Eng Schoetorffuemosze og Andre Enge till Broe mølle Synden Bunderup Aae Item fri Fischerj I Bunderop Aae Som Begynder Effter gammell Hæfftd och Adkombst breffue fra Kiellingtand mølle och Endes fembhundrede fauffne vden giedsted Aae Mund I wester I Limfiorden Som er wondett Kiøbt och dreffuet till Laasz. Sampt Epterschrefuene gadehuusze Suingelberig Søffren Faderstrup giffuer iiii schiper biug i Lamb ii ℔ penge dett Huusz Melsing Nielszen Haffuer paaboed iii ℔ Courant Christen schoemagersz Huusz Huor nu Iboer Jomfru Catrine Haarboe vi ℔ Courant wendell graffuer iii ℔ Courant, Jensz fogdes och Anders Jenszens Huus vi ℔ Courant Suoldrup I Wogensild sogen En Huusz Lauridtz Christensen paaboer giffuer Aarligen vi ℔ Courant. En ødde byggested Som Christen Søffrenszen Haffuer paaboed med derrisz Grundsteder och Inddigede Kaallhauff-

uer Saaeland Engbond og Alle deris pærtinentier och Reignes Vnder gaardszens Herligheed och taxt Sampt Alle huusze Som paa Bunderop Ladegaard och Borregaard findes Med deris Grund och Grundsteder Sampt Lade och Borregaardens grundsteder Item graffuene om Borregaarden Saa well Broe og Broested Abildhaffues plads Som og gandsche er øde Saa well tørffue grøfft Liungslett fortte Fælett och Fædrifft Kierre Moszer och heeder wodt og tiurt damme och dambsteder Frie Jagt och fischerie og Ald Anden Herligheder Som der nu tilliger och Aff Arrildtz tid Tilliget Hafuer och bør dertill med Rette att Ligge med alle sine pertinentier Indted vndertagendesz I nogen maader wed Huad Nauffn dett Helst er eller Neffnis Kannd Och som Bunderop Hofuetgaard Ligger I Giszlumherret och dog Søgger Westerbølle Kierche Som Ligger i Rindzherret og er Bunderop hofuetgaardsz Rette Sogne kierche da Bør ochsaa baade Bunderops eyere Hoszbonde och Frue Sampt deris folck og tieneres Stollestader I westerbølle Kierche I coret och I kierchen att følge och bliffue vnder gaardensz Rett och Rettigheed vforkrenchett i Alle maader Som det Hid till dagsz werrett Haffuer. Løszøre som er wdlagt forbliffuer paa dend Maade meltt er. Mæhlbær Schouff med Trær och Grund med tilligende Kratt og Boscher Sampt agger och Eng Som er Indstabbelett Aff Sandmænd og wed kongl. Confirmation I gammelle dage Naadigst Confirmerit Sampt och Inden dennd Nye grøfft och Kast Som Woldemaar Daae Haffuer Ladet Indheigne Som Begynder i wester wed Limfiordenn Norden schouffuen och gaar i Øster och bøyer Sig Saa fra Nør I Sønder och gaar i Limfiorden igien. Saa Limfiorden gaar fra Synder om och Locker schouffuen marck och Eng paa Synder i wester Saa och Norden paa till grøfft och kast igien I Limfiorden forklarer Ermelte Sandmændsbreff og kongl. Confirmation och hører till och fra mitstrøm. frj Endeels Rett och Rettighed Till Meehlbær Schouff Huilchen Schouff Med agger och Engh Fischeuand och Fægang wodt och Tørtt med Alle sine pertinentier och dets tillhørende Rett och Rettighed[1]). Tillige Bunderop Hofuetgaarsz taxt

[1]) Det er nok værd at lægge Mærke til, at der for over 200 Aar siden ikke har været væsentlig mere Skov paa den Egn, end der endnu er. Skovens Udryddelse er her falden meget længere tilbage i Tiden.

Biugninger och ald Andenn Herlighed Sampt proqvota Rett och Rettigheed I Broe mølle Biugning och Bygesteder Damb og Dambstrøm Sampt agger og Eng fortte och fædrifft, kierre och Moeszer wodt och Tiurt Som med Rette til Møllen Hør och bør och aff Arrildtztid der till Med Rette Ligge bør Saa och Løszøre som melt er. Dett werre sig wed Huad Nauffn dett Næffnis kand och optenckes kunde Inden Marcheschiell og vden Marcheschiell Sampt Inden Byes og Vden Byesz som der nu Tilleger och aff Arrildz tid Tilleget Hafuer och bør der til att Ligge med Rette Her effter Schall tillhøre och følge Welb. Wolff Blomme och hansz Arffuinger till Euindelig arff och Eye saa At de maa dett Beholle Niude og Bruge og i Alle maader giøre sig Saa Nøttig som de best wed will och kand Med Mindre dett Effter kongl. Mayst. Allernaadigste Vdgangne forordning Schadeszløs bliffuer dennem Lougligen fraløst Effter forschrifningens Indhold Osz forbeholden om Noget af alt Ermelte Vdleg kand werre Solt Schiødt pandtsatt Eller i Andre maader affhendett — da dett iche at komme Wolff Blomme Hansz arffuinger Eller denne worrisz Commission Till nogen Hinder præiuditze Eller schade i nogen maader. Alle Till Behørende Brefue och Documenter denne Sag vedkommende Haffuer wii paa Behørige steder Leest och paaschrefuen Waldemar Daaes obligation och her Landtzdommers Domb Sampt Herredzfogdens dom Haffuer wii wed woresz paaschrifft Effter Recessens Indhold Tillbørligen Casserit och findesz Hosz osz moed Richtig Quitering Till Affordring Naar begierresz. Att wii Herr Landtzdommersz Domb och Retten i Saa Maader dett Retteste och Beste wii forstaae kunde fuldbyrdet Hafuer Bekrefftis Med woris Hænders Vnderschrifuelsze och Zigeneters Paathrøck. Wiborig dennd 22. Aprilli 1681.

Jørgen Pors. mppra. Christen Munck. Egenhaand.

Da nu Indførselen skete Fremme, blev altsaa Gaard og Gods udlagt til Wolf Blomme, som saaledes blev retmæssig Ejer. Han var det dog ikke i mange Maaneder, ti allerede samme Aar solgte han det hele til Landsdommer Peder Lerche, der strags søgte kongl. Bevilling til at lade Gaarden kalde efter sig med Navnet Lerchenfeldt. Men der gik stadig Rygter om, at Marcus Kohl-

blatts Arvinger havde Rettigheder til Gaarden, og des Aarsag æskede Lerche Besked af Stegelmann derpaa. Baade Spørgsmaal og Svar maa her have Plads.

Stempel
En halff Rix-Ort.

Efftersom Hr. Jegermester velb. Wulff Blomme til Hagen etc. haffuer solt mig en gaard vdj Jydland, som hand udj giels betalling har faaet af Voldemaar daae, som tilforn kaltes Bunderup, mens nu effter hans kongl. May^{t} Allernaad^{e} breff kaldes Lerchenfeld, Daa saasom Jeg imod forhaabning fornemmer, At Jacob Stegelmand lader paa adskillige steder sine ord forlyde, at hand skulle formene sig nogen prætention paa samme Gaard, Er Jeg venlig begierendes, hand vilde Lade mig viide, om hand er saadanne Ord gestendig, og huad fundament han der til haffuer, Item og at anwiisze, huad Rigtighed hand hafuer for sig til at figne sig der til eller vdj nogen Retighed, som jeg Formeener hand ej kand gottgiøre, Huilchet til videre w-lempe och schade at forekomme hermed begieris, og huis Jacob Stegelmand ey selff her paa tilberligen vill Suaare, da haffuer de vdskichede at teigne her paa, huis de til Giensuaar bekommer. Datum Kiøbenhafn d. 28. October 1681. P. Lerche.

Hierauf andtworte ich, dasz für mir keine prætention uf Bunderup habe, aber es ist mir bewust, das solches Guht sehl^{r} Hr^{n} Marco Kohlblat Verpfändet geweszen, welche Briefe dann in der Theilunge auf Fr. Anna Christina sehl^{r} Hr^{n} Conrat Kohlblats Wittiben so sich An itzo in Hamburg befindett Von derer Sehl. Grosz Vattern seint durch ein Erblosz gefallen; von derselben habe ich Keine Vollmacht oder Acta in meiner gewehr. Actum Copenhagen den 28. Octobris 1681.

Jacob Stegelmann. m pp.

Uagtet Højesteret bekræftede Dommen paa den skete Indførsel i Lerchenfeldt, blev Lerche dog ikke saadan uden videre i rolig Besiddelse af Gaarden, da det snart viste sig, at Valdemar Daa virkelig havde udstedt Pantebrev paa Bonderup ogsaa til Kohlblatts Arvinger. Der foreligger endnu tre Pantebreve, alle underskrevne af ham og lydende paa Marcus Kohlblatt samt Arvinger. Det første er affattet paa Tysk 1671 og lyder vel paa

de 3800 Rdl., men der gjøres tillige Rede for, hvorledes denne Gjæld er fremkommen. Daa siger, at hans sal. Svigerfader, velb. Hr. Jørgen Kruse til Hjevmitslevgaard i Aaret 1652 havde laant 1700 Rigsdaler ved Kieler Omslag. „Als aber in Anno 1657 zuleider die Kriegesunruhe übern uns gekommen, als das mein sehl. Schwiegervatter Jürgen Kruse und ich da durch und sonsten wegen uns zugestossener unglücksfälle nicht habe zu den mittelen gelangen können, dasz wir unsern Zinsen nach obligationis Einhalt abzutragen vermöcht, wie hartt auch Unszre Creditores in uns gedrungen, bies die selbe ich endtlich an unten gesetzene dato uf mein indeständiges anhalten, habe zum mitleiden bewegen, alsz dasz die selbe sich gefallen laszen alle ufgeschwollene Zinsen und die von uns verursachte ohnkosten dem Capital bey zufügen maszen dan am untergesetztem dato die restierende Zinsen und ohnkostungen richtig für mich uf 2100 Rixdlr. seindt berechnet geworden Im maszen dan also an Capital und Zinszen itzo die gantze summa drey Tausend achte Hundert Rixdlr in specie sich beträgt, wo für ich zwar in Anno 1652 und dan vor itzo annoch selbst schuldiger Debitor bin Welche meines shl. Schwiger Vatters obligation ich dann zu mir genommen und mit dieser meinem obligation verwechslett habe."

At Sagen er gaaet saaledes for sig, som han beskriver, kan ikke betvivles, da Dokumentet leveredes i den Mands Værge, der var Debitor, nemlig slesvig-holstensk Landrets-Notarius Marcus Kohlblatt selv, som da endnu var levende. Den næste Obligation er fra 1673 og skreven paa Dansk paa hans Gaard Borreby. Her specificeres omstændelig den pantsatte Hovedgaard Bonderup med Bygninger og en hel Del Gods i Svingelbjærg, Ullis, Lovens, Aars og Vesterbølle. Endelig udstedes den tredje Panteobligation 29. December 1675, idet nu de ubetalte Renter er voxede op til den betydelige Sum 570½ Rigsdaler, saa hele Gjælden altsaa er 4350½ Rdl.

Herfor pantsættes nu særlig Bro-Mølle (altsaa foruden Gaarden og Godset). Der forekommer ogsaa følgende Sætning: „Ydermere forpligter jeg mig og mine Arvinger, at forskrevne Bro-Mølle og Bygning ej er pantsat, ej heller noget deraf skal pantsættes, førend forbe^{m} mine Hrr. Creditorer bliver igjen udløste for forskrevne Hovedstol med al sin Rente, Omkostninger og al Interesse; derhos ogsaa forsikrer jeg paa min adelige Ære, Tro og Love, at jeg ikke er udi nogen deres Maning eller Forfølgning."

Da nu disse Pantebreve blev gjorte gjældende, rejste Peder Lerche til Kiel, kom der d. 3. Juli og akkorderede med Kohlblatts Arvinger om at frafalde deres Fordringer. For alt, baade Kapital og Rente, kom de saa til Rette om, at han skulde give 1500 Rigsdl., som skulde betales i Aarene 1683, 84 og 85 d. 11. Marts med Courant-mønt. Obligationerne blev da transporterede til Peder Lerche, og de fik alle den Paaskrift, at de var indfriede af ham efter Transportens videre Formelding. Selve denne, der ogsaa er udstedt 3. Juli, underskreves af Georg Grøne og Paul Kohlblatt paa egne og Fru Anna Christina Kohlblatts og samtlige sl. Marcus Kohlblatts Arvingers Vegne.

Dermed var Valdemar Daa naturligvis meget utilfreds, ti nu var alle hans Gjældsbeviser paa samme Haand og det en saadan, der nok skulde forstaa at nytte dem, idet Lerche ifølge Opgjørelsen fremviste, at Daa nu skyldte ham i Penge 6448 Rigsdl. 5 ℔ 6 ß 3 ₰ foruden Lægie, som var 258 Rdl. 3 ß, og Processens og Indførselens Omkostninger, der var 50 Rdl.

Valdemar Daa leverede vel Commissærerne en Skrivelse af følgende Indhold:

Saasom Hans Kongl. Maj^{ts} allernaadigste Befaling, dateret Koldinghus d. 3. August sidst afvigt, allerunderdanigst forhvervet af ædle og velb. Landsdommer Peder Lerche til Lerchenfeld, at velb. Christen Munch til Støttrup og Sær. Tøger Hofmand til Gundrupgaard skulde

gjøre velb. Hr. Landsdommer Lerche Indførsel efter mine Pantebreves Forskrivning med videre Hans Kongl. Maj^{tts} allernaadigste Befalings Indhold, hvilken allernaad^{te} Befaling i Dag for mig er læst og forkyndiget af fornævnte Commissarier, som gjorde Udæskning, da er det mit korte Indlæg, at jeg ikke haver de Midler Sølv eller Guld udi Hænde, samme mine Pantebreve strags at indløse, og saa som Sr Jacob Stegelmand haver givet mig en Attest under tvende Dannemænds Hænder, dateret Viborg d. 3. Oktober 1682; at velb. Landsdommer Lerche haver sig tilforhandlet d. 3. Juli mine udgivne Pantebreve til sl. Hr. Marci Kohlblats Arvinger for Et Tusende fem hundrede Rigsdaler udi Courant-mønt at betale i trende Terminer nemlig til Snapsting 1683, 84, 85, saa mener jeg, at det første er mod Recessen, kongl. Forordninger og Landsdommer-Ed at tilforhandle sig andre Mænds Gjæld imod deres Vilje og derved at ruinere dennem, som ved mig sker, formoder derfor, at Landsdommer ikke videre lader sig indføre, end hvis han selv haver udlovet for mine indfriede Pantebreve imod min Villie, nemlig 1500 Rdl. Courant-Mønt med billig anvendte Bekostning og da at ske Indvisning i Hovedgaardens Taxt samt udi 321 Rdl. 3 ℔ 13 ß, som Hans Maj^{ts} Højesterettes Dom forleden Aar tilholder Hr. Landsdommer Lerche fra sig at lægge udi den gjorte Indførsel i min Gaard Bunderup med sin Rente deraf fra Højesterettes Doms Dato, dernæst udi Pantet efter Kongl. udgangne Forordninger Gjældssager angaaende, og at de gode Commissarier vilde flittigen udi Agt tage, at mit pantsatte Jordegods, som er besat og udi Brug, ej for øde Gods bliver udlagt og ellers udi alle Maader underdst at leve efter Hans Kongl. Maj^{ts} allernaad^{e} Befaling og Forordning, begjæres venligen, at de gode Hrr. Commissarier vilde dette mit Indlæg udi deres Forretning Ord fra Ord indføre samt læse og paaskrive, og det mig igjen tilstille tillige med Gjenparten af deres Forretning for Betaling. Datum Viborg d. 3. October 1682. Valdemar Daae.

Men det hjalp ikke. Da alt var blevet taxeret og gjort op, befandtes, at Peder Lerche, der nu havde baade Herregaard og Mølle og Gods i sin Besiddelse, dog havde en Sum til Gode paa 2641 Rdl. 5 ℔ 3 ß 2 ₰, og da Daa ikke kunde betale dem, saa beholdt Lerche, hvad han havde. Christen Munch og Tøger Hofman, der

nu havde faaet Sagen til Paadømmelse, slutter deres Beretning om Indførselen saaledes:

„Lignett og lagt dett ene mod dett andett, daa bliffver velb. Woldemaar Daae endnu schyldig till velb. Hr. Landsdommer Peder Lerche tue tusinde sex Hundrede en og fyrge tyffve Rixdlr. femb march tre schielling ta penge, dis betalning Hr. Landsdommer efter louglig medfartt haffver att søge, hvor hand best veed og kand, Hvilchett vi saaledis paa Obligationerne og Transporten haffver andtegnett Endnu att Restere vbetaldt, og dennem Tillige med alle de andre samme gields fordring angaaende Documenter velbaarne Hr. Landsdommer igjen Tillstillett undtagen den kongl. for indførdte befalning og dommene, som vi hos os sjelf beholder."

„Wi haffver ogsaa Taldt med Hver Mand udj dieris gaarder óg boepele og Kommen dem till att tage Fuldmegtigen I Haanden og dennem forbød, ingen efter denne dag udj nogen maader att svare videre end her efter at kiende velb. Hr. Landsdommer Peder Lerche for dieris Rette Hosbond og hannem og hans Arffvinger her efter at yde, giffve, giøre ald dieris rette landgielde, Egtt og Hoffverie sampt stedsmaal og ald anden Herlighed I alle maader." „Hvilche forschreffne Brou Melle, gaarde og gods med der Tilliggende gaade huuse og deris hafver saa og tillegende Jord sampt bygge og bygge-Stæder, saa vælsom agger og Enge, førdt, fælle og fædrifft, Kiær og Moser, vaadt og Tiurdt, Torffvegryfft og Liungslett, skoffv og Hæde, Jagt og ficherie sampt ald anden Herlighed, inden byes og uden byes, Inden Marche schiæll og uden Marcheschiæll, som der nu tillegger og aff Arilds Tid Tilleggett haffver, aldeelis Indtet undertagendis I nogen maader, som der till med rette ligge bør, Dett Jo skall følge velb. Hr. Landsdommer Peder Lerche og Hans Arffvinger for ett Evindeligt fridtt Eye og Eyendomb, Medmindre hand louglig fuldkommen og schadesøs vorder vdløst og betalet."

Højesteretsdommen blev forkyndt Valdemar Daa i hans Hus i Viborg. Stævningsmændene talte med hans Datter, Ida Dorothea Daa, og bad, at hun vilde give hendes Fader det til Kjende.

Ret smukt tager Christen Munch Afsked med Daa i følgende Skrivelse: „Højærede, kjære Broder Voldemar Daa fremsender jeg dig denne Gjenpart af den Indførsel, som blev gjort imellem dig og Landsdommer, som du her af kan erfare dis Indhold, og jeg den først fik i Gaar fra Tøger Hofman, ligesom den nu forefunden er. Thi beder jeg min Broder, at han mig ikke fortænker, at han den ikke før haver bekommet. Jeg er undskyldt deri, fordi andre haver forholdt den for mig, og beder gjerne, at mig maatte tilstilles en liden Seddel, at samme Indførsel er leveret. Vil hermed slutte og befale min kjære Broder med elskel. velb. Jomfruer under Guds trygge Beskjærmelse med mange gode Nætter. Af Støttrupgaard d. 13. Avg. 1683. Hans skyldigste Tjener

Christen Munch."

Endnu et Lysglimt fra den mørke Tid maa fremdrages. Peder Lerche havde klaget over, at Daa paa nogle Aars Tid Stedet til Skade skulde have bortlejet Tienderne og saaledes gjort Leje af Leje. Kongen lod Christen Skeel Jørgensen og Biskop Søren Glud erklære sig derover. De siger (1682), at han (Daa) udi sin Alderdom og Skrøbelighed nu intet andet haver at leve af . . . . „og paa de Tider, han selv ejede Gaarden, kunde lade dem henføre, hvor han lystede. Recessen tillader og, at den som Tienderne haver, maa unde Bønderne dem for Korn, haver os derfor underdanigst ikke understaaet Valdemar Daa Tienderne at frakjende eller til Landsdommer at bortfæste."

Daa døde 1691 i Viborg, hvor han i lang Tid havde opholdt sig, og hvorfra alle hans senere Skrivelser er daterede.

At Peder Lerche var en meget myndig Mand, synes

alt at tyde paa, og tillige, at han ikke var rad for at indlade sig i en Proces. Angaaende hans Stridigheder med Provsten kan læses noget i Farstrup og Axelsens Dagbøger S. 114 og flg. Striden om Fiskeriet i Lerchenfeldts Aa gik til Højesteret, og Dommen afsagdes 31. Oktober 1693. Baade denne og næsten alle Indlæggene er endnu til ligesom og et gl. Kort, der er optaget over Aaen og i Retten fremlagdes. Dommen er næsten ordret aftrykt i nævnte Dagbøger S. 117. Man se de her efter meddelte Tillæg Nr. 2—9. 1684 fik Lerche jus patronatus til *Vesterbølle* og *Østerbølle* Kirker samt *Stenild* og *Durup* Kirker. Kongens Skjødebrev derpaa er dateret 11. Nov. Deri siges, at han skal have Herlighed og Rettighed over Præstegaarden og annamme de aarlige Indkomster af Kirkerne med tilliggende Gaarde, Huse og Ejendomme. Af Kongen fik han 1695 Ret til at lægge nogle Skovparter i *Lovens* og Engstykker samt et Stykke Jord i *Svingelbjærg* ind under Hovedgaardens Taxt. Samtidig sælger Kongen ham 2 Gaarde i Vonsild Sogn. At han selvfølgelig efter Tid og Lejlighed søgte at forøge sit Gods viser flere andre Dokumenter. Saaledes kjøber han allerede 1681 af Jørgen Reetz til Vedø 4 Gaarde i *Vesterbølle*. 1684 faar han et Hus i *Svingelbjærg* af Niels Urbansen Skovboes Enke, hvilket var blevet transporteret til ham af Borgemester Claus Christensens Arvinger, der havde faaet det ved Indførsel hos Vald. Daa af 26. Juli 1675. 1686 skjøder Præsten Thomas Hansen Galskyt ham et Hus i *Farsø*, som var udlagt denne i Albret Skades Bo. Denne havde forhen været Herredsfoged og boede i Hallumgaard. Dernæst af samme Bos Midler et Hus i *Fandrup*, udlagt til Christen Mikkelsen og Niels Mortensen i Farsø. 1687 kjøber han af Johannes Hasse paa Birkumgaard paa Gjøl 1 Gaard i *Farsø*, 1 i *Gjøtrup* og 1 i *Lovens*. 1693 skjøder Thøger Ostenfeld paa Lundgaard ham 1 Gaard i *Ullis*. Dernæst 1698 kjøber han af velfornemme Niels Povlsen i Alstrup 1 Gaard i *Ullis*, som forhen havde tilhørt Johan Mejer.

At Peder Lerche ogsaa erhvervede Birketingsret til Gaarden, og at han oprettede den til et Stamhus, er bekjendt nok. Se Tillæg Nr. 10.

Det er ligeledes kjendt, hvilke Ejere Godset har haft siden Lerches Tid. Fra Birketings-Tiden findes endnu paa Gaarden en hel Del Protokoller og Papirer, som det kunde være ret lærerigt at gjennemgaa, men da det ikke har været min Opgave at skrive Gaardens Historie til ned imod vor Tid, og jeg ej heller har haft Tid til at gjennemgaa alt Stoffet, maa jeg henstille til en anden at gjenoptage og fortsætte Æmnet. Birketinget ophævedes ved allerhøjeste Resolution af 2. Juli 1813.

Efter de forudgangne Oplysninger giver jeg nu her en Liste over de forhen omtalte Ejere, saa vidt de kjendes:

[*P. Gødichsens Hustrues Moder.* Efter Dahl.]
[*P. Gødichsens Hustru.* Efter Dahl.]
[*Ove Jensen.* 1455. Dahl.]
Jens (Ib) Henningsen. 1467.
Henning Jepsen.
Inger Ibsdatter.
Christian Ørn. 1500. (I Kokholm *Olup Jepsen.* 1496. *Erik Ottesen.* 1498.)
[*Niels Clemmentsen.* 1505. Dahl.]
Inger Ibsdatters Søn.
Maren Lavrensdatter.
Anne Mikkelsdatter. 1540.
Kongen.
Mariager Kloster.
Jørgen Lykke. 1554—1584.
Valdemar Parsberg.
Jørgen Parsberg og hans 3 Søstre.
Iver Lykke Eriksen. Claus Daa og *Hans Skram.*
Claus Daa. 1602.
Valdemar Daa. 1642—1681, død 1691.
Wolff Blomme. 1681.
Peder Lerche. 1681—1699.

De senere Ejere og lige til nu er:

Vincents Lerche. 1699—1736.
Christian Lerche. 1736—1744.
Wulff Casper v. Lüttichau. 1744—1765.
Lucia Magdalena Ocksen. 1765—1775.
Christian Cæsar v. Lüttichau. 1775—1792.
Jens, Michel og *Peder Kjeldsen.* 1792.
Mathias Kjeldsen.
Sammes Enke.

Som en ret passende Afslutning vil jeg vedføje en Beskrivelse af Gaardens Bygning og Beliggenhed, som jeg selv har set den, med Benyttelse af et Manuskript, der i sin Tid er affattet af Kammerherre I. B. Scavenius til Voergaard og overleveret den nuværende Besidder. Hovedbygningens Midterparti er Egebindingsværk, hvorimod Kjældermuren er Grundmur. Derfra er konsolagtig opmuret en Beklædning af én Stens Mur uden om Bindingsværket. Denne er kalket, saa man ikke kan se Forbundtet, men det synes dog de fleste Steder at være Munkeforbundt, enkelte Steder Renaissanceforbundt. Stenene er røde Munkesten. Beklædningen paa Nordsiden er gammel, men paa Sydsiden ny, hvilken jo dog kan være Erstatning for en tidligere gammel. Der er Kjældere under hele Midterpartiet og den sydøstlige Fløj. De har Tøndehvælvinger, der spænder over hele Huset, som er meget smalt. I den vestre Ende af disse har sagtens været Fangehuller med særegne Fordybninger i Muren. Oven over Kjælderen er to Stokværk, men den anden dog nærmest en Halvetage. Derover begynder umiddelbart det stejle Tag, som har Egetømmer. Der er ogsaa Egebjælker i begge Stokværk og disse støttede af Knægte. De oprindelige smaa ellipsebuede Glughuller i andet Stokværk er delvis bevarede. Her oppe har der vel kun været Vægtergang, Forraadskamre o. s. v. Vin-

duerne og Vindueshullerne er forøvrigt moderne. For Størsteparten sidder de vel paa de gamle Pladser. Hovedbygningen har to Sidefløje i Nord og to mindre do. i Syd, samt et rundt Taarn inde i Borggaarden, hvori er Opgang ad en Stentrappe, der muligvis er oprindelig, til nederste Stokværk i Midterbygningen. Oven over denne udvendige Indgangsdør sidder en dekoreret Sandstensplade med Kristi Monogram (I. H. S.), der synes at være af meget sen Oprindelse. Lige for denne Indgangsdør i Taarnet er en lignende tilmuret Dør, hvorfra der nok har været en Svalegang hen til den østlige Nordfløj, som har en lignende Tilmuring. Midt for Borggaarden er Spor til, at der har været endnu en Udbygning, og Svalegangen kan da godt have fortsat sig hen til denne nedrevne Fløj. Om det havde været Tilfældet, vilde dette Stykke Bygning have været meget interessant. Op gjennem Taarnet fra Indgangsdøren fører en Ege-Vindeltrappe, støttende sig til en massiv Egestamme i Midten. Trinforbindelserne er ikke dækkede for neden. I Taarnet er der tillige en Nedgang til Kjælderen, som synes oprindelig, og over denne Nedgang en flad Hvælving, samt til hver Side fire ellipsebuede Huller i Muren. Imellem Stokværkerne har Taarnet en Gesims. Det er rundt, gaar lidt højere op end Tagrygningen og har et nyere Spir og under dette en nyere Rundbuegesims. Murforbundtet i Taarnet kan ikke med Sikkerhed bestemmes. Den nordvestlige Fløj har haft dobbelt spidsbuede Vinduer, omgivne af Rundstaffer, og de gik gjennem begge Stokværk. Den lille rundbuede tilmurede Dør er dobbeltfalset inden for Staffen, og denne har ligesom en Kapitæl under Rundingen. Her har altsaa været Kapel[1]). Denne Fløj har forøvrigt en temmelig tynd Mur, hvorimod den nordøstlige Fløj har en 5 Kvarter tyk Mur. Begge disse Fløje er paa to Stokværk,

[1]) som skal være optørt af den nedbrudte Svingelbjærg Kirke.

men uden Kjældere og lavere end Midterbygningen. De er begge af Grundmur og, saa vidt ses, med Munkeforbundt. Østenden af den nordøstlige Fløj har mellem 1ste og 2det Stokværk en Gesims:

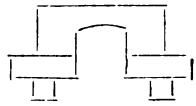

og paa Gavlenden er et Stykke Kvaderstens Sokkel som fra en romansk Kirke: . I samme Fløj er der i den vestre Side i 2det Stokværk helt henne ved Gavlen fundet et tilmuret Vindue. Under den sydøstlige Fløj er der Kjælder, og fra denne ud til Havesiden har ført en nu nedreven Trappe op til Stuen. Herover er der fundet et indmuret Skelet (sandsynligvis kvindeligt). Den lille korte sydvestlige Fløj er Bagerovn med et Værelse oven over. Den nordøstlige Fløj menes at have været længere, hvorimod dog taler den profilerede Sokkel i Gavlmuren. I 2det Stokværk i denne Fløj er en stor Sal, Riddersalen, med Skorsten i hver Ende, og i den nordre Gavl Rococco-Kamin i Stuc og derover ligeledes i Stuc W. C. v. Lüttichau og Hustru L. M. Ocksens Navnetræk samt Aarstal 1704—65. I samme Sal staar et stort udskaaret Egeskab fra Slutningen af 17de Aarhundrede og i et Gjæstekammer en malet Træseng med Himmel samt Omhæng fra en lidt yngre Tid. Paa Loftet findes Lerches Sten-Vaabenskjold, og paa Gaarden gjemmes to drevne Messingplader, der har siddet paa Alterklædet i Vesterbølle Kirke, med følgende Navne:

Peder Lerche. 1642—1699.

Kirsten Madsdatter Rosenørn. 1628—1694.

Mod Nord i Borggaarden lige for Midterpartiet af Hovedbygningen laa tidligere en 3-Etages Bindingsværks-Bygning, der brugtes af Tjenerskabet.

Alt tyder paa, at Borggaarden er opført i den sidste katholske Tid omkring 1500, muligvis noget tidligere.

Men den almindelige Mening er jo, at Jørgen Lykke byggede den. I Dokumenterne findes ikke et Ord derom. Man undrer sig jo nok over, hvis saa er, at Bygningerne allerede i Vald. Daaes Tid kunde være saa forfaldne og øde, som vi forhen har hørt. Men paa den anden Side synes man heller ikke, at nogen tidligere Ejer kan have gravet Gravene og bygget saa anseligt. Det kan sikkert nok ikke være sket, inden Kokholm ophørte at være selvstændig og aldeles lagdes ind under Bonderup. Jeg er altsaa tilbøjelig til bestemt at tro, at Lykke har staaet for at opføre det hele, som det endnu ses, skjøndt i noget medtaget Tilstand.

Der er en stor Gaardsplads med stensatte Grave udenom. Paa Nordsiden er de noget bredere, sagtens paa Grund af, at de sydlige er skredne betydelig sammen, fordi Grunden her ud imod Aaen er meget blød. Vest for Gaarden synes der at være Levninger af en ydre Grav, maaske ogsaa af en Skanse. I de 4 Hjørner af Gaardspladsen (dog mest synlig mod Nord) har der været Bastioner ud i Gravene. Her har jo sandsynligvis ligget taarnagtige Bygninger, forbundne ved Mure.

Den gamle Lade med høje Sidemure og af Egebindingsværk og Egestolper staar der endnu. Hestestalden er ligeledes af Egebindingsværk og med Døroverliggere, lignende dem paa Bangsbo.

Forøvrigt vil jeg om Gaarden henvise til en Del Sagn i mit store Sagnværk, der forhaabentlig vil udkomme om en 3 Aar.

Tilleeg Nr. 1.

Wij Christiann mett gudtz naade Danmarck*is* Norgis Wendis och Gottis konning hertug vdj Slesswiig Holsten Stormarenn och Dittmerschenn greffue vdj Oldennboriig och Dellmennhorst giør alle wittherliigtt att epth*er*thi thenne breffwiisser Sewerynn mortennssenn y glerup haffuer nu laditt handelle mett oss om en halff hans bundegaardtt y for^{ne} glerup handtt sielff vdj boer mett halffpartenn aff ett øde byggestedtt som ther tiilliigger kallis skerup liiggendis y westherbølle sogenn y Rindtz herritt vdj wortt landtt Nørjuttlanndtt och haffuer ther for weritt vdj wortt mynnde: tha haffue wij aff wortt sønderliig gunsth och naade vntt och tiilladitt och nu met thette wortt opne breff vnde och tiillade att for^{ne} Seuerynn Mortennssenn och hans arffuiinge her epther mwe och skulle haffue nyde bruge och beholde for^{ne} halff bunde gordtt och halff byggestedtt mett theres retthe eyendom och tiilliiggelsse saa frij och for saadann landgiilde tynge och affgiifftt som ther aff giordis och gaffuis førendtt nu ssiiste forleedne feyde her vdj riigett begynntes, dog saa att handtt och hans arffuinge skall were oss och wore arffuinge eptherkommere konninger vdj Danmarck huldtt och troo och aarligenn tiill goede rede aff for^{ne} godtz giøre och giffue tiill oss och kronnenn saadann landgiilde tynge och affgifftt som pleyer och bør att giøres och gaffues føerendtt feydenn begynntes. Thi forbiude wij alle ehuo the helst er eller were kunde serdhelis worre fogeder embitzmendtt och alle andre for^{ne} Sewerynn Mortennssenn och hans arffuinge

her emodtt paa for^{ne} halff bundegoordtt och halff byggestedtt heller nogenn therris rette eyendom och tiilliiggelsse epth*er* som forsch*reff*uitt staar att hindre hindre lade heller vdj noger made forfang att giøre vnder wortt hyllesth och naade. Giffuitt vdj wortt kiøpstadtt Wiiborriig tiissdagenn nest epth*er* søndagenn invocauit aar etc. m d x l i i i j vnnder wortt secrett.

Orig. paa Pergament. Seglet mangler.

Tillæg Nr. 2.

Allæ men th*ettæ* br*eff* seer ellær hør læsæ helsær wi cristern jepss*en* i biendrop, thingshøringæ pa giislu*m* hærr*its* thingh, abbæth niels af wiskøwel, hans pr*est* i lowns, mikkel lavr*issen* i stranbygard, thwri raank i gvndrvpgard, pæth*er* swænniknss*en* i mor*um*, jess trwelss*en* i hwammæ, jess matt*issen* i swingelberk ewinnæligh m*et* guth, th*et* skwllæ allæ men widerligæ wæræ ath ar æfth*er* gutzz byrd thusendh ar fiirhwndr*et* fyrthiw pa th*et* tr*e*diæ war wi nærwærind*is* hoos oss och for fleræ godæ mæn th*e*nnæ hædh*er*ligæ welbyrdigæ q*v*innæ frwæ mættæ ott*is*doctær, hwilkæn pawel stiighs*ens* hwsfrv waræ, hans siæl guth hawæ, then lowærdags næst æfftth*er* ste. Kæls dagh pa giislu*mherrits* thingh, biddæs wm jæth things witnæ, fæk och framleddæ, m*et* ottæ skæligæ dondæ mæn, swoswm war mikel lavrens*en* th*er* wæpnær ær, thwri raankæ th*er* wæpnær ær, pæth*er* swæniknssen[1]) i mor*um*, pawel bertilss*en* i grvndrop, mikkel i ellækiær, matt*is* i th*et* samæ st*et*, nis wndh i swingelbergh, nis matt*issen* i th*et* samæ st*et*, thessæ fornewændæ ottæ d*o*nnæ men winn*et* pa theræ tro oc siæl och sannændh, th*et* thennæ møllæ svm haw*er* leyæt i getst*et* aa och møllæst*et* och dam och dams bondh och dams st*et* m*et* allæ h*e*nnæ tilleggælsæ swoswm ær fiskæ gardh och fiskæ wan haw*er* tillegæt til wæst*er* ællækiær i hwndr*et* aar vlast och wkiærdh for allæ mæns athalæ bodæ i gislu*mherrit* och i ringsh*errit* och ær th*e*nnæ fornewændæ møllæ wæst*er* ællækær h*e*nnæ rættæ æye m*et* allæ til lægælsæ, hwilk wi for næwændæ sow och hørdæ th*et* w*i*nnæ wi m*et* woræ inzegel hengh*et* for th*ettæ* br*eff* giw*et* aar och dagh och st*et* swm for star sc*rewet*.

8 Seglremme, det 4de Segl til Stede.

Udskrift:vintne at den mølle i gedstet aa met fiskerj haffuer leyet till vester-ællekeer.

[1]) Egentlig: skenviknssen.

Tillæg Nr. 3.

Alle men thette breff see heller høre lesæ hielser wij jes maaenssøn foghit pa giislomherrits tingh woghen jenssen i tiistet per swenicssen i morum jap agyssen i arupp powell nielssen i sørupp thamæs jenssen i fowlom jap anderssen i fandarpp och anders nielssen i elkeer ewyndeligh met gudh och kungøre alle men nerdis ok kome skullendis aar efter gudtz byrdh m c d l x i i i i then lowerdagh nest ffor hellyghæ torsdagh pa forne giislomherrits tingh for oss och for flere gothe dande men tha nerdis war skicket thenne breffuisere lass nielssen i alstorpp pa walburdughe qvinness weghne frwæ birgittæ powelssdotter i reffness loffueligh eskiit fek och framleddæ eth fulstadne tinxvitnæ aff ottæ gothe dande mæn sosom sær per swenicssen, jap anderssen i fandrop ascer pederssen i samestet anders woluffssen i samestet thomæs jenssen i fowlom crestern jenssen i thet samestet jwll i fandrop och lass mælusssen i alstrop huilke otte fordæ dandemen ther witnit pa theris gothe troæ siell och sande och er them fulvitherligh i sandeheyt thet hanss powelssen war wppa møllholm with gedstetbrow met frii walburdughe men och selff jordh eghere och loffuardhe fornæ møllholm meth frii mølsteth daam och damsbondh feækrogh och frii fiskewandh nether till fyørdh vndtaghen then deell som til wlles ligger och fornæ hanss pouelssen hans loffhøringhe wor pa fornæ giislom herrits tingh innen alle fiire stocke och meltæ hans loffsteeddæ. In cuius rei testimonium sigilla nostrum (!) premissorum presentibus in euidens testimonium sunt appensa Datum anno die et loco quibus supra.

Orig. paa Pergament. 8 Seglremme uden Spor af Segl.
Udskrift: Lawhøfft paa gieste aa oc mølholm.

Tillæg Nr. 4.

Alle men thette breff seer eller hører lessis helser vi lauuerss blegh sougnæpresth i gesthæ jep rodi i nørgor las andherssen i bysthæ jes smedh i gesthæ ole vinthersen ole star i gesthæ jep røuer i thoropp acer gladh i vlbersæ euinneligh met gudh ok kungøre vi thette vorth obennæ breff ath ar erther gus bør m c d l x x v i i j° ath thinne nerdis breuiser erick perssen i ringh var po gesthæ kyrkigor esket ok feck jen vuillæ sognævinne af xii danne men so som vare jes lauressen kerman jes roli jes smedh

per t'ssen per smedh las kerman las andherssen i bisthæ ole vinthersse*n* ibid. jep jenssen per kerman trouels palsen per claussen i gesthæ Thisse xii dannæ men vonne po theress tro siel ok retthe sandhe ok fulvitherlligh er i guss sanhedh ath thet fyskynnæ i gesthe aa fro then møllæsthæ som pouell styssen i veræ hadhe ok so yndh tiil førdh aa mellom begi lannæ thet hauer ey vorth felle fyskyn vdhen thet hauer vi hørdh seye ath thi hadhe hver tridhi vodreth tiil vlle hoffgor Item er oss ovitherlligh ath thet hauer verth lyeth aff pouel styssen ok frve metthe ok theress aruingh i l x ar mere ok icki mynnæ Item ok aller vi hauer hørdh eller spor ath anthen her niels perssen o ogor eller hans foræller gaff lasth eller kære o po thet fyskyn i nogher madhæ i gesthæ aa. Ath so er gongen ok far thet vinne vi meth vorth inzel.

Orig. paa Pergament. Med Huller til 8 Segl, af hvilke Brudstykker af det første, tredje og ottende er bevarede.

Udskrift: Sogne vintne thet fisk vand i gedstet aa hawer veret leyet bort aff pouell styssen i l x aar.

Tillæg Nr. 5.

Alle men thette breff seer eller høre lesse helser vi erich persen foget rindzherret ting jes persen i biøgom jes morthensen i allestrvp jep owesen i fielsø anders mattissen ibidem jes voghensen i bøllæ oggi i tvlstrop mickel lauritsen oc jep rodi i gedstet met thette vort obne breff at aar efter guts biørd m c d l x x v i i i then mandag nest efter sancti peersdag ad vincula po for^nc ting var skeket for oss oc for fler gode men som tha nerdis hos var thenne breffuiser søwren skriffuer hwilkæ ther lofflig esket fiech oc frem lede eth fult tings winde aff xxiiij dande men som wære jes morthensen i allestrop crestern grøn anders matissen i fielsøo morthen vores ogi i tolstrvp jep nielsen i wlbergh nis lwnd i bøllæ jes roffen jes persen markad i hering søwren anderssen i hværæstrvp anders lavritsen nis smid i lostrop jes lavritsen i gedstet jep rodi ibidem las jenssen ibidem nis villumsen las anderssen i lostrvp berial i troelstrvp tord jensen i skrenstrvp jes nielsen ibidem villomss jensen ibidem per volsen oc jes rolli i gedstet Tisse tore xxiiii vvillæ dande men vonde po theris tro sel oc rette saningen, at ær thenem fulvitterliit at alder nogen aff movens nielsens forelder som som (!) boer i gedstet haffuer kiend sig noghen del eller retighed at

have vdi gedst*et* aa eller giffuet last oc kiære vppo then fiskegard oc th*et* fiskerii her til tingge som povel stiigs*en* oc hans forelder oc efterkomere haffuer hafft i for[e] gedst*et* aa i noge*n* mants mynne ther nw lewer oc ey haffue hellder kwnne spøre i noge*n* made aff fadher oc forelder so tiit som for[e] mogens nielsens fadher oc forelder hauer hafft th*et* ffiskeri ta hauæ the haft th*et* vdi for[e] povell stiigsens oc hans hosfrues oc theris arwingis ley oc mynne oc giffu*et* ther skiøld oc renette aff oc ey kiendis them noge*n* andhen del eller rettighed at haue ther vdi. Til vindis biørd henger vi vore incegle nedhen for th*et*te breff datum anno die et loco in quibus vt supra.

Orig. paa Pergament. Med 9 Seglremme uden Spor af Segl.

Tillæg Nr. 6.

Wii hans m*et* gudz nade danmarckes norges wendes och gothes koningh vduold koningh tiil sueriges rige hertugh i slesuigh i holsthen stormarn oc i ditmersken hertugh greffwe i oldenborgh och delmenhorst gør witterligt at fore oss war skicket velboren mantz bud her erich otssen ridderis wor elskelige mantz och rad m*et* wort tredie dombreff ludendis pa giest*et* møllest*et* m*et* dam och damsbund gest*et* aa m*et* feskerieth agher engh kier mose hede fægangh hwat th*et* helst er enth*et* vndhen tagh*et* som frwæ birgittæ powels dotter pa reffznes hanem solt haffwer m*et* swo skel ath han eller hans arffuinge ey skal vpstøwe then engh som ligger tiil hennes gotz i vare effther thii som wort stadfestelse breff och th*et* wort tredie dombreff ther om ytthermere vtuiser och inneholler och ther emod vore enghen breffue tagne aff oss thii tildømme wi nw fierde sinne for[ne] her erich atssen och hans arffuinge for[ne] giest*et* møllest*et* m*et* daam och damsbund giest*et* aa m*et* feskerieth och alle sine rette tilligelse enth*et* vndhen tagh*et* som han nw i sin frii haffwendes være haffwer, at haffue nyde bruge och beholle fforbyndendes alle ehwo the helst ære eller være kunne for[ne] her erich eller hans arffuinge ther vdi hindher at gøre i nogher modhe swo lenge nogher kommer fore oss m*et* bettre beuisningh pa wort retthertingh datum ipso die remigii pape anno dni. mcd nonagesimo primo nostro ad causas sub sigillo teste iohanne ketilli iustitiario nostro dilecto.

Orig. paa Pergament. 2 Seglremme uden Spor af Segl.

Tillæg Nr. 7.

Alle men thette breff seer eller hør lesse helser wi nis pouelsen foget til reens herrets ting jes nielsen i ressstrvp vepner morthen beriall i glervp jes voghenssen ibidem jep røffen i thorvp oc jes perssen i biøgom ewindelig met gvd kungiør wi for alle men som ære oc kommendes skulle aar effter guds byrd m c d l x x x x primo then mandag nest effter wor herris hemel farss dag tha war skicket for oss oc mange flere danne men som tha nærwerendis hoss tilstede war paa forne ting jep skriffuer paa skiernbed fek oc framlede eth fult stande tingswinttne aff viii danne men som ære jes nielsen i ressstrvp jes morthenssen i alstrvp jes awssen i fielsiø morthen berial i glervp jes voghenssen ibidem pouel i lund jes perssen i biøgom oc jep roddi i nørgardh tesse forne viii danne men alle met samelt røst vinttnet oc saffde paa theress godetro seel oc retthe sandhen at the saa oc hørde lidelig indhen alle iiii stocke paa forne ting forne jep skriffuer haffde eth thet andet wor naadighes kongsbreff dome breff paa velburdig mantz her eric ottsens (indden)? vegne oc lod lesse paa forne ting lidindis at wor naadighe konghe haffde nw andet sinde tildømpth forne her eric ottssen gedstet mølstet met dam oc damsbvnd gedstet aa met frieth fiskeri oc alle sinne retthe tilligelsse intthet vndertaget som han nw i syn frie haffuendis wære haffuer met flere article som forne dombreff ytthermere indholler oc vtwisse at saa gik oc foor i guds sandhed thet hørde wi oc saa oc wonttne thet met wor indsegel trøckendis nedhen for thette breff.

Orig. paa Papir. Med Rester af 6 paatrykte Segl i grønt Vox.

Tillæg Nr. 8.

Wii maghens nielssen i gedstet jep roddi i nørregardh, tordh perssen i gedstet jes cristiernsen i klowtrop oc seffweren tordssen gøre wittherligth met thette worth obne breff thet oss er till wintne vordet thet mawris nielssen skulle sdgæ thet wij kiendis oss dell at haffwe i gedstet aa i rindtz herrit liggendis huilchet wij ickæ haffwe giort eller met retthe kwnne gøre fforti ath wor olldefadher gammell tord i gedstet och wor fadher nis tordssen oc fleræ wore foreller oc wenner haffde forde gedstet aa i leye aff powel stiissen hans hosfrwe ffrwe beritte oc theris arffuingæ hwer efftther annen i theris tidh och kiendis

them ther inghen dell eller rettighed udi ath haffwe annet æn som thee haffde i minne och ffor orligh leye oc kiendis wij oss ther inghen dell wdi i noger maade Till thess ydermere stadfestellsse oc bedhræ forwaringh ath swo er i rett guds sanninghen tha haffwe wij hengd wore indzegell nedhen fore thette breff datum in marieager anno dni m c d l x x x x secundo feria tertia palmarum.

Orig. paa Pergament. 5 Seglremme uden Spor af Segl.

Udskrift: (Tingsvidne) at nogle menn i gedstet hawer leyed gestet aa aff pouell stijssen.

Tillæg Nr. 9.

Alle men thette breff seer eller hør lesses helser wi lauriss bleegh soghneprest till giedstet kirke moghens nielsen i giedstet jep roddi i nørgord malti lauritsen i byøstrvp tord perssen i giedstet per gødik ibidem per jenssen ibidem oc oluff vintherssen i biøstrvp ewindelig met gud kungiør wi for alle men som nw ære oc komendis skulle aar efther guds byrd m c d l x x x x 2° then søndag nest for palmsøndag tha var skicket for oss oc mange flere danne men som tha nærwerdis hoss till stede ware beskedhen man nis pouelssen i clotrvp bedis fek oc fremlede eth fult sogne vinttne aff xii vuillig loff fast danne men som ære jep roddi moghens nielssen oluff vintherssen per kierman malti i biøstrvp las kierman i giestet anders cristhernssen ibidem cristhern nielsen i biøstrvp per olufsen ibidem cristhern tamessen i gedstet esbern smed ibidem oc palli jenssen ibidem Tesse forne xii danne men alle endrettelig met samelt røst winttnet oc saffde paa theress godetro seel och retthe sandhen at the haffue alder andet konne høre eller spøre aff fadher eller foreller eller thennem selffuer kan myndess en forne giedstet aa haffuer wæreth i frve beretthe pouelsdatthers till reffnes henness oc henness forellers være begge lande emellom aff arildz thid oc forstrog vthi fiordhen till nw stacket stund sidhen mowerss nielssen till aagord gaff ther kiære paa at saa gik oc foor i guds sandhed som foruit stoor thet hørde wi oc saa oc vinttne thet met wore indsegell hengindis nedhen for thette breff datum anno dni vt supra.

Orig. paa Pergament. 8 Seglremme med Brudstykker af 1. og 4. Segl. 8. Segl næsten helt.

Udskrift: Sogne wintne paa gieste aa haffuer liget till frw birgitte pouelsdatter oc hindis tor eldre.

Tillæg Nr. 10.

. . . . Sammeledis hafuer Wii oc Allernaadigst bewilged oc forunt fornførte Peder Lercke oc hans Arfwinger fri Birke Rettighed til forschrefne Hans gaard Lerckenfeld, til huilcken Birketing, naar Hand det hafuer ladit indrettet, iche allene De Bønnder oc tienere, som Hand nu til samme Hans Gaard hafver, medens end oc de Bønnder, som Hand hereffter enten wed Kiøb eller i Andre maader bekommer oc under bemelte hans Gaard ligger, schal dertil suare, oc samme Birketing for deris rette Wærneting agter oc holder. Forbydendis alle oc enhuer herimod, efftersom forschrefvit staar, at Hindre eller udi nogen maade forfang at giøre, Under Wor Hyldist oc Naade. Gifvit paa Woris Kongelig Residentz udi Kiøbenhafn Den Ellefte Nouember Anno It Tusinde Sex Hundrede firesintz Tiufve og Fire.

Christian.

Iblandt andre Paaskrifter ogsaa dette:

Aller Wnderdanigst lest paa Lerchenfeldtz Bircheting løfverdagen d. 28 Junij 1698 . . . .

Tillæg Nr. 11. (Sml. S. 17.)

Vi Niels, med Guds Naade Biskop i Viborg og disse efterskrevne Bygdemænd, som er Anders Christensen, Landsdommer udi Nørre-Jylland, Las Mogensen i Tjele, Ole Pedersen i Spøtrup, Anders Munch, Albret Scheel i Hegnet, Jens Kaas i Stubberkloster, Malte Munch i Vedsted, Bertel Kaas, Oluf Muus, Tyge Jensen i Dalsgaard, Niels Krabbe, Niels Christensen i Kyø, Erik Bugge, Thomas Roed i Voerst og Niels Skriver i Viborg gjøre alle vitterligt, at Aar efter Guds Byrd MCDXCIII Tirsdagen næst for Fastelavn paa Raadhus i Viborg, da havde vi stævnet for os en Lavhævd, som velbyrdige Mand Otte Povelsen havde gjort paa en Møllested, Dam og Damsbund og en Fiskegaard dertil oven for Gjedsted Bro, Mølleholm og Fækrog og Gjedsted Aa fra Svinevrænge og langs neder ad Aaen begge Lande imellem og fyrretyve Favne ud i Fjorden for Aamunden, undtagen den Del, som til Ullis ligger, i Fiskevandet neder Broen; sammeledes havde vi og stævnet Hr. Erik Ottesen, Ridder, til Bjørnsholm med hans Breve og Bevisninger, som han vilde forsvare forskrevne Lavhævd med, og desligeste

Mourits Nielsen til Aagaard med hans Breve og Bevisning, som han vilde straffe og fælde forskrevne Lavhævd med. Da æsket vi dennem paa begge Sider i Rette, da fremgik fornævnte Mourits Nielsen og skød sig for vor naadige Herre og Rigens Raad og vilde ingen Breve eller Bevisning lægge i Rette uden et vor kjæreste naadig Herres Brev lydende, at Hans Naade havde skrevet os til, at vi skulde forføjet, saa det (?) de gode Mænd, som skulde være Bygdemænd i den Sag, skulde tilforne komme til forskrevne Aa og bese dessen Lejlighed og Paastand til forskrevne Aa, og synderlig om Mogens Nielsen i Gjedsted paa Kronens Vegne, hvilket de gode Mænd alle tilstode, at de ogsaa været havde paa forbemeldte Gjedsted Aa og grangivelig set og skoet den Lejlighed. Da satte fornævnte Hr. Erik i Rette, om Mourits Nielsen burde at nyde det Skudsmaal efter Loven fra Biskop og Bygdemænd og ind for vores naadige Herre og hans Raad om Lavhævd, besynderligen efterdi at hans Naade og hans Naades Raad havde tilforn dømt den Lavhævd ind for Biskop og Bygdemænd, der de vare i Rette med Sagen i Vedel. Deroppaa sagde vi saa for Retten, at Mourits kunde ej nyde den Skudsmaal fra Biskop og Bygdemænd og ind for vor naadige Herre efter vores Lov og saadan Lejlighed, som forskrevet staar. Da bad forbemeldte Hr. Erik om Dom og Ret og fremlagde et Tingsvidne paa Pergament skrevet, udgivet paa Gislum Herredsting Anno Domini MCDXX paa den tredie saa lydende, det den Mølle, som haver ligget i Gjedsted Aa, og Møllested med Dam og Damsbund, Dam og Damsted med alle hendes Tilliggelse, som er Fiskegaarde og Fiskevand, haver tilligget til Vester-Ellekjær i hundrede Aar ulast og ukjært af alle Mands Aftale baade i Gislum Herred og Rinds Herred, og er den Mølle med alle sine Tilliggelser Ellekjærs rette Tilliggelse. Item et Tingsvidne af Rinds Herreds Ting udgivet A° Domini MCDLXX paa den 6te lydendes, hvo den Aa havde haft i Leje af Povl Stisen og hans Arvinger, hver efter anden, og at den forbemældte Lavhævd var lovlig fæst og fundet til Rinds Herreds Ting som til Gislum Herreds Ting. Item et Sognevinde udgivet paa Gjedsted Kirkegaard Anno Domini MCDLXX octavo lydende, at det Fiskeri i Gjedsted Aa imellem begge Lande neder i Fjorden haver aldrig været fællige Fiskeri, uden hvad Vaaddræt de havde

derudi til Ullis, og at dennem fuld vitterligt var, at det havde været lejet af Povl Stisen og hans Arvinger over LX Aar og mere, og aldrig Hr. Niels Pedersen af Aagaard eller hans Forældre gav der Last eller Kjære paa i nogen Maader. Item et Tingsvinde af Rinds Herreds Ting udgivet A° Domini MCDLXX octavo lydende, at Biskop Gert eller Hr. Niels Pedersen havde aldrig eller havde ladet give Last eller Kjære paa forbemeldte Aa, Fiskeri eller Fiskegaard, som forbemeldte Povl Stisen og hans Arvinger havde i forbemeldte Gjedsted Aa, enddog Biskop Gert havde baade Rinds Herred og Aagaard i Være og laa mange Nætter i Gjedsted saa vel som andre Steder der i Rinds Herred. Item og et forbemeldte Mogens Nielsens Brev i Gjedsted og hans Medarvinger, at de kjendes dem ingen Del eller Rettighed at have i Gjedsted Aa, fordi at deres Oldefader, Forældre og Venner haver forbemeldte Gjedsted Aa i Leje af forbemeldte Povl Stisen, hans Husfrue, Fru Børette og deres Arvinger, hver efter anden i deres Tid og kjendes dem derudi ingen Del eller Rettighed derudi at have, andet end som de havde i Minde og for aarlig Leje. Item sammeledes var her og tilstede for os Jep Rode og Søren Thorsen forbemeldte Mogens Nielsens Medarvinger, lydeligen kundgjorde og tilstode, at det saa var i Sandhed i alle Maader, som forbenævnt staar. Item et vor Naadige Herres Dombrev udgivet i Aar for Jul, at vor naadige Herre og hans Naades Raad havde dømt Hr. Erik til, om Mourits vilde ikke tale forbemeldte Lavhævd i Rette, da maatte Hr. Erik tage Stævning over d . . for Biskop og Bygdemænd og tale Sagen til Ende etc., som de forbemeldte Breve ydermere lyder, indeholder og udviser. Da efter forbemeldte Brevs Lydelse og efter vor Lands Lov i sidste Kapitel i den første Bog lydende om Mølle og Fiskegaard og gamle Hævd, have vi saa alle samdrægtelig for Rette at forbemeldte Lavhævd bør ved sin fulde Magt at blive i alle Maade, og efterdi forbemeldte Lavhævds Brev ydermere udviser og indeholder og ej ydermere i nogen Maade, og forbemeldte Hr. Erik og hans Arvinger ej at bevare dennem med nogen andre Mands Agre eller Enge liggende omkring eller hos forbemeldte Gjedsted Aa i nogen Maade. Item sammeledes satte de paa baade Sider i Rette for os, hvor det bør at være efter Lavhævdens Lydelse om de fyrretyve Favne

ud i Fjorden, derpaa vondt saa sagt, at der bør at være fyrretyve Favne paa hver Side tvært fra Aamunden og desligeste fyrretyve langs udi Fjorden fra Aamunden. In cuius rei testimonium sigillum nostrum præsentibus inferius est appensum. Datum anno die et loco quibus supra sedecim sigilla appendent.

16 Segl. Efter en Afskrift af Højesteretsprotokollen for 1693. Sandsynligvis er den foreliggende Afskrift ikke taget helt nøjagtig.

Landstingsdommen af 1547, omtalt Side 23, lyder saaledes:

Tillæg Nr. 12.

Jens thamessenn erick skram jens mogenssenn landtzdo*m*mer y nøriutlandtt otthe krumpenn ritther høffuidtzmand tiill haldtt mogens iustssenn tiill lundgaardtt, frandtz diure tiill palstrup jenuoldtt krusse tiill wingegaardtt och iens schriffuer landtztinghører giør alle wittherligtt att aar epther gudtz byrdtt m d x l v i i leffuerdagh som war wor frue dagh visitationis paa wiborig landtztingh war skicketh erlig oc welbørdughe mandtt och strengh ritther her chresten friis tiill aagaardtt och haffde y dagh x i i i j dagh hiidtt steffnith jøs jenssen*n* he*r*ritz fogith y gislum he*r*rith for enn dom hand haffde dømptt emellom ha*n*nom och erlig och welbørdughe mandtt enuold ienssen tiill wesborigh om en*n* eng leggend*is* paa kockhollom marck østenn och nordenn fraa bro mølle sameled*is* haffde hand och hiid steffnith for^ne^ enuold ienssen mett alle the breffue och beuisni*n*gh hand haffuer paa sa*m*me engh. Och thaa bleffue then sag vpssaath tiill y dagh och y dag møtthe the paa alle siider, først y rett lagde for^ne^ enuoldtt ienssen ett stockneffn aff gislumheritztingh vdgiffuid anno m d x x v i i liudend*is* att broff mølle mett dam och damsbond flodtt och flodstedtt war tygy ienssens rett arffuegotz och att tygy ienssen haffde sett offuer ett mageskifftte mett iep ienssen y bindrup och hans sand arffu*i*n*g*e vtj saa madhe att iens thamessenn y dalsgaardtt skulle haffue then engh som liger fraa then peell vid bondrup broe och tiill then brune tue som stander vid møllen neden vid vaden mett tørregrøfftt och liøngslett aff bonderup marck tiill møllerens och møllens behoff tiill euindeligh eyendom som same stockeneffn yt*h*ermere indholder och vduisser, it*em* ett andeth stockeneffn aff rindtz he*r*ritz tingh vdgiffuidtt anno m d x x, x x i i i i dan*n*emendt wuntnith haffde liudend*is* att the

haffde hørth och spuordtt och thenom vitther*ligt*t war att then eng som mechell smidtt haffuer slagenn och afførdtt som ligger norden vid bromølle haffuer verth brugtt tiill bromølle y tygy ienssens tiidtt och siden y iens tygissens tiid vlast och vkierdtt, item y reth lagde hand en lagheffdtt chresten ørn giorth haffuer vdgiffuid anno m c d x c v i i j liudend*is* att ha*n*dt haffde induordtt bondrup gaardtt mett alle synn reth tilligelsse vndertagenn tyggy ienssens engh. Ther emodtt y reth lagdhe for^{ne} her chresten friis ett skiødebreff vdgiffuid anno m c d x c v i liudendis att høstru inghe vtj bunderup haffde sold och skiøtt fraa seg och sine arf*fuinge* och tiill synn broder olluff ibssen och hans arffuinge en gaardtt legend*is* y gislum h*e*rridtt kallend*is* kockhollom mett alle syn rettugh*et* i*tem* ett andeth skiødebreff vdgiffuidtt anno m c d x c v i i j liudend*is* att olluff ibssenn vebner haffde sold och skiøth streng ritther her erick otssen en gaardtt legend*is* y gislumh*e*rridtt kallend*is* kockhollom mett alle synn rettugh*et* inth*et* vndtaghen, item en konigh hanssiis obne bezeglith breff vdgiffuidtt anno m c d x c i x liudend*is* at her erick otssen haffde verith paa hans nad*is* retth*e*rtingh mett ett breff her aff wiborig lantztingh liudend*is* att olluff iepssen haffde induordtt mett laugheffdtt kockhollom mett alle synn retthe tilligelsse mett alle thesse aasteder førsth aff møtstrøme aff then aae som løber fraa bunderup bro och nør paa tiill en porserundhe som stander emodtt hordeiorden och tiill en hollom vid then vester endhe ssaa fraa ssa*m*me porsrunde nør paa offuer for^{ne} hollom tiill then beck som løber emellem kockhollom marck och bundrup marck ssaa then beck nør vp att tiill th*et* vadtt som then wey fraa suingilbierig och tiill bromølle løber ssaa th*et* vadtt vester att tiill horde jorden och alle enghe tiill beggy landhe nør paa ssaa langtt som then recher och vp att ett dall kallend*is* margrethe daal att en grøn vey løber fraa bundrup och tiill otthnsildtt horth tiill ett lideth horsflodtt ssaa ther fraa sønder vd mett for^{ne} horsflodtt rett øster paa tiill en aggerren løber nest hoss then store addellvey, som ligger fraa onsildtt och till bondrup bro, ssaa then aggerreyen neder och sønder paa saa langtt som then recher ssaa fraa enden aff then aggerren reth sønder paa och vtj for^{ne} addeluey saa att veien sønder paa till en stur stien ligger myth paa veyen vtj en liden liøngknuss ssaa fraa then

stienn och att samme vey sønder paa tuerth emod en stien stander offuen y en stur backe vesten samme vey huoss bundrup broff saa aff veien tiill same stien ssaa fraa then stien rett sønder paa tiill en pell stander ther y kiærith ssaa fraa then pell rett sønder paa tiil then vester siidhe aff en liden hollom ligger nest vesten vid bundrup bro ssaa vtj aaen tiill mitstrømen saa att møtstrømen vester paa tiill thet stedtt som først begøntis aff forne lagheffuedtt, huilcken forne lagheffdtt hans nade haffde stadfest vid syne punether oc articler som thet indholder och vduisser, Item ett koning hansis stadfestelsse paa thet skiø[de] som høstru iinghe haffde giffuid hindis broder olluff iepssenn paa forne kockhollom, mett flere breffue och beuisning som the paa beggi siider y reth lagde. Thaa sagde vy ther saa paa for retthe, att wy icke kand finde nogenn the breffue eller beuisningh att enuold ienssen haffuer nogen reth tiill nogen enghe vdj kockhollom marck och icke then dom jøs ienssen enuold ienssen giffuidtt haffuer paa forne engh att hindre forne her chresten y synn sagh y nogen made ther som enuold ienssen haffuer nogen reth tiill nogen enghe ind y bundrup marck ther gonge om saa møgith som reth ere epther chresten ørnss, lagheffds liudelsse, in cuius rei testimonium sigilla nostra presentibus inferius impressa Datum die loco et tempore vt supra.

Orig. paa Perg. 8 Seglremme med 5. Segl i Brudstykke, 7. og 8. Segl hele.

Tillæg Nr. 13.

Følgende Tingsvidne udviser, at Vald. Parsberg ej alene har Bonderup Gaard, men ogsaa Gods. Sml. Side 29.

Per christensen i benderup herritzfogidtt i gislom herrit jens knudsen i benderup iens morthensen i østrup giør witthærligtt aar epther gudz berd 1594 løffuerdagen som er then 17 Augusti paa forne ting war skickitt mas perssen i knudstrup oc neels schriffuer i kiembtrup ther eskidtt oc fick ett fuldtt tingis winde aff viij troffast danmendtt som er jens knudsen i bendrup Iens morthensen i østrup niels chresternsen i westrup jens skwninge i onssildtt chresten huidhodtt ibidem morthen søffrensen y orup mogens jensen i Suingelberig oc laffue nielsen i fanndrup Thij wonde paa theris throff sell oc retthe san-

den attj saa oc hørde chresten skreder y wonseldtt søffren wollesen ibidem the wonde attj war for olborighus then 29 Julli Iep Neelsen i grønderup Madz br. . ger ibidem winnder attj war for droningborig then 3e dag jully søffren smed y Nerup Christen stuor ibidem winnder attj war for kastrup then 31 jullij oc samme dag steffnitt alle Nerup mendtt Jens skoning i onseld Christen huidhoffuidtt winder attj paa søndag otthe dage steffnitt alle Morup mendtt nelstrup westrup østrup mendtt symenn madsen i steenildtt oc jens persen i snebum winder attj war for hosbitals portt i webborig oc ther steffnit mester thøger huas met menig kapetiill oc theris forssuar oc ther steffnitt erllig oc welbørdig mendtt oc fruer som er offue longe tiill oedenn neels skram tiill wrup frue marenn andersdatther tiill kastrup oc hindis laffuerge oc ander hinndis formønder christen lauridsen i onseldtt meckell crestensen ibidem winder attj war gudinglundtt som nu paa tiisdag vaar xiij dage oc for gunderstedgordtt oc ther steffnitt erllig oc welbiurdig mendtt knudtt brade oc neels stiiggj oc steffnit thenom alle oc huer her tiill fornne gislomherrits ting att erllig oc welbiurdiig mandtt oc erllig oc welburdiig frue woldemar parsberg tiill jernitt oc fru beatthe brade well i dag opkreffue sandmendtt her thette att wtferdige oc giøre rett marck skell Emellom østrup marck oc nyrup mark emellom østrup mark oc morum mark Emellom melstrup mark vestrup mark oc morum mark Emellom morum mark oc nerup mark oc først begiønde theris toff westen oc sønden dollems kjalde som westrup mark wedtt thager oc saa y adell wenn som løber tiill gislom herristing oc saa i wester saa langtt som fornne marker følligis adtt met retthe desligiste (?) begiønde theris toff wed fornne adell wenn wedtt thet gamell kast oc saa nøer adtt saa længe som morum mark oc nerup mark følligis adtt met retthe oc well haffue følding paa sandmendt paa fornne ting then then (!) 31 augustj oc were paa marken then 6 dag septembris er adtt aff sige theris thoff er adtt then 7 septembris om thi guodlodzer oc bymendtt haffuer ther nogitt tiill at suare. Tiill windis berdtt trøcker wij woris indsegell her wnnder.

Orig. paa Papir med 3 Segl.

1604 bliver der gjort Markeskjel mellem Østrup Mark og Kjællingtand Mark paa Begjæring af Valdemar Pars-

berg, og deri var ogsaa medvirkende Jørgen Thubbe til Oxholm.

Tillæg Nr. 14.

At Jørgen Parsberg endnu 1620 maa betragtes som Ejer af Gaarden viser efterfølgende Tingsvidne:

Christen Mostsen i Heiring, Herredsfoged i Rinds Herred, Peder Byrialsen i Ollestrup, Niels Sørensen i Tostrup gjør vitterligt: Aar efter Guds Byrd 1620 d. 6. November paa Rinds Herreds Ting var skikket Jens Andersen, Foged paa Bonderup, æsket og fik et fuldt Tingsvinde af 8 Dannemænd, som var fornævnte Peder Byrialsen, Niels Sørensen, Christen Laursen i Tostrup, Mads Jensen ibid., Christen Mortensen i Hvilsom, Erik Jensen ibid., Knud Mikkelsen i Skringstrup, Vogn Persen i Estrup, de vonde paa deres gode Tro og Sanden, at de saa og hørte, at form^te^ Jens Andersen stod her i Dag for Tingsdom paa sin Husbonds, velb^ne^ Jørgen Parsberg hans Vegne og forbød nogen at have nogen Brug udi Gjedsted Aa eller Aamunde i Forstranden, der enten at lande med Baad eller Kog, eller at have nogen Kjørested derover, eller at have nogen Brug deri i nogen Maade, saa vidt som forbemeldte Jørgen Parsbergs Frihed er eller hans Laasebrev omformelder, og dersom nogen fordrister sig efter denne Dag herimod og da derover fanger nogen Skade, da skal de være paamindt at have det for Hjemgjæld. At fornævnte Jens Andersens Ord saa her i Dag haver været, som han tilforn to Ting gjort haver, til Vindesbyrd trykke vi vores Indsegle her under.

(Navnene.)

Altsaa maa Aarstallet 1602 ved Claus Daas Navn S. 62 sættes til 1623, og ved Jørgen Parsberg bør sættes 1620.

Tillæg Nr. 15.[1])

C. 5. gjør alle vitterligt, at vi efter allerunderdanigst Ansøgning haver ved vores foregaaende allernaadigst Resolution af denne Dags Dato allernaadigst bevilget, saasom vi og nu hermed allernaadigst tillader og bevilger, at os elskelige velædle og velb. Peder Lerche til Lerchenfeldt, vores Justits- og Kancelliraad samt Lands-

[1]) Dette Dokument findes i Rigsarkivet.

dommer i vort Land Nørre-Jylland imod 140 Rd. 2 ℔ 3 ß Betaling udi vores Zahlkammer maa lægge under samme hans Hovedgaards Lerchenfeldts Taxt efterfølgende Skovsparter, Jorder og Boliger, nemlig i Mariagers Amt, Gislum Herred i Lougens Sogn, Mielberge Skovs Svins Olden 2 Skp. 2 Alb., Græsning i samme Skov og paa noget lyngspæltet Jord 4 Skp. 3 Fdk. norden og vesten for samme Skov, et Stykke Eng 2 Skp. 2 Alb., nok et Stykke Eng, som haver været brugt til Søren Pedersens Gaard i Lougens 2 Fdk., Knud og Liungdal Skovskifter, Svineolden 1 Skp. 1 Alb., Græsning i samme Skov 3 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Et Stykke Eng sønden Skoven 1 Fdk. 1 Alb. Brensøer, Niels Andersen 1 Td. 3 Skp. 2 Fdk. Rindtz Herred, Vesterbølle Sogn et Stykke Jord paa Svingelberg Mark kaldes Lo-Jorden 4 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., nok et Stykke Eng, kaldes Lo-Engen, 1 Skp. 1 Alb. Hartkorn, beløbende sig tilsammen 4 Tdr. 1 Alb. Hartkorn, 35 Rdl. for hver Tønde Hartkorn beregnet, og derpaa for sig og sine Arvinger eller hvem, samme Gaard haver efter hannem og hans Arvinger til Ejendom nydendes og kommendes vorder, nyder alle de Friheder, Privilegier, som Hoved- og Sædegaarde nu haver eller herefter nydendes og bekommendes vorder, dog som de bem. 5 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Hartkorn udi Vesterbølle Sogn er af Vesterbølle Kirkegods til hvilken Kirke han selv haver jus patronatus, saa skal det med samme 5 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Hartkorn alene være forstanden, saa længe Lerchenfeldts Hovedgaards Ejere haver jus til bem^te^ Kirke. I det øvrige vil vi os og vores kong. Arve-Successorer udi Regjeringen, Souverainitet, kongl. Regalier og Højheder samt Kontributioner pro quota ordinarie eller extraordinarie, saasom af andre priviligerede adelige Hoved- og Sædegaarde uforkrænket og aldeles forbeholden haver; derforuden haver vi og imod 320 Rd. 3 ℔ 12 ß Betaling udi bemeldte vores Zahlkammer til bem^te^ Peder Lerche afstaaen og afhændet, som vi og herved til hannem og hans Arvinger aldeles skjøder og afhænder efterskrevne vores Jordegods liggende udi bemeldte Jylland, Mariagers Amt, Gislum Herred, Vognsild Sogn og By: Niels Laursen, Poul Christensen og Oluf Christensen, skylder aarligen 2 Tdr. Rug, 2 Tdr. Byg, 1 Pd. Smør, 1 Svin, 1 Daler Gjæsteri; Halds Amt, Rinds Herred, Roum Sogn og By: Jens

Simonsen i Hedehuset, skylder aarligen 1 Ørte Rug og 1 halv Ørte Byg, hvilket forskrevne Jordegods med al dessen Ejendom og Herlighed, Rettighed, Herlighed, Landgilde, Gjæsteri, Stedsmaal, Sagefald, Ægt og Arbejde og al anden visse og uvisse Indkomster, Rente og rette Tilliggelse, være sig af Ager og Eng, Skov og Mark, Krat, Hede, Kjær og Mose, Fiskevand og Fægang, Tørvegrøft og Lyngslæt, Vaadt og Tørt, inden Markeskjæl og uden, aldeles intet undtagen i nogen Maader, som der nu tilligger og af Alders Tid tilligget haver og bør dertil at ligge med Rette, bem^te Peder Lerche skal have, nyde, bruge og beholde til evindelig Arv og Ejendom og gjøre sig samme saa nyttig, som han kan, og de bedst ved og kan, og bepligter vi os at fri, frelse, hjemle og fuldkommeligen tilstaa for^no Peder Lerche og hans Arvinger forskr^ne Jordegods for hver Mands Tiltale, som derpaa kan tale med Rette i nogen Maade, dog os i lige Maade, som for er meldt, og vores Kongl. Arve-Successorer udi Regjeringen, Souverainitet, Kongl. Regalier og Højheder, Kontributioner pro quota, ordinarie eller extraordinarie, uforkrænket og aldeles forbeholden, forbydendes Alle og Enhver herimod, eftersom foreskrevet staar, at hindre eller udi nogen Maader Forfang at gjøre under vor Hyldest øg Naade. Givet paa vores Kongl. Residents udi Kjøbenhavn d. 23. November 1695.

Under vort Kongelige Haand og Segl
Christian.

Udskrift: Copi af Kongl. Majst. Brev og Skjøde til Justitsraad og Landsdommer Peder Lerche paa noget Hartkorn med Frihed at underlægge Lerchenfeldtgaards Taxt og desforuden paa 2de Bøndergaarde udi Mariager Amt d. 23. ejusd. 95. Den herom falden Kongl. Resolution findes hos Renskriver Johan Nielsen.

Tillæg Nr. 16.

For at man kan danne sig et Begreb om, hvor omfattende Lerchenfeldts Gods har været i Gaardens bedste Tid, anføres den Kjøbekontrakt, der oprettedes, da den gik over fra Familien Lerche til Familien Lüttichau.

Jeg Christian Lerche til Rosenthal, det kalundborgske Gods og underliggende, Ridder, Deres Kongl. Maj^ts bestalter General-Lieutenant af Kavalleriet og Deputeret udi Land-Etatens General-Commissariat gjør vitterligt

at have solgt og afhændet, som jeg og hermed fra mig og mine Arvinger sælger, skjøder og afhænder til velædle og velbyrdig Wulff Caspar von Lüttichau Kongl. Maj^ts^ velbestalter Obrist Lieutenant af Cavalleriet og hans Arvinger det mig tilhørende Jordegods udi Nørrejylland, Viborg Stift, som bestaar af følgende:

Halds Amt, *Rinds* Herred, *Vesterbølle* Sogn.

1. *Lerchenfeldts Hovedgaards* Taxt Ager og Eng, Hartkorn [34 Td. 5 Skp.][1]) 2 Fdk. 2 Alb., der under beregnet Lerchenfeldts Mølle, Christen Hansen paabor, aarlig udi Landgilde [giver] Mel 60 Tønder. Og . . . .r Kongl. Maj^ts^ Allernaadigste Skjøde af Dato 23do November 1695 de efterfølgende underlagt Lerchenfeldts Hovedgaards Taxt og priviligeret at nyde alle de Friheder og Privilegier, som Hoved- og Sædegaarde nu haver eller her efter nydendes og bekommendes vorder, nemlig:

Et Stykke Jord paa Svingelbjærg Mark kaldes Lovjorden: 4 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Et Stykke Eng kaldet Lovengen 1 Skp. 1 Alb.

Mariagers Amt, *Gislum* Herred, *Lovens* Sogn.

Melbær Skoven, Svins Olden 2 Skp. 2 Alb. Græsning i samme Skov og paa noget lyngspæltet Jord, Hartkorn 4 Skp. 3 Fdk. Et Stykke Eng udi ovenmældte Skov 2 Skp. 2 Alb. Nok et Stykke Eng, som har været brugt til Søren Pedersens Gaard i Lovens 2 Fdk. Knud og Lyngdal Skovskifter, Svins Olden 1 Skp. 1 Alb. Græsning i samme Skov 3 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Et Stykke Eng sønden Skoven 1 Fdk. 1 Alb. Bregensø, Niels Andersen, 1 Td. 3 Skp. 2 Fdk. Tilsammen Lerchenfeldts Hovedgaards Taxt Hartkorn 38 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk.

2. *Hessel Hovedgaards* Taxt med et Stykke Eng ved Skamris. 11 Td. 6 Skp. 2 Fdk. 2 Alb.

3. De derunder henhørende Kirker, Kirke- og Kongetiender, nemlig Rinds Herred, Vesterbølle Sogns Kirke samt Korn- og Kvægtiende: 17 Tdr. 3 Skp. $2^2/_5$ Alb. Østerbølle Sogns Kirke, dens Korn- og Kvægtiende: 13 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. $^3/_5$ Alb. Farsø Sogns Kirke, Korn- og Kvægtiende: 20 Tdr. og Kongens Anpart Korntiende alene: 24 Tdr. Vonsild Sogns Kirke, dens Korn- og Kvægtiende: 18 Tdr. Dito Kongens Anpart Korntiende alene: 18 Tdr. Ullis Sogns Kirke-, Korn- og Kvægtiende:

[1]) Her er et Stykke klippet ud af Papiret.

10 Td. Dito Kongens Anpart Konge-Korntiende alene: 10 Td. Fovlum Sogns Kirke-, Korn- og Kvægtiende: 10 Tdr. Dito Kongens Anpart Korntiende alene: 10 Td. Alstrup Sogn, Kongens Anpart Korntiende: 10 Td.

4. *Bøndergods* under *Lerchenfeldts Hovedgaard, Halds* Amt, *Rinds* Herred, *Vesterbølle* Sogn og By:

Peder Jensen Østrup, Hartkorn 3 Td. 1 Skp. 3 Fdk., Landgilde, Penge 1 Rdl., Rug 1 Td., Byg 1 Td.

Christen Espensen, Hartkorn 3 Td. 3 Skp. 2 Fdk. ½ Alb., Lg., P. 1 Rdl., Rug 1 Td., Byg 1 Td.

Mogens Mikkelsen, Hartk. 3 Td. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., Lg., P. 1 Rdl., Rug 1 Td., Byg 1 Td.

Thomas Andersen, Hartk. 3 Td. 4 Skp. 2 Alb., Lg., P. 1 Rdl., Rug 1 Td., Byg 1 Td.

Niels Vestergaard, Hartk. 3 Td. 4 Skp. 1 Alb., Lg., P. 1 Rdl., Rug 1 Td., Byg 1 Td.

Erik Andersen, Hartk. 3 Td. 3 Skp. 1 Fdk. ¼ Alb., Lg., P. 1 Rdl., Rug 1 Td., Byg 1 Td.

Niels Mikkelsen, Hartk. 3 Td. 3 Skp. 2 Fdk. 2¾ Alb., Lg., P. 1 Rdl., Rug 1 Td., Byg 1 Td.

Mogens Nielsen, Hartk. 4 Td. 4 Skp. 2 Fdk. 2½ Alb., Lg., P. 1 Rdl. 2 ß, Rug 1 Td. 2 Skp., Byg 1 Td. 2 Skp.

Mads Vestergaard, Hartk. 3 Td. 3 Skp. 2 Fdk. ½ Alb., Lg., P. 1 Rdl., Rug 1 Td., Byg 1 Td.

Niels Madsen, Hartk. 3 Td. 3 Skp. 2 Fdk. ½ Alb., Lg., P. 1 Rdl., Rug 1 Td., Byg 1 Td.

Niels Maltesen, Hartk. 3 Td. 4 Skp. 3 Fdk. ¾ Alb., Lg., P. 1 Rdl., Rug 1 Td., Byg 1 Td.

Niels Hovgaard, Hartk. 4 Td. 6 Skp. 1 Fdk., Lg., P. 1 Rdl. 2 ß, Rug 1 Td. 2 Skp., Byg 1 Td. 2 Skp.

Jens Andersen Fisker, Herlighed 6 Skp. ⅗ Alb., til Vesterbølle Kirke 2 Td. 7 Skp. 9/10 Alb., Lg., P. 1 Rdl., Rug 1 Td., Byg 1 Td.

Jens Christensen, Herlighed, 3 Skp. 3 Fdk. 2¼ Alb., til Vesterbølle Kirke 1 Td. 6 Skp. 3 Fdk. 2¾ Alb., Lg., P. 4 ß, Rug 5 Skp., Byg 5 Skp.

Jens Clausen, Hartk. Herlighed 5 Skp. 3 Fdk. 2 9/20 Alb., til Vesterbølle Kirke 2 Td. 6 Skp. 2 Fdk. 2 1/20 Alb., Lg., P. 1 Rdl., Rug 1 Td., Byg 1 Td.

Christen Andersen Østergaard, Hartk. 3 Td. 3 Skp. 1 Fdk. 2¼ Alb., Lg., P. 1 Rdl., Rug 1 Td., Byg 1 Td.

Hans Clausen, Hartk. 4 Td. 3 Skp 3 Fdk. 2 Alb., Lg., P. 1 Rdl. 2 ß, Rug 1 Td. 2 Skp., Byg 1 Td. 2 Skp.

Christen Andersen Lovens, Hartk. 3 Td. 2 Skp. 3 Fdk., Lg., P. 1 Rdl., Rug 1 Td., Byg 1 Td.

Gadehuse. Just Jensen, Hartk. 1 Skp. 1 Fdk. 2 Alb., Huspenge 1 Rdl. 2 ℔, Havre 2 Skp. 3 Fdk.

Søren Poulsen, Hartk. 2 Fdk. 1 Alb., Hp. 1 Rdl. 2 ℔, Havre 1 Skp. ½ Fdk.

Christen Clemmensen, Hp. 1 Rdl. 2 ℔.

Niels Pedersens Enke, Hp. 1 Rdl. 2 ℔.

Christen Døstrup, Hp. 1 Rdl. 2 ℔.

Maren Bødkers øde.

Peder Nielsens øde.

Christen Sørensen Snedker, Hp. 2 Rdl.

Tolle Jensen, Hp. 2 Rdl.

Christen Smed, Hp. 1 Rdl. 2 ℔.

Svingelbjerg. Niels Dammergaard, Hartk. 3 Td. 1 Skp. 2½ Alb., Lg., P. 1 Rdl., Rug 1 Td., Byg 1 Td.

Knud Andersen, Hartk. 3 Td. 1 Skp. 2½ Alb., Lg., P. 1 Rdl., Rug 1 Td., Byg 1 Td.

Anders Christensen Stæhr, Hartk. 4 Td. 5 Skp. 2 Fdk. 1 Alb., Lg., P. 1 Rdl. 2 ℔, Rug 1 Td. 2 Skp., Byg 1 Td. 2 Skp.

Mourits Sørensen, Hartk. 3 Td. 5 Skp. 1 Fdk. ½ Alb., Lg., P. 1 Rdl., Rug 1 Td., Byg 1 Td.

Mads Nielsen, Hartk. 3 Td. 3 Skp. 3 Fdk. 1½ Alb., og af Niels Andersens Gaard 1 Td. 2 Fdk. 1½ Alb., Lg., P. 1 Rdl. 2 ℔, Rug 1 Td. 2 Skp., Byg 1 Td. 2 Skp.

Jens Jensen, Hartk. 3 Td. 3 Skp. 1 Fdk. 1½ Alb., og af Niels Andersens Gaard 1 Td. 1 Fdk., Lg., P. 1 Rdl. 2 ℔, Rug 1 Td. 2 Skp., Byg 1 Td. 2 Skp.

Hans Jensen, Hartk. 3 Td. 1 Fdk. 1½ Alb., af Niels Andersens Gaard 1 Td. 1 Skp. 1 Fdk., Lg., P. 1 Rdl. 2 ℔, Rug 1 Td. 2 Skp., Byg 1 Td. 2 Skp.

Laurs Christensen, Hartk. 3 Td. 2 Fdk 2 Alb., Lg., P. 1 Rdl., Rug 1 Td., Byg 1 Td.

Gravers Nielsen, Hartk. 3 Td. 2 Skp. 1 Fdk. ½ Alb., Lg., P. 1 Rdl., Rug 1 Td., Byg 1 Td.

Christen Stæhr og Peder Andersen, Hartk. 3 Td. 2 Skp. 3 Fdk. 2 Alb., Lg., P. 1 Rdl., Rug 1 Td., Byg 1 Td.

Gadehuse. Giver Jacobsen, Hartk. 1 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., Hp. 2 Rdl.

Christen Nielsen, Hartk. 3 Fdk. 2 Alb., Hp. 1 Rdl. 2 ℔, Havre 2 Skp.

Et øde Hussted.

Et dito øde.

Jens Andersen paa Mads Nielsens Gaards Grund et Hussted og en liden Have, Hartk. 1 Fdk., Lg., P. 5 ℔ af Haven.

Mogens Giversen et Hus paa Anders Stæhrs Gaards Grund.

Søren Bojer, Hp. 1 Rdl. 2 ℔.

Anders Sørensen et Hus, som han og Hustru nyder fri deres Livstid.

Niels Andersen.

Glerup By. Mikkel Nielsen, Hartk. Herlighed 4 Td. $2^2/_3$ Alb., Lg., P. 6 Rdl. 2 ℔ 12 ß, Smør 1 L℔ 8 ℥. I denne Gaard er Bondeskylden 6 Td. Hartk. til Beboeren. Saa er og 3 Gadehuse paa Gaardens Grund, som han sig selv tilholder.

Anders Jensen Søkbæk, Hartk. 5 Td. 4 Skp. 1 Fdk., Lg., P. 5 Rdl. 10 ß, Rug 2 Td. 5 Skp. 1 Fdk., Byg 2 Td. 2 Skp. 1 Fdk., Smør $11^1/_2$ ℥. Et Gadehus paa Gaardens Grund, som han sig tilholder.

Styge Mikkelsen, Hartk. 4 Td. 7 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., Lg., P. 5 Rdl. 10 ß, Rug 2 Td. 1 Skp. 1 Fdk., Byg 2 Td. 1 Skp. 1 Fdk., Smør $11^1/_2$ ℥. Ligeledes et Gadehus paa Gaardens Grund, som han sig selv tilholder.

Fjeldsø Sogn, *Klotrup* By. Mads Christensen, Hartk. 4 Td. 6 Skp. 1 Fdk., Lg., P. 5 Rdl. 8 ß, Rug 1 Td. 7 Skp., Byg 1 Td. 7 Skp. $3^3/_4$ Fdk.

Christen Madsen, Hartk. Herlighed 1 Td. 4 Skp. 3 Fdk., Dito 2 Td. 2 Skp. $2^3/_4$ Alb., til Østerbølle Kirke 1 Td. 6 Skp. 1 Fdk. $2^1/_4$ Alb., Lg., P. 7 Rdl. 4 ℔, Rug 2 Td., Byg 2 Td. 2 Skp. $1^1/_4$ Fdk., Smør $10^1/_2$ ℥.

Husmand Jens Rasmussen. Hp. 2 Rdl.

Østerbølle Sogn og By. Niels Andersen, Herlighed 1 Td. 5 Skp. 3 Fdk. $^6/_7$ Alb., til Østerbølle Kirke 3 Td. 4 Skp. 3 Fdk. $1^1/_7$ Alb., Lg., Rug 1 Td. 6 Skp.

Niels Giversen, Herlighed 4 Skp. 2 Fdk. $1^1/_6$ Alb., til Østerbølle Kirke 3 Td. 1 Skp. $2^5/_6$ Alb., Lg., Rug 1 Td. 2 Skp.

Bygom By. Niels Christensen Alstrup, Bondeskylds Hartk. 2 Td. 1 Skp. $2^5/_6$ Alb., Lg., P. 1 Rdl., Rug 7 Skp., Byg 7 Skp., Smør 1 L℥ 8 ℥, Herligheden er til Sebber Kloster.

Gjedsted Sogn og By. Jens Gangborg, Herlighed 1

Td. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., Halvparten af den øde Gaard 1 Td. 7 Skp. 2 Fdk. 2½ Alb., til Vesterbølle Kirke 3 Td. 1 Skp. 3 Fdk., Lg., P. 5 Rdl. 2 ℔.

Christen Lille-Torup, Herlighed 1 Td. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., Halvparten af den øde Gaard 1 Td. 7 Skp. 2 Fdk. 2½ Alb., til Vesterbølle Kirke 3 Td. 1 Skp. 3 Fdk., Lg., P. 5 Rdl. 2 ℔.

Huse. Margrete Clausdatter, Hp. 2 Rdl.

Gjedsted Nørgaard. Christen Nielsen, Hartk. 5 Td. 1 Skp. 3 Fdk., Lg., P. 10 Rdl.

Bjerregrav Sogn og By. Niels Pedersen, Hartk. 3 Td. 4 Skp. 1 Fdk., Lg., P. 6 Rdl., Rug 2 Td., Byg 1 Td. 4 Skp., Smør 12 ℔.

Roum Sogn. *Hedehuset.* Christen Jensen, Hartk. 2 Td. 2 Skp. 2 Alb., Lg., P. 8 Rdl., Rentep. 1 Rdl. 2 ℔.

Under *Hessel Hovedgaard. Mariagers* Amt, *Gislum* Herred. *Ullis* Sogn og By.

Christen Sørensen, Hartk. 7 Skp. 3 Fdk. 2 Alb., Lg., P. 1 Rdl. 3 ℔ 12 ß, Rug 2 Skp. 3 Fdk., Byg 3 Skp. 1¼ Fdk., Havre 5 Skp. 2⅜ Fdk.

Lars Nielsen, Hartk. 1 Td. 7 Skp. 3 Fdk. 2 Alb., Lg., P. 3 Rdl. 1 ℔ 8 ß, Rug 5 Skp. 2 Fdk., Byg 6 Skp. 2½ Fdk., Havre 5 Skp. 2½ Fdk.

Søren Vonsild, Hartk. 2 Td. 7 Skp. 3 Fdk., Lg., P. 4 ℔ 8 ß, Rug 1 Td. 1 Fdk., Byg 1 Td. 1 Skp. 3¾ Fdk., Havre 2 Td. 3⅛ Fdk., Svin ¾, Lam ¾, Gaas ¾, Høns 1½, Æg 15 Stk.

Christen Christensen Skamris, Hartk. 3 Td. 2 Skp. 1 Fdk. 1½ Alb., Lg., P. 4 Rdl. 5 ℔ 4 ß, Rug 1 Td. 1 Fdk., Byg 1 Td. 1 Skp. 3¾ Fdk., Havre 1 Td. 2 Fdk.

Niels Nielsen, Hartk. 2 Td. 5 Skp. ¼ Alb., Lg., P. 5 ℔ 1 ß, Rug 6 Skp. 3½ Fdk., Byg 1 Td. 1⅛ Fdk., Havre 1 Td. 5 Skp. 3 Fdk., Svin ⅝, Lam ⅝, Gjæs ⅝, Høns 1¼, Æg 12½ Stk.

Unge Anders Pedersen, Hartk. 2 Td. 5 Skp. ¼ Alb., Lg., P. 4 Rdl. 1 ℔ 11 ß, Rug 6 Skp. 3½ Fdk., Byg 1 Td. 1⅛ Fdk.. Havre 7 Skp.

Jacob Jensen, Hartk. 2 Td. 1 Skp. 2½ Alb., Lg., P. 3 Rd. 2 ℔ 3 ß, Rug 5 Skp. 2 Fdk., Byg 6 Skp. 2 Fdk., Havre 6 Skp.

Søren Lavrsen, Hartk. 2 Td. 1 Skp. 2½ Alb., Lg., P. 3 Rdl. 2 ℔ 3 ß, Rug 5 Skp. 2 Fdk., Byg 6 Skp. 2 Fdk., Havre 6 Skp.

Povl Nielsen, Hartk. 2 Td. 2 Fdk. 1 Alb., Lg., P. 3 Rdl. 1 ℔, Rug 5 Skp. 3 Fdk., Byg 7 Skp. 2 Fdk., Havre 6 Skp.

Søren Pedersen, Hartk. 3 Td. 2 Fdk., Lg., P. 4 ℔ 8 ß, Rug 1 Td. 2 Fdk., Byg 1 Td. 2 Skp. 3¼ Fdk., Havre 2 Td. 1 Skp. 1⅞ Fdk., Svin ¾ Stk., Lam ¾, Gaas ¾, Høns 1½, Æg 15.

Niels Pedersen Kræmmer, Hartk. 7 Skp. 3 Fdk. 2 Alb., Lg., P. 3 Rdl.

Anders Pedersen, Hartk. Herlighed 4 Skp. 1½ Alb., til Ullis Kirke 3 Td. 4 Skp. 1½ Alb., Lg., P. 4 Rdl. 3 ℔, Rug 1 Td. 2 Skp. 3 Fdk., Byg 1 Td. 4 Skp. 3 Fdk., Havre 1 Td. 2 Skp. 3 Fdk.

Niels Pedersen Bødker og Christen Nielsen, Hartk. 3 Td. 5 Skp. 3 Fdk., Lg., P. 5 Rdl. 2 ℔, Rug 1 Td. 2 Skp., Byg 1 Td. 4 Skp., Havre 1 Td. 2 Skp.

Christen Pedersen, Hartk. 2 Td. 1 Fdk. 2½ Alb., Lg., P. 3 ℔, Rug 5 Skp. 2 Fdk., Byg 6 Skp. 2½ Fdk., Havre 1 Td. 3 Skp. ¾ Fdk., Svin ½, Lam ½, Gaas ½, Høns 1, Æg 10 Stk.

Søren Vonsild, Hartk. 2 Td. 1 Fdk. 2½ Alb., Lg., P. 3 ℔, Rug 5 Skp. 2 Fdk., Byg 6 Skp. 2½ Fdk., Havre 1 Td. 3 Skp. ¾ Fdk., Svin ½, Lam ½ Gaas ½, Høns 1, Æg 10 Stk.

Gadehus. Christen Christensen, Hp. 2 Rdl. 4 ℔.

Øster-Søkbæk. Søren Christensen, Hartk. Herlighed 2 Td. 7 Skp. 2½ Alb., til Ullis Kirke 3 Td. 6 Skp. 3 Fdk. 1½ Alb., Lg., P. 8 Rdl. 2 ℔, Rug 2 Td. 5 Skp. 3 Fdk., Byg 1 Td. 4 Skp. 3 Fdk.

Vester-Søkbæk. Jens Nielsen, Hartk. 5 Td. 2 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., Lg., P. 8 Rdl. 2 ℔, Rug 1 Td. 3 Skp., Byg 1 Td. 5 Skp. 1 Fdk., Havre 2 Td. 6 Skp. 1½ Fdk.

Alstrup Sogn og By. Jens Christensen, Hartk. 3 Td. 4 Skp., Lg., P. 1 Rdl. 1 ℔ 3 ß, Rug 1 Td., Byg 2 Td., Svin ½.

Christen Sørensen, Hartk. 2 Td. 2 Skp. 1 Fdk. 2 Alb., Lg., P. 3 ℔ 3 ß, Rug 1 Td., Byg 1 Td., Svin ½.

Erik Jensen den yngre, Hartk. 4 Td. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., Lg., P. 1 Rdl. 8 ß, Rug 2 Td., Byg 2 Td., Svin 1 Stk.

Christen Jensen, Hartk. 4 Td. 6 Skp. 1 Fdk., Lg., P. 1 Rdl., Rug 2 Td., Byg 2 Td., Smør 12 ℔, Svin 1.

Christen Jensen, Hartk. 2 Td. 7 Skp., Lg., P. 1 Rdl. 4 ß, Rug 1 Td., Byg 1 Td. 4 Skp., Svin 1.

Anders Knudsen, Hartk. 3 Td. 1 Skp. 3 Fdk. 2 Alb., Lg., P. 1 Rdl. 4 ß, Rug 2 Td., Byg 1 Td., Svin 1.

Erik Jensen den ældre. Hartk. 4 Td. 4 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., Lg., P. 1 Rdl. 6 ß, Rug 2 Td. 4 Skp., Byg 2 Td., Svin 1.

Christen Byrialsen og Anders Poulsen, Hartk. Herlighed 1 Td. 2 Skp. 2 Fdk., Lg., P. 6 Rdl. 1 ℔ 12 ß, Bondeskylden Hartk. 4 Td. 1 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. er annext til Præsten.

Jens Henriksen, Hartk. 3 Td. 3 Skp. 1 Fdk., Lg., P. 1 Rdl. 3 ℔, Rug 1 Td. 4 Skp., Byg 1 Td. 4 Skp., Svin 1.

Gadehuse. Søren Andersen, Hp. 1 Rdl.

Niels Hansen, Hp. 1 Rdl.

Jens Christensen, Hp. 1 Rdl.

En øde Husplads til Jens Henriksens Gaard.

En dito til Christen Jensens Gaard.

Lundgaard. Peder Kjeldsen, Hartk. 5 Td. 2 Skp. 2 Fdk., Lg., P. 7 Rdl., Rug 2 Td., Byg 2 Td.

Kaldal. Peder Christensen, Hartk. 4 Td. 5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., Lg., P. 6 Rdl.

Vester-Elkjær. Anders Sørensen, Hartk. 4 Td. 1 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., Lg, P. 6 Rdl., Rug 2 Td., Byg 2 Td.

Hestbæk. Thomas Andersens Enke, Hartk. 3 Td. 5 Skp. 3 Fdk., Lg., P. 5 Rdl. 1 ℔ 8 ß, Rug 1 Td. 1 Fdk., Byg 1 Td. 1 Fdk.

Christen Poulsen, Hartk. 3 Td. 5 Skp. 2 Fdk., Lg., P. 5 Rdl. 1 ℔ 8 ß, Rug 1 Td. 1 Fdk., Byg 1 Td. 1 Fdk,

Hestbæk Mølle. Mads Andersen, Hartk. 2 Alb., Lg.. P. 7 Rdl.

Gadehus. Søren Nielsen Smed, Hp. 2 Rdl. 4 ℔.

Lovens Sogn. *Ovenskov.* Mikkel Sørensen, Hartk. 5 Skp. 1 Fdk. 2 Alb., L., P. 3 Rdl.

Søren Sørensen Liingaard, Hartk. 5 Td. 3 Fdk. 1½ Alb., Lg., P. 6 Rd.

Søren Jensen, Hartk. 4 Td. 7 Skp. 3 Fdk. 1½ Alb, Lg., P. 6 Rdl.

Henrik Nielsen Krog, Hartk. 1 Skp. 1 Fdk., Hp. 5 ℔ samt 4 Ugedags Arbejde.

Andre Gadehuse. Jens Christensen Skamris, Hp. 5 ℔ og gjør 4 Ugedags Arbejde.

Poul Andersen giver til Alstrup Kirke af noget Jord

paa Ovenskov Marker aarlig 1 Rdl., af Huset 6 Ugedags Arbejde og Huspenge 5 ℔.

Søren Fovlum, Hp. 5 ℔ og 4 Ugedags Arbejde.

Tvende øde Huspladser ved Hvalpsund er bortfæstede til Sr Ove Lund[1]) samme Steds for aarlig Afgift 2 ℔.

Lovens By. Gadehuse. Poul Jensens Enke, Hp. 4 ℔, Rug 1 Skp.

Søren Nielsen, Hp. 4 ℔, Rug 1 Skp.

Christen Madsens Enke, Hp. 4 ℔.

Niels Kjeldsen, Hp. 4 ℔.

Anders Jessum, øde.

Peder Madsen, Hp. 2 Rdl.

Søren Pedersen, Hp. 1 Rdl.

Mikkel Madsen, Hp. 1 Rdl. 4 ℔ og 4 Ugedags Arbejde.

Lars Knudsen, Hp. 1 Rdl. 4 ℔ og 10 Ugedags Arbejde.

Liingaard. Jens Sørensen, Hartk. 2 Td. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., Lg., Rug 5 Skp., Byg 6 Skp., af noget Jord i Lovens By, Hartk. 1 Td. 2 Fdk. 2 Alb., P. 2 Rdl.

Niels Laursen, Hartk. 2 Td. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., Lg., Rug 5 Skp., Byg 6 Skp.

Torp. Søren Christensen, Hartk. 3 Td. 7 Skp. 3 Fdk. 2 Alb., Lg., P. 2 Rdl., Rug 2 Td. 2 Fdk., Byg 2 Td. 2 Fdk, Svin 1, Sild 2 Tdr.

Skove. Hans Christensens Enke, Hartk. 4 Td. 1 Skp. 1 Alb., Lg., P. 3 Rd. 5 ℔ 4 ß, Rug 1 Td. 1 Fdk., Byg 1 Td. 1 Fdk., Smør 3 L℔ 8 ℥.

Søren Thomassen, Hartk. 4 Td. 1 Skp. 1 Alb., Lg., P. 3 Rdl. 5 ℔ 4 ß, Rug 1 Td. 1 Fdk., Byg 1 Td. 1 Fdk., Smør 3 L℔ 8 ℥.

Husmand Jens Ibsen, Hp. 2 Rdl.

Bregensø. Niels Nielsen under Lerchenfeldts Taxt, som forhen er meldet, og her alene udføres Afgiften, som er Penge 5 Rdl.

Hvole. Jens Nielsen, Hartk. 2 Td. 7 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Er fri for Landgilde formedelst et Stykke Eng, ham er fratagen og lagt under Hessel.

---

[1]) Han boede siden i Vonsild. Nævnes 30. April 1751 som Skriver og 8. Maj s. A. som Sættedommer. Skriveren paa Birketinget paa den Tid var ellers Niels Nielsen, som siden (1753) blev Degn i Simested. Birkedommer var Matthis Buch i Vesterbølle og fra 5. Nov. 1751 Simon Steilberg.

Bertel Pedersen, Hartk. 2 Td. 4 Skp. 2 Alb., Lg., P. 2 Rdl. 4 ß, Byg 1 Td.

Christen Baggesen øde, Hartk. 1 Td. 3 Skp. 1 Alb.

Niels Pedersen øde, Hartk. 6 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. (Disse tvende sidste er lagte under Hessel Forpagtning.)

Niels Jensen, Hartk. 2 Td. 1 Fdk. 2 Alb., Lg., P. 2 Rdl., Rug 2 Skp., Byg 2 Skp.

Gadehuse. Niels Pedersens Enke, Hp. 5 ß og 6 Ugedags Arbejde.

Christen Baggesens Enke, Hp. 5 ß og 6 Ugedags Arbejde.

Ane Hovgaards øde.

Maren Jensdatter, Hp. 3 ß og 5 Ugedags Arbejde.

Jens Christensen, Hp. 2 ß 8 ß og 5 Ugedags Arbejde.

Søren Skamris, Hp. 5 ß og 10 Ugedags Arbejde.

Poul Nielsen, Hp. 1 Rdl. og 10 Ugedags Arbejde.

Jens Jensen Grav, Hp. 1 Rdl. 1 ß.

Fovlum Sogn og By. Anders Sørensen, Hartk. 4 Td. 3 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., 1/2 øde Kirkegaard Herlighed 3 Skp. 2 Fdk. 2 3/4 Alb. og til Fovlum Kirke 1 Td. 3 Skp. 3 Fdk. 1 1/4 Alb., Lg. i alt P. 8 Rdl. 3 ß 11 ß, Rug 1 Td. 1 Skp., Byg 1 Td. 2 Skp., Smør 2 Lℓ 4 ₩.

Jens Christensen, Hartk. Herlighed 6 Skp. 1/2 Alb., til Fovlum Kirke 3 Td. 1 1/2 Alb., Lg., Rug 2 Td., Byg 2 Td.

Lars Pedersen, Hartk. 4 Td. 3 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., Lg., P. 2 Rdl. 4 ß.

En Toft til Fovlum Kirke, Hartk. i alt 2 Td. 7 Skp., bruges af efterskrevne, nemlig: Anders Pedersen, deraf Hartk. 3 Skp. 1 Fdk. 3/7 Alb., Lg., Byg 2 Skp. 1 1/2 Fdk., Lars Larsen og deraf Hartk. 3 Skp. 1 Fdk. 3/7 Alb., Lg., P. 1 Rdl. 2 ß. Laurs Pedersen, Hartk. 3 Skp. 1 Fdk. 3/7 Alb., Lg., Rug 1 Skp., Byg 2 Skp. 1 1/2 Fdk. Anders Sørensen, Hartk. 3 Skp. 1 Fdk. 3/7 Alb., Lg., Rug 1 Skp., Byg 2 Skp. Jens Smed i Dollerup ligesaa, deraf Hartk. 3 Skp. 1 Fdk. 3/7 Alb., Lg., P. 1 ß, Rug 1 Skp., Byg 2 Skp., Havre 1 Skp.. Jens Christensen, Hartk. 3 Skp. 1 Fdk. 3/7 Alb., Lg., Rug 1 Skp., Byg 2 Skp. 1 1/2 Fdk. Christen Mortensen, Hartk. 3 Skp. 1 Fdk. 3/7 Alb., Lg., Rug 1 Skp.. Byg 2 Skp. 1 1/2 Fdk.

Stistrup. Thomas Poulsen, Hartk. Herlighed 7 Skp. 3 Fdk. 1/2 Alb., til Fovlum Kirke 3 Td. 3 Fdk. 1 1/2 Alb., Lg., Rug 4 Td.

Jens Gregersen, Hartk. Herlighed 6 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., til Fovlum Kirke 1 Td. 7 Skp. 3 Fdk. 2 Alb., Lg., Rug 2 Td. 6 Skp.

Farsø Sogn og By. Laurs Jensen, Hartk. Herlighed 1 Td. 1 Fdk. 1½ Alb., til Farsø Kirke 3 Td. 5 Skp. 1 Fdk. ½ Alb., Lg., P. 5 Rdl. 2 ß.

Jens Jul, Herlighed 3 Skp. 1⅔ Alb., til Farsø Kirke 1 Td. 3 Skp. 1⅓ Alb., Lg., P. 3 Rdl.

Christoffer Jensen, Hartk. 2 Td. 4 Skp. 3 Fdk., Lg., P. 4 Rdl.

Husmand Søren Nielsen, Hartk. 1 Fdk., Hp. 2 Rdl.

Fandrup. Christen Christensen, Herlighed 5 Skp. 1½ Alb., til Farsø Kirke 2 Td. 2 Skp. ½ Alb., Lg., P. 5 Rdl. 2 ß.

Den øde Gaard, som er bortfæstet til Peder Poulsen ibid. og Christen Sørensen i Dammergaard, hvoraf Herskabet selv svarer Skatterne, staar for Hartk. Herlighed 5 Skp. 2 Fdk., til Farsø Kirke 2 Td. 4 Skp. 1 Fdk. 2 Alb.

Peder Povlsen, Hartk. Herlighed 5 Skp. 2 Fdk. 1½ Alb., til Farsø Kirke 2 Td. 4 Skp. ½ Alb., Lg., P. 5 Rdl. 2 ß, svarer derforuden af fornævnte øde Gaard P. 6 Rdl. Nok af en øde Husplads og Toft i Fandrup P. 2 Rdl.

Fragterup. Niels Christensens Enke, Hartk. 3 Td. 6 Skp. 1 Alb., Lg., P. 6 Rdl.

Dammergaard. Christen Sørensen, Hartk. 3 Td. 3 Skp. 3 Fdk. 2 Alb., Lg., P. 8 Rdl., og for Halvparten af den øde Gaards Grund i Fandrup Lg., P. 6 Rdl.

Mikkel Sørensen, Hartk. 3 Td. 3 Skp. 3 Fdk. 2 Alb., Lg., P. 8 Rdl.

Vonsild Sogn, *Svoldrup* By. Jens Christensen, Hartk. 4 Td. 7 Skp. 1 Alb., Lg., P. 1 Rdl. 2 ß, Rug 1 Td. 2 Skp., Byg 1 Td. 2 Skp.

Christen Hansen, Hartk. 4 Td. 4 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., Lg., P. 1 Rdl., Rug 1 Td. 3 Skp., Byg 1 Td. 5 Skp. ½ Fdk., Havre 2 Td. 6 Skp. 1 Fdk., Smør 1 Lt 12½ ℔, Svin 1 Stk., Lam 1, Gaas 1, Høns 2, Æg 20 Stk.

Videre under *Lerchenfeldts Hovedgaard, Mariager* Amt, *Gislum* Herred, *Vonsild* Sogn, bemte *Svoldrup* By.

Christen Christensen Holm, til Vonsild Kirke Hartk. 4 Td. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., Lg., P. 1 Rdl., Rug 1 Td 2 Skp.

3 Fdk., Byg 1 Td. 5 Skp., Smør 12 ℔, Svin 1, Lam 1, Gaas 1, Høns 2, Æg 20.

Hans Christensen, Hartk. 2 Td. 3 Skp. 2 Fdk., Lg., P. 3 ℔, Rug 5 Skp. 2 Fdk., Byg 6 Skp. 2¼ Fdk., Havre 1 Td. 3 Skp. ½ Fdk., Smør 14¼ ℔, Svin ½, Lam ½, Gaas ½, Høns 1, Æg 10.

Niels Hansen, Hartk. 2 Td. 3 Skp. 2 Fdk., Lg., P. 3 ℔, Rug 5 Skp. 2 Fdk., Byg 6 Skp. 2¼ Fdk., Havre 1 Td. 3 Skp. ½ Fdk., Smør 14¼ ℔, Svin ½, Lam ½, Gaas ½, Høns 1, Æg 10.

Hospitalgaarden. Jens Poulsen, Hartk. 2 Td. 2 Skp. 3 Fdk. 2 Alb., Lg., P. 3 Rdl. 1 ℔, Rug 5 Skp. 1½ Fdk., Byg 6 Skp. 1½ Fdk., Havre 1 Td. 2 Skp., Smør 12 ℔.

Niels Stæhr, Hartk. 2 Td. 2 Skp. 3 Fdk. 2 Alb., Lg., P. 3 Rdl. 1 ℔, Rug 5 Skp. 1½ Fdk., Byg 6 Skp. 1½ Fdk., Havre 1 Td. 2 Skp., Smør 12 ℔.

Huse. Christen Hyrde, Hp. 1 Rdl.

Christen Svoldrups Enke, Hp. 1 Rdl. 2 ℔.

Vonsild By. Jakob Nielsen, Hartk. 2 Td. 3 Skp. 1 Fdk. 2 Alb., Lg., Rug 2 Td. 4 Skp.

Jens Christensen, Hartk. 2 Td. 3 Skp. 1 Fdk. 2 Alb., Lg., Rug 2 Td. 4 Skp.

Christen Vognsen. Hartk. Herlighed 7 Skp. 2½ Alb., til Vonsild Kirke 2 Td. 4 Skp. 2 Fdk. 2½ Alb., Lg., Rug 3 Td. 2 Skp.

Peder Sørensen og Niels Christensen Smed, Hartk. 1 Td. 6 Skp. 1 Fdk. 2 Alb., Lg., P. 2 Rdl. 5 ℔.

Movrum. Søren Jensen, Hartk. 3 Td. 2 Skp. 3 Fdk. 2½ Alb., Lg., Rug 2 Td., Byg 1 Td.

Christen Sørensen, Hartk. 3 Td. 2 Skp. 3 Fdk. 2½ Alb., Lg., Rug 2 Td., Byg 1 Td.

Niels Sørensen, Hartk. 3 Td. 1 Skp. 2 Alb., Lg., Rug 2 Td., Byg 1 Td.

Christen Christensen. Hartk. 3 Td. 1 Skp. 2 Alb., Lg., Rug 2 Td., Byg 1 Td.

Østrup. Hans Pedersens Enke, Hartk. 3 Td. 4 Skp. 3 Fdk. 2½ Alb., Lg., P. 1 Rdl. 1 ℔ 8 ß, Rug 5 Skp. 2 Fdk., Byg 6 Skp. 2½ Fdk., Smør 1 L℔ 2½ ℔.

Christen Jensen, Hartk. 3 Td. 4 Skp. 3 Fdk. 2½ Alb., Lg., P. 1 Rdl. 1 ℔ 8 ß, Rug 5 Skp. 2 Fdk., Byg 6 Skp. 2½ Fdk., Smør 1 L℔ 2½ ℔.

Jeppe Nielsen, Hartk. 3 Td. 4 Skp. 3 Fdk. 2½ Alb.,

Lg., P. 1 Rdl. 1 ℔ 8 ß, Rug 5 Skp. 2 Fdk., Byg 6 Skp. 2½ Fdk., Smør 1 Lʊ 2½ ʊ.

Jens Knudsen, Hartk. 3 Td. 4 Skp. 3 Fdk. 2½ Alb., Lg., P. 1 Rdl. 1 ℔ 8 ß, Rug 5 Skp. 2 Fdk., Byg 6 Skp. 2½ Fdk., Smør 1 Lʊ 2½ ʊ.

Mejlstrup. Peder Nielsen, Hartk. 7 Td. 3 Skp. 2 Fdk., Lg., P. 4 Rdl., Rug 2 Td., Byg 2 Td.

Vejstrup. Christen Furbo, Hartk. 3 Td. 5 Skp. 1 Alb., Lg, Rug 2 Td. 2 Skp.

Niels Knudsen, Hartk. 3 Td. 4 Skp. 2 Alb., Lg., Rug 2 Td. 2 Skp.

Aarup. Niels Vognsen. Hartk. 6 Td. 1 Skp. 1 Alb., Lg., P. 2 Rdl. 3 ℔, Rug 1 Td. 3 Skp., Byg 1 Td. 5 Skp.

Peder Jensen, Hartk. 5 Td. 2 Alb., Lg., P. 2 Rdl. 3 ℔. Rug 1 Td. 1 Fdk., Byg 1 Td. 1 Fdk.

Gislum Sogn og By. Søren Christensen, Hartk. 2 Td. 3 Skp. 1 Fdk. 1½ Alb., Lg., P. 3 Rdl. 2 ℔, Rug 5 Skp., Byg 6 Skp., Smør 1 Lʊ 2 ℔.

Ole Nielsen, Hartk. 2 Td. 3 Skp. 1 Fdk. 1½ Alb., Lg, P. 3 Rdl. 2 ℔, Rug 5 Skp., Byg 6 Skp., Smør 1 Lʊ 2 ʊ.

Nyrup. Niels Nielsen, Hartk. 1 Td. 3 Skp. 2 Fdk. ½ Alb. og Christen Nielsen, Hartk. 1 Td. 3 Skp. 2 Fdk. ½ Alb. Begge Lg., P. 3 Rdl. 5 ℔ 3 ß, Rug 1 Td. 1 Fdk., Byg 1 Td. 2 Skp., Smør 14¼ ℔.

Lars Christensen, Hartk. 2 Td. 3 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., Lg., P. 3 Rdl. 3 ℔ 7 ß, Rug 1 Td., Byg 1 Td. 1 Skp., Smør 10 ʊ.

Kjællingtand Møllebol. Peder Pedersen, Hartk. 1 Td. 5 Skp. 2 Alb., Lg., P. 1 Rdl. 2 ℔, Rug 6 Skp. 3 Fdk., Byg 6 Skp. 3 Fdk., Havre 1 Td. 1 Fdk., Smør 7 ʊ.

Aalborghus Amt. *Aars* Herred. *Ulstrup* Sogn. *Graarup.* Christen Pedersen, Hartk. 4 Td. 1 Skp. 3 Fdk. 2 Alb., Lg., P. 5 Rdl. 11 ß, Rug 1 Td. 3 Skp. 3½ Fdk., Byg 1 Td. 6 Skp. ½ Fdk., Havre 2 Td., Smør 4 Lʊ.

Christen Christensen, Hartk. 4 Td. 1 Skp. 3 Fdk. 2 Alb., Lg., P. 5 Rdl. 11 ß, Rug 1 Td. 3 Skp. 3½ Fdk., Byg 1 Td. 6 Skp. ½ Fdk., Havre 2 Td., Smør 4 Lʊ.

Aars Sogn. *Tamdrup.* Jens Pedersen Væver, Hartk. 1 Td. 6 Skp. 3 Fdk. 2⅓ Alb., Lg., P 2 Rdl. 4 ℔. Der foruden har Mølgaards Ejere de tvende Parter af bemeldte Gaards Hartkorn.

Laurs Nielsen. Hartk. 1 Td. 6 Skp. 3 Fdk. 2⅓ Alb.,

Lg., P. 2 Rdl. 4 ß. Er af lige Beskaffenhed med næstforrige Jens Væver. Nok Jens Pedersen Væver af et Hus og en Toft, han bruger, som efter Landmaalingen er Hartk. 5 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., deraf P. 3 Rdl. 2 ß.

Hornum Herred, *Bislev* Sogn. *Hedegaarde.* Jens Christensen, Hartk. 9 Td. 1 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., Lg., P. 12 Rdl. 4 ß 8 ß, Rug 2 Td. 1 Skp. 3 Fdk., Byg 2 Td. 1 Skp. 3 Fdk., Havre 4 Td. 3 Skp. 2 Fdk., Smør 3 Lß 8 ß.

Christen Sørensen og Anders Sørensen, Hartk. 9 Td. 6 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., Lg., P. 12 Rdl. 4 ß 8 ß, Rug 2 Td. 1 Skp. 3 Fdk., Byg 2 Td. 1 Skp. 3 Fdk., Havre 4 Td. 3 Skp. 2 Fdk., Smør 3 Lß 8 ß.

Kirkernes øvrige tilliggende Gods, hvoraf de, som ejer Herligheden, besørger Skatterne inddrevne og klarerede.

Til *Vesterbølle Kirke*, *Vesterbølle* Sogn, *Knudstrup.* Poul Pedersen, skylder af Hartk. 2 Td. 6 Skp. 1 Fdk. $2^1/_2$ Alb., Lg., Rug 1 Td. 2 Skp. 3 Fdk., Byg 1 Td. 5 Skp. 1 Fdk., Smør $14^1/_4$ ß. (Herligheden er til Gunderupgaard).

Simmested Sogn og By. Jens Skjærshale og Niels Jensen, skylder af Hartk. 2 Td. 5 Skp. 2 Fdk. $2^6/_7$ Alb., Lg., Rug 1 Td. 1 Skp. 3 Fdk., Byg 1 Td. 1 Fdk.

Hverrestrup. Christen Christensen, Erik Pedersen og Christen Jensen, Hartk. 3 Td. 2 Fdk. $^1/_3$ Alb, Lg., Rug 1 Td. 1 Skp. 3 Fdk., Byg 1 Td. 1 Fdk. (Herligheden af disse tvende sidste Steder er til Lille-Restrup.)

Til *Vonsild Kirke*, *Vonsild* Sogn og By. Jens Pedersen, Hartk. 1 Td. 2 Skp. 1 Alb., Lg., Smør 1 Lß 8 ß. (Herligheden til Lille-Restrup.)

Til *Fovlum Kirke*, *Fovlum* Sogn og By. Vogn Jakobsen, skylder af Hartk. 1 Td. 3 Skp. 3 Fdk. $1^1/_4$ Alb., Lg., Rug 1 Td., Byg 1 Td.

Ole Haasum, skylder af Hartk. 1 Td. 3 Skp. 2 Fdk. $^1/_2$ Alb., Lg. Rug 2 Td. (Herligheden til Beboerne.)

Hvilke forskrevne Hovedgaarde og deres Bygninger samt fri Hartk. tilsammen 50 Td. 4 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. med Birkerettighed til Lerchenfeldt efter salig og højlovlig Kong Christian den Femtes derpaa udgivne Skjøde af 11te November 1684 (som hermed tillige er Hr. Obrist Lieutenant Lüttichau extraderet) saa og de specificerede Kirker og deres Tiender af Hartk. 89 Tønder, jura patronatus et vocande (!), Kongetiender i alt Hartk. 72 Td.,

Møller, Bøndergaarde og Gadehuse, bebygte og ubebygte Huse og Huspladser, som tilsammen er contribuerende Hartk. 484 Td. 5 Skp. 3 Fdk. 1½ Alb. (saa og Kirkernes øvrige tilliggende Kirkeskyld, i alt 12 Td. 6 Skp. 2³⁷/₈₄ Alb., hvorudi andre der foruden ejer Herligheden, som tilforn er meldt) med Fortog, Grund, Haver og Haverum, Hævd og Rettigheder, Enemærker, Marker, Jord, Ager, Eng og Græsning, Skov, Krat, Hede, Moser og Herlighed, Gaardssteder og Gaardsporter samt Ejendomme og Landgilde, Gjæsteri, Stedsmaale, Sagefald, Jagtrettighed, Fiskeri, Ægt, Hoveri og Arbejde, Vorneder og Mandkjøn efter Loven og Kongelige Forordninger med al anden Herlighed og Rettighed, visse og uvisse Indkomster, Rente og rette Tilliggelse, Fægang, Tørvegrøft, Lyngslæt, vaadt og tørt, inden Markeskjæl og udenfore, aldeles intet undtagen i nogen Maade, som der nu tilligger, af Arilds Tid tilligget haver og med Rette dertil ligge bør (uden saa vidt deraf er solgt førend Kontraktens Dato, hvilket ikke udi dette Skjøde er indført) med lige Ret og Rettighed, som jeg det ejet haver, herefter skal følge velbemeldte Sr. Obrist Lieutenant Wolf Caspar von Lüttichau som et fast og uigjenkaldeligt Kjøb. Desligeste er der under solgt og følger Kjøberen alle de paa Godserne heftende Restancer til 10de December 1743 af alle Slags, item de ved Gaarden befindende Materialier og Inventarium, saa vel de, Fogden havde i Forvaring, der allerede er overleveret, som og hvis Forpagterne har i Gjemme, men Forpagtnings-Kontrakterne efterleves af Obrist Lieutenanten saaledes, som jeg dem har indgaaet, alt efter Kjøbekontraktens Indhold. Thi kjendes mig og mine Arvinger ingen ydermere Lod, Del, Ret eller Rettighed at have til eller udi alt hvis foran findes mentioneret, mens samme herefter at tilhøre velædle og velbne Sr. Obrist Lieutenant Lüttichau, som derfore har gjort mig tilbørlig Fornøjelse og Betaling, saaledes neml. for Lerchenfeldt og dertil hørende 24000 Rdl., for Hessel og de dertil kjøbte Bøndergaarde og -huse 5500 Rdl., samt for Landgilden af begge Godserne for Aaret 1743 og Forpagtningspengene til næst afvigte 1ste Maj forfalden, neml. 950 Rdl. for Lerchenfeldts og 250 Rdl. for Hessels Forpagtning, i alt 1500 Rdl. Gjør tilsammen den Summa 31000 Rdl., skriver 31000 Rigsdaler. Saa er og til den

Ende velbemeldte Sr. Obrist Lieutenant Lüttichau i Hænde given Lerchenfeldts og Hessels Jordebog med en Del andre Dokumenter, som var ved Stedet under Fogdens Gjemme. Og følger derhos alle de gamle og ny Skjøder og Adkomster, som jeg paa Lerchenfeldt og Hessel Gaarde og Gods haft haver, hvorefter jeg, som forskrevet staar, skal frelse og hjemle velbemte Sr Obrist Lieutenant Lüttichau og Arvinger Lerchenfeldts og Hessels Gaarde og Gods, holde ham fri for hver Mands Tiltale, som noget med Rette derpaa tale kunde. Og skulde imod Forhaabning noget deraf for min Vanhjemmels Skyld belbne Sr. Obrist Lieutenant Lüttichau vorde .....[1]) forpligter [jeg mig og min]e Arvin[ger én for] alle og nogle eller alle for én, saadant Sr Obrist Lieutenanten og hans Arvinger fornøjelig at igjengjælde og fyldestgjøre, saa han og de fra mig og mine skal blive skadesløs i alle Maader. Dets til Bekræftelse under min Haand og Segl, tjenstlig ombedende højædle og velbne Hr. Conferenceraad Severin Junge og velædle og velbne Hr. Justitsraad Georg Albrecht Wodrop dette til Vitterlighed at underskrive og forsegle, og maa dette Skjøde til Tinge læses og protokolleres, hvor og naar behages, uden nogen Slags foregaaende Stævnemaal.

Kjøbenhavn, d. 11te Juni 1744.

C. Lerche.

Efter Begjæring til Vitterlighed:

S. Junge. G. A. Wodroff.

Yderligere Bemærkninger.

Da Lerchenfeldt overdroges til Brødrene Kjeldsen, affattedes af C. Lüttichau en Reversal over de til Stede værende Dokumenter, Adkomstbreve m. m. Det er stor Skade, at der i denne Fortegnelse næsten ikke findes Aarstal for de enkelte Dokumenter, og at den i det hele er maadelig affattet. Her skal anføres følgende Uddrag af Reversalen:

[1]) Her er klippet et Hul i Papiret.

3. En Pakke Dokumenter ang. Fiskeri og videre, som har været produceret i Retten, gamle Tingsvidner, Vidisser o. s. v. — et Antal af 141 Stk.

4. En gammel ulæselig Dokumente ang. Kokholm paa Lerchenfeldts Grund.

5. En dito angaaende Bonderup.

6. En dito.

8. Thøger Thottes Skjøde paa en Gaard i Glerup og Store-Torup (omtalt Side 38).

9. Et gammelt Dokument angaaende Kokholm.

11. Fru Lykkes Skjøde paa Øster-Søkbæk (se Sd. 34).

12. Fru Poviskes Skjøde paa en Gaard i Vesterbølle (se Sd. 34).

14. Jfr. Lykkes Skjøde paa Søkbæk og mere (se Sd. 37).

15. Erik Lykkes Skjøde paa tvende Gaarde i Aarup og 2 dito i Østrup (se Sd. 37).

17. Anne Lykkes Skjøde paa Mejlstrup Gaard.

18. En Tilladelse, at Jomfru Lykke maa sælge sit Gods.

20. Fru Lykkes Følgebrev paa Søkbæk og Svoldrup.

23. Kong Frederik d. 2dens Mageskiftebrev paa Vesterbølle.

27. Jørgen Reedtzes Skjøde paa Vesterbølle.

50. Claus Daa's Stævning Bonderup angaaende.

51. Hans Nielsens Mageskiftebrev paa 2 Gaarde i Bonderup og Kokholm.

52. Et Gavebrev til Jørgen Lykke paa Bonderup, Kokholm og noget Gods i Gislum Herred (sagtens det Sd. 26 og 27 aftrykte).

54. Kong Christian d. 4des Mageskiftebrev paa 3 Gaarde i Ullis og 1 i Morum.

55. Skjøde paa en Part i Bonderup.

56. En dito paa dito.

60. Landstingsvidisse om Vester-Kokholm.

67. Et Pantebrev af Verner Parsberg paa Tredjeparten af Bonderupgaard (se Sd. 38).

68. Claus Daa's endelige Dom paa Tredjeparten i Bonderup.

69. Et Pantebrev paa Bonderup.

70. En Opsættelse i Claus Daa's Proces.

72. Skjøde paa en Gaard i Svoldrup af Palle Rodsteen.

76. Kongl. Gavebrev paa Bonderup.

77. Mageskifte paa Bonderup.
78. Kong Hans's Brev paa Kokholm (trykt Sd. 15).
84. Et Kongl. Frihedsbrev for Kokholm.
85. Et Lavhævdsbrev for Bonderup.
86. Et Kongl. Skjøde for Kokholm.
99 og 90. En Del Karter over Lerchenfeldts Aa.
169. Kontrakt imellem Daa og Rodsteen om noget Gods (se Sd. 39).

Til Side 24.

Ved Pergamentets Sammenlægning og senere ilde Behandling er begge Kanter helt afslidte foroven, hvorved er fremkommet en hel Del ulæselige Steder, hvis Indhold man dog kunde slutte sig til, og som her er angivet med [ ].

Til Side 28.

Altsaa er Hessel i Jørgen Lykkes Tid endnu kun betragtet som en almindelig Bondegaard, endskjønt den i lang Tid forud har været ejet af adelige. I General Lüttichaus Tid var den jo ej alene Hovedgaard, men havde betydeligt Fæstegods.

Til Side 29.

Et Dokument fra 1553. viser, at Peder Skram havde hatt Gods i Vesterbølle, efterdi hans Søn Erik Skram til Hastrup nævnte Aar lod stævne til Tinge og æskede Landstingsdom i Anledning af en Rebning, der i hans sl. Faders Tid havde fundet Sted paa Vesterbølle Mark, den Tid Jep Ørn var Per Skrams Foged. Hans Eftermand som Foged blev Povel i Korsø.

Jep Ørn er sandsynligvis en Søn af Christian Ørn og Inger Ibsdatter.

Til Side 34.

Fru Agathe Povisks Skjøde er underskrevet saaledes:

Det beken yek agatee powjsck met egen hant.

Det beken jek Jacob szeueldt mit egen hant.

Dett beken jek claus sseuveldtt medtt egennen handtt.

Til Side 35.

Ordene: al den Del (Lin. 18 f. o.) maa rettes til: Halvparten af den Del. Pergamentsbrevene om begge disse Søstres Overdragelser er udfærdigede af Herredsfoged Jes Nielsen i Torup. Hans Efterfølger i Embedet maa sikkert nok være den Christen Byrialsen, der er begravet i Østerbølle Kirke, og paa hvis Gravsten staar:

„Her liger begrafvit erl. oc gvdfryctige oc act. Mand Chresten Byrialsen Fordum Heritzfogit i Rindtz herit med sin hvstrv ærlig oc gvdfryctig qvinde Maren Byrialsdater. Gvd gifve denem en gledelig opstandelse oc det evige liv. Anno 1616".

Paa Prædikestolen staar:

„Chresten Byrrialsen Marren Byrrialsdatter i Bygum som gaf den Predickstol tel Østerbølle Kiercke 1603".

Derefter fulgte som Herredsfoged vel Christen Mostsen i Hejring, der nævnes 1620.

Til Side 39.

Man har endnu i Egnen det samme Rim som mange andre Steder, men her læmpet med Hensyn til Navne:

Bonderup den røde
lagde Kokholm øde.

Til Side 39.

At Claus Daa ved 1638 var Bonderups Ejer og ingen anden, skjønnes særlig af følgende Forbud paa Fiskeri:

Christen Mostsen i Heiring, Herredsfoged i Rinds Herred, Anders Jørgensen i Fjeldsø, Peder Maltesen i Skringstrup giør vitterlig: Aar efter Guds Byrd 1638 d. 25. Juni paa Rinds Herreds Ting var skikket Niels Basse i Aarup, æsket og fik et fuldt Tingsvinde af 8 Dannemænd, som ere bemte Anders Jørgensen, Peder Maltesen, Byrial Persen i Bølle, Peder Persen i Hvam, Christen Jensen i Troelstrup, Christen Christensen ibid., Niels Christensen i Ugelris, Jens Jensen i Skals, hvilke fornte otte Dannemænd alle endrægtelig vonde paa deres gode Tro og Sanden, at de saa og hørte her i Dag paa

forn^te^ Ting, at forn^te^ Niels Basse stod her i Dag for Tingsdom paa sin Husbond, ærlig og velbyrdig Mand Hr. Claus Daa til Borreby hans Vegne og forbød Gjedsted Bymænd eller nogen anden i Rinds Herred at bruge nogen Fiskeri med Vaad at drage, Togger at sætte eller nogen Slags Fiskeri i Bonderup Aa fra Kjællingtand Mølle-Mark og neder igjennem Gjedsted Bro og udi Fjorden saa vidt, som forbemeldte hans Husbonds Laasebrev og Adkomstbreve om formelder, og dersom nogen sig her imod fordrister at gjøre, skal de være paamindet for Skade at tage vare, og dersom nogen fanger nogen Skade derover, da den at have for Hjemgjæld og siden straffes som de, der bruger uhjemlet, og vonde og bestod Peder Justsen og Christen Jensen i Vesterbølle med Ed og oprakt Finger, at de d. 17. Juni sidst forleden uden Gjedsted Vaabenhusdør i Sognefolkenes Paahørelse stævnede (her følger nu 26 Navne) hid i Dag for dette Vinde at tage beskrevet o. s. v.

Til Side 40.

At Valdemar Daa ogsaa har kjøbt sig Jordegods, viser følgende Skjøde:

Jeg Biergitte Brahe sl. Hans Casper von Rebenidz til Bechmarck Kiendis och giør hermed witerlig for alle udj dette mit obne breff, at ieg haffuer soldt och afhent och nu hermed udj dete mit Obne breff selger, skiøder och Aldelis afhender fra mig och mine Arfuinger til Erllig och Velb. Mand Woldemar Daa til Bunderubp och hans Arffuinger It Bollig ligende udj Gisslum herrit i Vogenssil Sogn och bye, som Niels skreder nu paa Boer — — — — — haffuer ieg trøgt mit Zigenet her Neden paa och med Egen hand Wnderschreffuet Wenligen Ombedit min Kiere søstersøn Erllig och Welb. Mand Jørgen Marssuin til Afuendzberig med mig til Witterlighed at forsegle och Vnderschriffue. Actum Wiborig snabsting d. 29. Januarj Anno 1649.

Birgitte Brahe. Egen hand.

Jørgen Marsuinn. Egen haand.

Orig. paa Papir med to paatrykte Segl.

Til Side 40.

Hvor vidt Valdemar Daa's Jordegods i selve Egnen strakte sig, kan skjønnes af et Forbud mod Jagt, som

han ved sin Foged paa Bonderup, Jens Jørgensen, lod tinglæse 1642. Han forbød „nogen her vdj herredet Eller Andensteds Att lade ssig befinde vdj Bunderupgaards marck, engh eller kier, Item vdj Sycbeck marck, eng eller kier, disligeste udj Suoldrup marck, kier eller birck, ssaa viitt som hans hoszbunds grund och Egendomb thil strecker, med nogen Jagt eller Skyterj."

Til Side 40.

Renten af Skylden til Platou blev betalt de 3 første Aar. Først blev forevist til Udlæg en Del tærsket og utærsket Korn, men dette kunde Platous Enke Dorethe Christensdatter (ti han var nu død imidlertid) ikke tage imod, og der forevistes da en Gaard i Store-Torup i Uldbjærg, Nørgaard i Gjedsted og et Boel i Mejlby, Brorstrup Sogn. Men da der endnu ikke var nok, maatte Forretningen opsættes, indtil Valdemar Daa selv kom til Jylland. Dette Udlæg skete i 1668, og næste Aar udlagdes da foruden det ovennævnte Gods, hvad der Side 40 er anført. Begge Forretninger lededes af Holger Parsberg og Mogens Parsberg med Bistand først af Herredsfoged Hans Jensen i Bygum hans Fuldmægtig Jens Andersen i Fjeldsø, dernæst af Herredsfogden Anders Skjønnings Fuldmægtig Søren Sørensen i Mejlby, endelig af Thomas Andersen i Ejstrup, Birkefoged til Spøtrup Birk.

Det bemærkes, at Valdemar Daa kun ejede en Part af Nørgaard, den anden Part var endnu Selvejergods. Der findes ogsaa Afskrift af et Skjøde af 1547, hvorved Per Bygum i Bygum sælger Halvdelen af Nørgaard til Anders Nielsen i Torup, og en Forskrivning af 1543, hvorved Per Bygum pantsætter Fjerdeparten af Nørgaard til sin Søn Byrial Persen for en Gjæld paa 40 Jokumsdaler.

Til Side 61.

At for Resten Striden om dette Fiskeri allerede var begyndt i Valdemar Daas Tid, ses af et Tingsvidne, ud-

stedt 3. Februar 1680, som udførlig beskriver Aaens Løb og nævner, at Manden i Ullis Kirkegaard samt Manden i Nørgaard havde i Mands Minde fisket i Aaen, og sidst nævnte Mand fremstillede sig personlig og vidnede, at han altid havde nydt ermeldte Fiskeri ulast og ukjært, altider kvit og fri for alles Paatale, efter den arvelig Rettighed som hans Forfædre for ham haft haver.

Til Side 63.

I Vesterbølle Kirketaarn er indrettet en Begravelse, hvori der staar to prægtige Marmorkister med de jordiske Lævninger af: „Herr Wulff Caspar von Lüttichau, Herre til Lerchenfeldt, Hessel og Mølgaard, Hs. K. Mayestets General Major af Cavallerie, født 1704 d. 13. Sept. af Hr. Hans Helmuth von Lüttichau, Ridder, Hs. K. Mayestets General Leutenant af Cavallerie og sal. Frue Catharine Angenesche de le Zenne, kom i Ægteskab d. 24. Maj 1731 med Frue Lucia Magdalena Ocksen . . . . Døed d. 24. Martij 1765 i sin Alders 61 Aar."

Hun var en Datter af Biskop Johann Ocksen over Aarhus Stift, var født 1705 d. 24. August og døde 1775 d. 15. Februar. De havde 7 Sønner og 8 Døtre.

Til Side 63.

Af de 3 Brødre Kjeldsen boede Michel og Peder paa Gaarden indtil 1802, da de kjøbte Mølgaard i Aars Herred, som Peder saa overtog. Jens var Forpagter paa Hemmestrup og har aldrig haft fast Bopæl paa Gaarden. Michel døde 1819, og hans Enke, Ane Dorthea, f. Schou, overtog nu Gaarden med sin Søn Mathias som Bestyrer. Denne blev Ejer 1831 og døde 1880.

Et Orfejdebrev fra Ribe 1530.

Meddelt af **Evald Tang Kristensen** i Mølholm v. Vejle.

ORFEJDEBREVE, skrevne paa Pergament, er ikke helt almindelige, saadan som Skøder og Lavhævder, og derfor har jeg ment, at nedenstaaende Afskrift af et saadant Brev fortjener at blive trykt. I O. Nielsens Bog „Gamle jyske Tingsvidner" findes S. 99—100 aftrykt et lignende Brev fra *Brusk* Herred. I hine urolige Tider, da Manddrab om ikke just hørte til Dagens Orden, saa dog var ret almindelige, blev der vel af og til udstedt slige Breve, men de fleste er sagtens gaaede tabt.

J. Kinch har i sin Beskrivelse af Ribe By en hel Del Eksempler paa Manddrab, som blev begaaede der i Byen i Slutningen af det 16de og Begyndelsen af det 17de Aarhundrede, og han siger udtrykkelig, at der maaske ikke var mange Steder i Landet, hvor denne Tilbøjelighed ytrede sig stærkere end i Ribe. Han anfører saaledes Anders Sørensen Klyn og hans Slægt som mærkelige Eksempler paa den Voldsomhed og Tilbøjelighed til Blodsudgydelse, som i den Tid herskede. Anders Klyn blev 1598 i sin Svigersøns, Bi-

skop Hegelunds Gaard dødelig saaret af selve Herredsfogden i Gjørding Herred, Søren Bramming. Der blev selvfølgelig optaget Forhør, og da begge Parter havde gode Talsmænd, mægledes der til Forlig med Anders Klyns Arvinger, hvilket ogsaa kom i Stand omsider. Derefter skulde de saa give Søren Bramming Fred for videre Tiltale og lade den lyse til Tinge. Dette Dokument er det da, vi kalder et Orfejdebrev.

Orfejde betyder altsaa Fred efter Fejde, og Orfejdebrev forklares i G. L. Badens Dansk-juridisk Ordbog som et Forsoningsbrev, som den dræbtes Slægt udstedte til Drabsmanden, naar han om Boden for Drabet var med hins Frænder bleven forenet.

At et saadant Forlig ikke kom i Stand paa helt billige Vilkaar, er en Selvfølge. I dette Tilfælde skulde Drabsmanden give 400 gode Daler, hvis Renter skulde anvendes til fattige Folk i Ribe, og det kongelige Benaadningsbrev af 1604 bestemte, at de 400 Rdl. skulde komme fattige Disciple i Ribe til Gode.

1576 maatte en Skomager i samme By give Slægtningene af en Mand, som han havde dræbt, 120 Rdl. som Sonoffer. Man har endog et Par Eksempler paa, at Mænd, som var bleven tovsvorne i Ribe, gav et Orfejdebrev paa, at de ikke i den Anledning vilde fejde paa Byen eller dens Indvaanere.

I de Tider, da der øvedes Blodhævn, kunde det nok være aldeles nødvendigt at faa Forsoningsbrevene læst paa Tinge, for at alle kunde vide, at der nu var sonet for Drabet. som i mange Tilfælde var Vaadedrab eller uforsætligt. Man gik i Reglen bevæbnet, og Sværdet sad som oftest løst i Skeden. Endog for rene Ubetydeligheder, og naar man var drukken, trak man blank og slog løs.

Det efterfølgende Orfejdebrev, der er saa gammelt som fra 1530, omhandler Drabet paa en Mand ved Navn Anders Hagensen, som havde to Brødre, sandsynligvis boende i Ribe, og det er maaske udført af en Mand i Obbekær, Peder Nielsen, og Hans Tengussen i Forening; i alt Fald har Peder Nielsen meget med Sagen at gøre, da det er ham, der møder for Drabsmanden i Retten. Denne sidste er efter al Rimelighed flyttet bort, har følt sig fredløs, siden han ikke giver Møde. Sagtens har Peder Nielsen været en meget nær Slægtning af ham, og saaledes har han da — det er sikkert nok — været meget interesseret i at faa Sagen ordnet i Mindelighed. Det har voldt nogen Vanskelighed at læse Drabsmandens Navn. Det staar jo skrevet i Dokumentet ikke mindre end fire Gange, men hver Gang stavet paa en anden Maade. Tilmed er dette Navn saa usædvanligt. Jeg har aldrig truffet det før i gamle Dokumenter og vil antage det for et gammelt frisisk Navn. Maaske jeg dog tager fejl heri, men ingen af dem, som jeg har henvendt mig til derom, har kunnet give mig nogen Oplysning; det var endda vore dygtigste Brevlæsere, baade forskellige Mænd i Rigsarkivet og Præsten Dr. Holger Rørdam i Lyngby. Det ser mærkeligt ud, at der ikke nævnes anden Slægt til de to Mænd, Peder Nielsen og Drabsmanden, end den mødrene. Men jeg tænker mig, at der maa være udstedt et lignende Brev ogsaa til den fædrene Slægt, og at dette da er gaaet tabt. I det Brev, der er trykt hos O. Nielsen, nævnes Slægten baade paa fædrene og mødrene Side, og i et Brev af 1570, der er trykt i „Danske Magazin" III 366, nævnes ligeledes baade „Fæderne och Møderne siide", saa dette er det almindelige.

At Sagen er bleven forhandlet paa *Ribe Byting,* kommer sikkert af, at Drabet er foregaaet i Byen eller paa dens Enemærker. Obbekær, hvorfra den ene Mand var, hører nok under Ribe Herred, men Herredstinget kan sikkert ikke være det samme som Bytinget.

Borgmesteren, Peder Thomsen, nævnes i Kinchs Beskrivelse I 635, men han har ham dog ikke i Listen over Borgmestre II 625. Han skal nok have været en haard Mand, og Kinch fortæller, at den gamle Borgmestertavle paa Raadhuset sætter hans Død til 1514, men tilføjer, at samme Tavle er meget unøjagtig. Dette maa erkendes, da man her ser, at han endnu har været i Embede 1530. Han skal være bleven ihjelskudt 1536.

Kinch kender ikke noget til Herskabsfogden Hak Jensen, ej heller til Morten Skriver. Han har derimod i sin Fortegnelse over Herskabsfogder Tok Nielsen Skriver fra 1529 til 1549, hvilket altsaa ikke er rigtigt. Herskabsfogden havde efter Kinch Tilsyn med Retsplejen i Byen, vistnok som en Slags Stedfortræder for Lensmanden, der var den egentlige Kongens Foged. Han opkrævede ogsaa Smaatolden. At han nævnes lige efter Byfogden og før Borgmesteren, viser ogsaa tydeligt, at han havde meget at sige i Byens Anliggender. Det ser ogsaa ud til, at han altid skulde være til Stede paa Tinget tillige med Byfogden. Denne har ledet Forhandlingerne, men Herskabsfogden har været i Forening med ham om at styre det hele.

Forøvrigt er Dokumentets Udtryk i og for sig let forstaaelige.

Arge (eller *arge lade)* betyder at fordærve, angribe, overfalde, gøre slettere, det vil altsaa sige: ingen maa

angribe dette Sone eller lade det angribe, det skal i alle Maader af alle staa ved Magt.

Bodemaal forekommer i en Retssag angaaende Bod, især Mandebod for Drab, og *Arvebodmaal* er da Mandebod, som Arvingerne skal have Gode af sammen med den øvrige Arv; begge Dele skal nu herefter regnes lige for Arvingerne efter den dræbte. *Orfrede* er det samme som Orfejde.

Det tilføjes endnu, at jeg har faaet det originale Dokument af en Mand i *Hygum*, der var villig til at overlade mig det; og jeg glæder mig over, at det nu ej alene bliver offentliggjort, men ogsaa opbevaret for Efterverdenen i vort Rigsarkiv. Pergamentet er meget skiddent og som Følge deraf noget vanskeligt at læse, hvilket ikke er underligt, naar man betænker, at det vel ikke har været saa godt behandlet, og at det er noget over halvfjerde Hundrede Aar gammelt. Saa meget mærkeligere, at det er blevet bevaret indtil vor Tid, og at det dog endnu har kunnet læses.

Maaske der endnu kunde findes flere lignende gamle Dokumenter i Bondeværge, og jeg retter herved en Opfordring til alle Læserne af dette Stykke: Vær agtpaagivende overfor gamle Optegnelser og lad dem undersøge, inden de tilintetgøres!

Alle men*d*, thz*e* br*e*ff Seer Ell*er* høre læsse, helsse wij pedh*er* perss*en*, byfogde i Ribe, Hack ienss*en*, herskabs fogde ibid., pedh*er* tamese*n* borgemest*er*, atzer miclse*n*, Hans Tagss*en* oc morthen scriffuer Eu*in*delige mz g*u*d Kwngiør*e* wij, at ar eff*ter* gutz byrdt mdx xx Th*en* tisdagh, som war sti luce æwa*n*ge[te] dagh, war skicked for oss tiill wortt bytingh Then*ne* br*e*ffuisser pedh*er* nielss*en* i Vbeker oc loffuelige eskett,

bed*is* bede oc feck ett wvilduge tings Wytne aff VIII da*n*neme*n*d, som [war] p*er* Jyde, iens iens*sen*, hans tags*sen*, hans and*er*s*sen*, cl*a*us suder, laue*r*tz gwlsmedt, gr*e*gerss iens*sen* oc b*er*tell klensmed, hvilke for^ne VIII vwilduge da*n*neme*n*d alle samd*re*ctelige votne, Thett the soge oc hørde same dagh, thet niels Hagens*sen* oc hans br*o*dh*er* mats hagens*sen* medt flere aff the*res* sleckt oc wenner stoed h*er* lydelige for tings dom oc giorde oc gaff for^ne pedh*er* nielss*ens* oc alle hans itencigss*ens* medh*er*ne sleck fiøde oc vfiøde en fwld fast oc trygh orfrede for and*ers* hagenss*ens* død, som for^ne hanss tencigs*sen* tiis wær*re* ihielsloff, oc tilsagde nis hagens*sen* oc mas hagens*sen* mz the*res* sleckt oc wenn*er* for^ne p*er* nielss*ens* oc alle hans tengus*sens* medh*er*ne sleckt, fiøde oc vfiøde, Euige wenskab for alle the*res* sleckt oc wenn*er*, fiøde oc vfiøde. Oc sore the p*er* nielss*ens* oc alle hans tencigs*ens* medh*er*ne sleckt en ewige fred oc sone oc ald*ri*ge paa th*enne* sagh at arge ell*er* arge lade paa the*ris* are oc arbottmoll. Tyll yd*er* mer*e* wind*is*byrdt oc bedh*re* forwaringe haffu*er* for^ne niels hagens*sen* oc mas hagens*en* hengt the*res* indzegele først nedh*en* for thette wortt opne br*e*ff medt wore indzegell*e*, som skreffet standh*er*. Dat*um* anno et loco ut supra.

(Original paa Pergament med 8 Seglremme, men ingen Segl, der alle er borte.)

Ordet [war] har jeg tilsat, da det ikke findes i Haandskriftet, det er naturligvis glemt af Skriveren. De Bogstaver, der er sat med Kursiv, er i Haandskriftet betegnede med Apostrofer som sædvanlig i gammel Skrift.

Paa nuværende Dansk vil Brevet se saadan ud:

Alle Mænd, dette Brev ser eller hører læse, hilser vi Peder Pedersen, Byfoged i Ribe, Hak Iensen, Herskabsfoged ibidem, Peder Thomsen, Borgmester, Adser Mikkelsen, Hans Tagesen og Morten Skriver evindelig med Gud. Kundgøre vi, at Aar efter Guds Byrd 1530 den Tirsdag, som var Sankte Lukas Evangeliste Dag[1] var skikket for os til vort Byting denne Brevskriver Peder Nielsen i Obbekær og lovlig æskede, bedes, bad og fik et uvildigt Tingsvidne af 8 Dannemænd, som var Per Jyde, Jens Jensen, Hans Tagesen, Hans Andersen, Klavs Suder, Lavrs Guldsmed, Gregers Jensen og Bertel Klejnsmed, hvilke fornævnte 8 uvildige Dannemænd alle samdrægtelig vidnede, at de saa og hørte samme Dag, at Niels Hagensen og hans Broder Mads Hagensen med flere af deres Slægt og Venner stod her lydelig for Tings Dom og gjorde og gav fornævnte Peder Nielsens og alle Hans Tengussens mødrene Slægt, fødte og ufødte, et fuldt, fast og trygt Forlig (Orfred) for Anders Hagensens Død, som fornævnte Hans Tengussen desværre ihjelslog, og tilsagde Nis Hagensen og Mads Hagensen med deres Slægt og Venner fornævnte Peder Nielsens og alle Hans Tengussens mødrene Slægt, fødte og ufødte, en evig Venskab for alle deres Slægt og Venner, fødte og ufødte, og svore de Peder Nielsens og alle Hans Tengussens mødrene Slægt en evig Fred og Sone og aldrig paa denne Sag at arge eller arge lade paa deres Arv eller Arvbodmaal. Til ydermere Vidnesbyrd og bedre Forvaring haver fornævnte Niels Hagensen og Mads Hagensen hængt deres Segl først neden for dette vort aabne Brev med vore Segl, som skrevet stander. Datum Aar og Sted som foran anført.

[1] ɔ: 18. Oktober.

Vindt Mølle

og

dens Ejere.

Ved

Evald Tang Kristensen.

Viborg.
F. V. Backhaussens Bogtrykkeri.
1887.